

Sakari Ahola, Helena Aittola, Timo Salminen ja Jenny Spooft

Lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö

Valtioneuvoston
selvitys- ja tutkimus-
toiminnan julkaisusarja

2020:3

ISSN 2342-6799

ISBN PDF 978-952-287-823-6

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:3

Lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö

Sakari Ahola, Helena Aittola, Timo Salminen ja Jenny Spoof

Valtioneuvoston kanslia

Tekijän organisaatio: Turun yliopisto, Koulutusosiologian tutkimuskeskus / Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos

ISBN PDF: 978-952-287-823-6

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Valtioneuvoston kanslia	29.1.2020
Tekijät	Sakari Ahola, Helena Aittola, Timo Salminen ja Jenny SpooF	
Julkaisun nimi	Lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:3	
ISBN PDF	978-952-287-823-6	ISSN PDF 2342-6799
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-823-6	
Sivumäärä	143	Kieli Suomi
Asiasanat	Lukiot, korkeakoulut, työelämä, yhteistyö, tutkimus, tutkimustoiminta	
Tiivistelmä	<p>Uusi lukiolaki edellyttää lukioilta entistä tiiviimpää yhteistyötä korkeakoulujen sekä työelämän kanssa. Lisäksi yhteistyön tulisi tukea lukioiden kansainvälistymistä. Raportissa tarkastellaan yhteistyön ja kansainvälistymisen nykytilaa ja haasteita sekä yhteistyön lisäämiselle asetettujen tavoitteiden toteutumista. Selvitys perustuu lukioiden rehtoreille tehtyyn kyselyyn sekä neljässä lukiossa tehtyihin tapaustutkimuksiin, joissa on haastateltu opettajia ja opinto-ohjaajia sekä abiturientteja.</p> <p>Rehtorikyselyn perusteella lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö sekä kansainvälinen toiminta ja yhteistyö on varsin laajaa ja monimuotoista. Osassa, erityisesti pienissä lukioiden toiminta ei kuitenkaan ole vielä vakiintunutta. Vaikka yhteistyö on suhteellisen laajaa ja monimuotoista, se on toisaalta jossain määrin epäsystemaattista ja koordinoimatonta, ja se perustuu pitkälti yksittäisten toimijoiden ja oppilaitosten välisiin kontakteihin. Lukiolaisten osallistuminen yhteistyöhön näyttäisi olevan sekä rehtorikyselyn että tapaustutkimusten perusteella keskimäärin melko vähäistä, mutta osallistuminen vaihtelee huomattavasti sekä yhteistyömuodon että lukion koon ja sijainnin mukaan.</p> <p>Yhteistyöllä uskotaan voitavan vaikuttaa kohtalaisen hyvin opiskelijoiden koulutus- ja uravalintoihin. Rehtorit uskoivat yhteistyön vaikuttavuuteen vahvemmin kuin opettajat ja opinto-ohjaajat tai abiturientit. Yhteistyön toteuttamisen keskeisiä haasteita ovat lukiolaiselle aiheutuva lisäkuormitus ja heidän motivointinsa osallistumaan sekä yhteistyön maantieteellinen toteuttaminen ja resursointi.</p>	
Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa. (tietokayttoon.fi) Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.		
Kustantaja	Valtioneuvoston kanslia	
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Statsrådets kansli	29.1.2020
Författare	Sakari Ahola, Helena Aittola, Timo Salminen ja Jenny Spooft	
Publikationens titel	Gymnasiernas samarbete med högskolor och arbetslivet	
Publikationsseriens namn och nummer	Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2020:3	
ISBN PDF	978-952-287-823-6	ISSN PDF 2342-6799
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-823-6	
Sidantal	143	Språk Finska
Nyckelord	Gymnasier, högskolor, arbetsliv, samarbete, forskning, forskningsverksamhet	
Referat	<p>Nya gymnasielagen förutsätter allt tätare samarbete mellan högskolor och arbetslivet. Utöver detta borde samarbetet stöda internationaliseringen av gymnasier. Rapporten granskar nuläget av och utmaningar med samarbete och internationalisering, samt hur de utsatta målen för det ökade samarbetet har nåtts. Utredningen baserar sig på en enkät som riktades åt gymnasierektorer samt fallstudier som gjordes i fyra gymnasier, där lärare, studiehandledare samt abiturienter intervjuades.</p> <p>På basen av enkätsvaren är gymnasiernas högskole- och näringslivssamarbete, samt den internationella verksamheten och samarbetet, både brett och mångsidigt. I en del, speciellt i de små gymnasierna, är verksamheten inte ännu etablerat. Även om samarbetet är relativt brett och mångsidigt är det ändå till en del osystematiskt och okoordinerat och den baserar till en hög grad på kontakter mellan enskilda aktörer och läroanstalter. På basen av enkätsvaren och fallstudierna verkar gymnasisternas deltagande i samarbetet vara i medeltal ganska lågt, men deltagandet varierar markant både mellan olika samarbetsformer och beroende på gymnasiets storlek och ort.</p> <p>Genom samarbetet antas man relativt bra kunna påverka studerandens utbildnings- och karriärval. Rektorena trodde starkare på samarbetets påverkningsmöjligheter än lärarna, studiehandledarna eller abiturienterna gjorde. Centrala utmaningar för genomförandet av samarbetet var tilläggsbelastningen för gymnasisterna och motiveringen av dem att delta samt det geografiska genomförandet och resurseringen av samarbetet.</p>	
	Den här publikation är en del i genomförandet av statsrådets utrednings- och forskningsplan. (tietokaytoon.fi) De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis statsrådets ståndpunkt	
Förläggare	Statsrådets kansli	
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi	

Description sheet

Published by	Prime Minister's Office	29.1.2020	
Authors	Sakari Ahola, Helena Aittola, Timo Salminen ja Jenny Spooft		
Title of publication	General upper secondary schools' collaboration with higher education and working life		
Series and publication number	Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 2020:3		
ISBN PDF	978-952-287-823-6	ISSN PDF	2342-6799
Website address URN	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-823-6		
Pages	143	Language	Finnish
Keywords	General upper secondary schools, higher education, working life, collaboration, research, research activities		
<p>Abstract</p> <p>The renewed act on General upper secondary schools (Lukio) provides increasing and closer collaboration with higher education institutions and working life. Furthermore, collaboration should support the internationalisation of schools and education. This report looks at the state of art of collaboration and internationalisation, the challenges of increasing collaboration, and the realization of the objectives set to the reform. The research is based on a survey of Lukio headmasters, and case studies in four schools where teachers, student counsellors and final year students were interviewed.</p> <p>According to the headmaster survey, collaboration with higher education institutions, working life, and various internationalisation efforts are relative wide and versatile in the Lukios. Partly, especially in small schools, collaboration lacks coordination and systematic nature, and it is based in great extent on casual contacts between individual actors and institutions. According to the survey and the interviews, student participation seems to be on average relatively low, however, participation varies greatly depending on the forms of collaboration, and the size and location of the Lukios.</p> <p>The participants of the study believe that collaboration has a relatively strong effect on students' educational and career plans. The headmasters assess collaboration clearly more effective than the teachers, student counsellors, and students themselves. The main challenges of collaboration relate to increasing burden inflicted on students, the motivation of students to participate, the organisation of collaboration in different parts of the country, and scarce resources.</p>			
<p>This publication is part of the implementation of the Government Plan for Analysis, Assessment and Research. (tietokayttoon.fi) The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Government.</p>			
Publisher	Prime Minister's Office		
Publication sales/ Distributed by	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisältö

1	JOHDANTO	7
2	LUKIOKYSELY	16
2.1	Kyselyn toteuttaminen ja kyselyyn vastaaminen	16
2.2	Yhteistyön laajuus ja eri yhteistyömuodot	20
2.3	Yhteistyöstä sopiminen ja sen kustannukset.....	36
2.4	Yhteistyöstä saadut kokemukset.....	40
2.5	Yhteistyön vaikuttavuus.....	46
2.6	Uusi lukiolaki ja yhteistyön haasteet.....	50
2.7	Kehittämisenäkymät.....	56
3	TAPAUSTUTKIMUKSET	65
3.1	Tutkimuksen kohteet.....	65
3.2	Haastattelujen teemat	65
3.3	Opettajien ja opinto-ohjaajien näkemyksiä lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöstä.....	66
3.4	Abiturienttien näkemyksiä jatkokoulutukseen hakeutumisesta, lukion korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöstä ja kansainvälisestä toiminnasta	90
4	YHTEENVETO JA POLITIIKKAJOHTOPÄÄTÖKSET	104
	Liitteet.....	110
	Liite 1. Webropol-kyselylomake	110
	Liite 2. Liitetaulukot ja -kuvat.....	121
	Lähteet.....	137

1 JOHDANTO

Tutkimuksen tausta ja lähtökohdat

Vaikka lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyötä on pyritty kehittämään systemaattisesti 1990-luvun loppupuolelta lähtien, on yksi lukioiden ja korkeakoulujen nivelvaiheen ongelma edelleen hallitusohjelmaan (Hallitusohjelma 2015) kirjattujen työurien pidentymiseen liittyvien tavoitteiden näkökulmasta liian hidas sijoittuminen korkeakoulutukseen. Noin kolmannes tuoreista ylioppilaista sijoittuu jatko-opintoihin välittömästi lukion jälkeen ja välivuoden pitäminen on yleistynyt (OKM 2017; TK 2018). Viimeisimmän Kun koulu loppuu -tutkimuksen mukaan 30 prosenttia lukiolaisista suunnittelee välivuoden pitämistä lukion jälkeen. Välivuotta suunnittelevien lukiolaisten osuus näyttää viime vuosina vakiintuneen tälle tasolle. Tytöistä selvästi suurempi osa (38 %) kuin pojista (19 %) suunnittelee pitävänsä välivuoden (TAT 2019).

Viime vuosina on toiselta asteelta korkeakouluihin sijoittumisen nopeuttamiseksi uudistettu erityisesti korkeakoulujen opiskelijavalintoja, mutta näiden uudistusten vaikutukset ovat toistaiseksi olleet vähäisiä (Ahola, Asplund & Vanhala 2018; Ahola & Spoof 2019a). Yksi uudistusten keskeinen työkalu on ylioppilastodistuksen painoarvon lisääminen valinnoissa (ns. todistusvalinta), millä tulee olemaan huomattavia vaikutuksia myös lukio-opiskeluun (OKM 2016). Toisaalta ylioppilaat kokevat, että lukio pystyy vastaamaan heidän jatko-opinto-ohjaustarpeeseensa varsin heikosti (mm. Välijärvi et al. 2009; Wilo ja Suomen Lukiolaisten liitto 2012), ja tämä kehityskohde on nostettu esiin Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (KARVI) tutkimuksessa lukion tuottamista jatkokoulutusvalmiuksista (Hautamäki et al. 2012).

Työelämään siirtymisen nopeuttamista tavoittelevan hallituksen kärkihankkeen mukaan korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistamisen ohella lisätään toisen asteen ja korkeakoulujen sekä työelämän välistä yhteistyötä. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi lukiolaki uudistettiin 10.8.2018. Laki tuli voimaan 1.8.2019 (SA 714/2018). Hallituksen esityksen (HE 41/2018) mukaan lain tarkoituksena on vahvistaa lukiokoulutuksen järjestäjien yhteistyövelvoitteita erityisesti lukioiden ja korkeakoulujen välisen yhteistyön osalta. Osa lukiokoulutuksen oppimäärän opinnoista olisi järjestettävä yhteistyössä yhden tai useamman korkeakoulun kanssa. Opetus olisi lisäksi järjestettävä niin, että opiskelijalla on mahdollisuus kehittää kansainvälistä osaamistaan sekä työelämä- ja yrittäjyysosaamistaan.

Uudella lailla halutaan parantaa opiskelijoiden mahdollisuuksia tutustua korkeakouluihin ja korkeakouluopintoihin jo lukio-opintojensa aikana riippumatta siitä, missä lukiossa he opiskelevat. Korkea-asteen kanssa tehtävän yhteistyön lisäämisellä pyritään

tukemaan sujuvaa siirtymää lukiosta korkeakouluun vahvistamalla lukiolaisten jatko-opinto- ja urasuunnittelunvalmiuksia, sujuvoittamalla opintopolkuja, edistämällä osuvia koulutusvalintoja ja ehkäisemällä epätarkoituksenmukaisia koulutusvalintoja ja opintojen keskeyttämistä. Lailla pyritään edistämään opiskelijoiden jatko-opinnoissa ja myöhemmin työelämässä tarvitsemien tietojen ja valmiuksien kokonaisvaltaista kehittymistä lukio-opintojen aikana. Yhteistyön tavoitteita ja sisältöjä on tarkennettu uudessa Lukion opetussuunnitelman perusteissa (LOPS 2019). Tuomme näitä tarkemmin esiin tekstissä asiayhteydessään.

Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyö ei ole sinänsä uusi asia. Jo vuoden 1998 lukiolaissa (SA 629/1998) lukiot velvoitettiin yhteistyöhön muiden oppilaitosten kanssa, ja opetuksen tavoitteisiin kuului oppilaan perehdyttäminen elinkeinoelämään ja yrittäjyyteen. Yhteistyövelvoite liittyi vuosikymmenen alussa käynnistettyihin nuorisoasteen ja ammattikorkeakoulujen kokeiluihin (OPM 2002). Samalla opetusministeriö asetti työryhmän selvittämään yhteistyön tilaa, edellytyksiä ja toteuttamismahdollisuuksia (ns. LUKO-työryhmä).

Työryhmä teki laajat kyselyt lukioille sekä korkeakouluille. Niistä selvisi, että erilaista yhteistyötä tehtiin jo varsin runsaasti. Kysely lähti 500 lukioon, joista lähes kaikki (95 %) vastasivat. Vastanneista kaksi viidestä oli tehnyt varsinaista opetuksen järjestämistä koskevaa yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Lisäksi 25 koulua ilmoitti aloittavansa yhteistyön syyslukukauden 1998 alusta lukien ja 19 koulua oli tehnyt yhteistyösuunnitelman, mutta aloittamisajankohta ei ollut vielä varma. Selvästi eniten yhteistyötä oli yliopistojen suuntaan. Muita yhteistyötahoja olivat ammattikorkeakoulut, täydennyskoulutuskeskukset, kesäyliopistot sekä avoin yliopisto-opetus. Varsinaisten kurssien ohella yhteistyötä oli tehty myös muulla tavalla. Mainittuja yhteistyömuotoja olivat esimerkiksi pienimuotoinen tutkimus tai hanke, tai osallistuminen korkeakoulun hankkeeseen, korkeakoulujen laboratorion käyttö, käytännön harjoitustöiden tekeminen, harjoitustöiden ohjaus sekä korkeakoulun aineistojen ja tietolähteiden käyttö lukion kurssin opetukseen. Myös opettajien täydennyskoulutus oli mainittu yhteistyömuotona (OPM 1999).

Työryhmän keskeiset esitykset voidaan tiivistää seuraavasti:

- Kurssien tulee olla kahdentasoisia niin, että ne soveltuvat yhtäältä lahjakkaille ja uravalinnastaan varmoille opiskelijoille, mutta myös niille, jotka vielä etsivät omaa alaansa.
- Yritystoimintayhteistyötä tulisi käyttää opiskelijoiden tietämyksen syventämiseen opiskeltavasta alasta ja samalla työelämästä. (Yritysyhteistyötä ei erikseen selvitetty kyselyssä, mutta tapauskuvausten yhteydessä asia tuli esiin.)

- Yhteistyötä tulee kehittää niin, että alueellinen tasa-arvo toteutuu (esim. etätoiminnan kehittäminen).
- Kurssit tulisi voida hyväksi lukea joustavasti.
- Suoritettuja kursseja voisi hyödyntää myös korkeakoulujen opiskelijavainnoissa.
- Sopimuskäytäntöjen tulisi olla joustavia, mutta työryhmä kuitenkin suositteli aina kirjallisten sopimusten tekemistä.
- Opetusjärjestelyjen tulisi olla mahdollisimman joustavia (ajankohta, paikka, opettajat, kustannukset huomioiden).

Jo muutaman vuoden kuluttua vuosiksi 2003–2008 laaditussa koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa (KESU 2004) kuitenkin todettiin, että laissa säädetty koulutuksen järjestäjien yhteistyövelvoite ei ole lisännyt yhteistyötä merkittävästi. Myöskään opiskelijan oikeus lukea hyväksien lukion oppimäärään muualla suoritettuja opintoja ei ole toteutunut toivotulla tavalla. Suunnitelman mukaan koulutuksen järjestäjiä kannustetaan lisäämään lukioden välistä yhteistä opintotarjontaa sekä oppilaitosten alueellisen koulutustarjonnan suunnittelua yhteistyössä ammatillisten oppilaitosten ja muiden oppilaitosten kanssa sekä laajentamaan verkko-opetuksen ja uusien teknologioiden käyttöä. Tavoitteena oli parantaa koulutuksen järjestäjien kykyä palvella alueen elinkeinoja ja työelämän tarpeita kehittämällä palvelutoimintaa ja työelämän tarpeista lähteviä koulutuksen järjestämismuotoja. Myös seuraava kehittämissuunnitelma (KESU 2008) painotti lukiokoulutuksen sekä työ- ja elinkeinoelämän välisten yhteyksien lisäämistä.

Vuonna 2009 toteutetussa Lukion suunta -selvityksessä lukiolaisilta kysyttiin korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöstä. Noin kaksi viidestä oli sitä mieltä, että lukiolaisille pitäisi tarjota mahdollisuus suorittaa syventäviä ja soveltavia kursseja korkeakouluissa. Suurin osa ei kuitenkaan osannut vastata kysymykseen, mikä kertoo siitä, että koko asiasta ja sen merkityksestä ei oltu oikein selvillä, esimerkiksi siksi, että omassa lukiossa ei ole saanut mitään kokemuksia yhteistyöstä. Vaikka valtaosa miettii lukion jälkeistä aikaa jatko-opintojen ja työuran kannalta, vain vajaa puolet kertoi saaneensa edes jonkin verran tukea tähän pohdintaan. (Lukion suunta 2009.)

KARVI teki vuonna 2011 laajan arvion lukion tuottamista jatkokoulutusvalmiuksista. Arviossa kiinnitetään erityistä huomiota lukioden opinto-ohjauksen puutteisiin (ks. myös Ahola & Mikkola 2004). Vuoden 2007 ylioppilasikäluokalle tehdystä kyselystä saatujen vastausten perusteella osa opinto-ohjaajista ei tunne riittävästi yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen toimintaa. Lukion opinto-ohjaus, kuten koko lukio, näyttää toimivan jokseenkin irrallaan työ- ja elinkeinoelämästä sekä korkeakoulumaailmasta. Arviointiryhmä katsoo, että lukioihin tulisi tämän vuoksi saada työelämään ja koulutukseen orientoivia jaksoja. Lukioden yhteistyön lähialueiden yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kanssa pitäisi olla säännöllistä ja pitkäjänteistä. Lukiota kehitettäessä

myös lukion oppiaineiden yhteys työelämään tulisi ottaa erityisen huomion kohteeksi tarjoamalla opiskelijoille esimerkiksi työelämään ja koulutukseen orientoivia jaksoja. Lukion tavoitteet velvoittavat lukiota perehdyttämään opiskelijat elinkeinoelämään sekä yrittäjyyteen, mutta tätä ei käytännössä juurikaan tapahdu. (Hautamäki ym. 2012; vrt. Kiviniemi 2015.)

KARVI:n arviointi kiinnitti myös huomiota lukion ja korkeakoulutuksen nivelkohdan sijoittumisviiveisiin sekä siihen, että lukion opetus ja opinto-ohjaus eivät onnistu tasoittamaan kaikkia oppilaiden taustasta johtuvia jatkokoulutusvalmiuksiin vaikuttavia eroja. Uudistetun lukiolain täsmennettyjen yhteistyöpykälien taustalla on erityisesti tarve nopeuttaa siirtymistä lukioista korkeakoulutukseen sekä tukea opiskelijoiden osuvia ja kestäviä koulutus- ja uravalintoja. Taustalla on ajatus, että lukiolaisten koulutusvalinnat voisivat suuntautua nykyistä laajemmalle, esimerkiksi pois suosituilta hakupainealoilta myös muille aloille ja erityisesti ammattikorkeakouluihin tavoitteena erityisesti nopea työllistyminen (OKM 2019a). Lisäksi yhteistyöllä halutaan vaikuttaa sukupuolittuneisiin koulutuslavalointoihin ja tätä kautta purkaa työelämän sukupuoli-segregaatiota (LOPS 2019).

Aikaisemmat tutkimustiedot kertovat, että nuorten koulutuspreferenssit ovat suhteellisen pysyviä (esim. Galli & Ahola 2011). Korkeakoulutukseen ja eri aloille hakemiseen vaikuttavat jonkin verran suhdanteet ja aloihin liittyvät ”muoti-ilmiöt”, mutta muutoin eri alojen, erityisesti ns. hakupainealojen suosio on pysyvää ja vakaata. Esimerkiksi luonnontieteiden ja matematiikan osaamisen ja kiinnostavuuden lisäämiseksi perustetut LUMA-hankkeet näkyvät luonnontieteiden hakijamäärien kasvuna 2000-luvun alussa. Sittemmin kasvu taittui, mutta alkoi taas lisääntyä, kun Opintopolku yhteishakuportaali perustettiin. Viime vuosina tehdyt korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistukset ovat saaneet aikaan jonkin verran muutoksia erityisesti tuoreiden ylioppilaiden hakukäyttäytymiseen. Suosiotaan ovat kasvattaneet esimerkiksi kauppatieteet ja tekniikka. Kasvatustieteiden ja humanististen tieteiden ensisijaisten hakijoiden osuudet ovat puolestaan laskeneet (Ahola 2020). Edellä mainittu toive lukion päättäneiden korkeakouluvaihtojen monipuolistumisesta ei ole ainakaan siinä mielessä toteutunut, että tuoreet ylioppilaat suuntaavat hakunsa entistä enemmän yliopistosektorille (Vipunen). Sama trendi nousee esiin myös Kun koulu loppuu -tutkimuksen löydöksissä (TAT 2018; 2019).

Lukioiden ja korkeakoulujen välisen yhteistyön nykytilaa ja kehittämistarpeita selvittänyt opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmä (OKM 2019a) linjasi yhteistyön tavoitteita koulutukseen siirtymisen nopeuttamista silmällä pitäen seuraavasti:

- Tutustumisjaksoja tulisi tarjota kummallekin korkeakoulusektorille, erityisesti ammattikorkeakouluihin koska nuoret ylioppilashakijat keskittävät hakunsa entistä selvemmin yliopistoihin (vrt. Ahola & Spoof 2019a).

- Yhteistyössä tulisi painottaa sellaisia aloja, jotka eivät liity suoraan lukio-opintoihin, sekä vähemmän tunnettuja työelämän aloja.
- Yhteistyössä tulisi painottaa aloja, joiden suosio on vähäistä suhteessa koulutuspaikkojen määrään – esimerkkinä mainitaan tekniikan ja luonnontieteiden alat.

Työryhmä ei tehnyt systemaattista tiedonkeruuta yhteistyön tavoista ja laajuudesta, mutta sai kuitenkin yhteistyöverkostonsa kautta jonkinlaisen yleiskuvan yhteistyön malleista, jotka ovat olleet tämän hankkeen lukiokyselyn suunnittelun yhtenä lähtökohtana. Työryhmä myös linjasi joitain yhteistyön periaatteita. Niiden mukaan suurinta osaa lukiolaisista palvelisi parhaiten lyhyisiin vierailuihin ja muihin ”kevyisiin menetteilyihin” perustuva toiminta, joka antaisi lukiolaiselle tietoa korkeakouluopiskelusta ja -opetuksesta sekä herättäisi kiinnostuksen korkeakoulutukseen ja sen eri aloihin jatkokoulutusvaihtoehtona. Pienemmälle osalle voisi tarjota lyhyitä orientoivia opintoja mutta myös mahdollisuutta suorittaa laajempia opintokokonaisuuksia. Yhteistyötä tulisi tehdä verkostopohjaisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti erityisesti digitaalisia mahdollisuuksia hyödyntäen.

Lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyötä on pyritty kokeilemaan ja kehittämään myös lukuisissa ESR- ja muissa hankkeissa. Käsittelemme joitain hankkeita ja niiden käytäntöjä tekstissä asiayhteydessään. Vaikka hankevetoista korkeakoulu- ja työelämäyhteistyötä harjoitetaan varsin runsaasti, toiminnalle on leimallista paikallisuus ja pirstaleisuus ja siltä puuttuu valtakunnallinen ja strateginen ulottuvuus (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015 ja OKM 2017). Monille lukiolle korkeakoulu-yhteistyö on käytännössä vierailuja opiskelijaryhmien kanssa korkeakouluissa tai näiden edustajien vierailuja lukioissa (OKM 2017). Toisaalta osa abiturienteista jää kokonaan vaille tärkeäksi koettua mahdollisuutta vierailla korkeakouluissa (Wilo ja Suomen lukiolaisien liitto 2012).

Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyötä selvittäessä on eroteltava tarjonta ja tarjonnan käyttö, erityisesti yksittäisen opiskelijan näkökulmasta. Esimerkiksi Omalle polulle korkeakouluun -hankkeen kokemusten perusteella voidaan todeta, että vaikka valtaosa lukiolaisista vaikuttaa olevan kiinnostuneita korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön mahdollisuuksista, monien kohdalla lukion suorittamisen vaatimukset ja realiteetit, erityisesti ylioppilaskirjoitusmenestyksen kasvaneen merkityksen valossa (todistusvalinta), tarkoittavat, että vain kaikkein motivoituneimmat opiskelijat pystyvät suorittamaan laajahkoja korkeakoulukursseja yhtä aikaa lukio-opintojen kanssa. Tämä viesti toistuu myös vahvasti opettajien kokemuksissa. Toisaalta on otettava huomioon, että eri korkeakoulu- ja työelämäyhteistyömuodot edellyttävät varsin eritasoisia sitoutuneisuutta ja syventymistä lukiolaisilta ja ”kevyempien” yhteistyömuotojen voidaan olettaa houkuttelevan enemmän osallistujia.

Edellä esitetystä nousee muutama keskeinen havainto, joita on syytä painottaa tälle TEAS-hankkeelle asetettujen politiikkatavoitteiden saavuttamisen näkökulmasta. Jo LUKO-työryhmä painotti sitä, että yhteistyössä tulisi huomioida erityisesti ne lukio-opiskelijat, joiden koulutus- ja urasuunnitelmat ovat jäsentymättömiä ja joilla mahdollisesti on erilaisia ongelmia lukio-opintojensa kanssa. Tämä ulottuvuus painottuu nykytilanteessa, jossa keskeinen politiikkatavoite on korkeakoulutukseen siirtymisen nopeuttaminen. Toinen tähän liittyvä seikka on yhteistyön alueellinen kattavuus ja tasa-arvoisuus. Miten ja millä menetelmillä varmistetaan yhteistyön toimivuus myös haja-asutusalueilla? Kolmas seikka on opinto-ohjaus, joka yleensä nousee esiin kaikissa asiaan liittyvissä selvityksissä, myös lukiolaisten omissa mielipiteissä. Kyse ei ole pelkästään opinto-ohjauksen laadusta ja riittävydestä vaan siitä, että opinto-ohjauksen ja erilaisten yhteistyöhankkeiden tulee muodostaa elimellinen kokonaisuus. Tähän kokonaisuuteen sisältyy keskeisesti myös koko koulu ohjaa -periaatteen tosiasiallinen toteutuminen opinto-ohjaajien ja aineenopettajien yhteistyönä. Viimeisenä voidaan nostaa esiin hanketoiminnasta tuttu kysymys: mitä hankkeen jälkeen? Miten päästään osin sporadisesta ja vaihtuvasta, hankkeistetusta yhteistyöstä pysyvämpiin ja kestävämpiin yhteistyömuotoihin ja toimintatapoihin, joilla on pysyviä vaikutuksia lukiolaisten koulutus- ja uravalintoihin sekä koulutuksen eri nivelvaiheissa tapahtuviin siirtymiin?

Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen toteuttaminen

Hankkeen kysymyksenasettelu lähtee Valtioneuvoston hankekuvauksessa esitetystä tutkimuskysymyksistä ([Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussuunnitelma 2019 – taustamuistio](#)). Yleisemmällä tasolla tarkoitetaan selvittää, millaiset edellytykset lukioilla on vastata uuden lukiolain velvoitteisiin ja tavoitteisiin, mitä mahdollisia esteitä tavoitteiden saavuttamisella on sekä millaisia hyviä yhteistyömalleja ja käytäntöjä olisi jatkossa syytä edistää, levittää ja kehittää.

Yhteistyön nykytilaa luodattiin lukioiden rehtoreille suunnatulla verkkokyselyllä. Tavoitteena oli selvittää:

- millaista ja miten paljon lukiot tekevät yhteistyötä korkeakoulujen ja työelämän kanssa?
- millaista kansainvälistymiseen liittyvää toimintaa lukioissa on ja miten kansainvälistyminen toteutuu yhteistyössä?

Kyselyn ja haastatteluiden avulla haluttiin lisäksi selvittää:

- mitä haasteita yhteistyöhön liittyy erityisesti uuden lukiolain näkökulmasta?

- miten nykyinen yhteistyö on edistänyt lukiolaisten koulutus- ja urapolkua ja miten yhteistyötä tulisi kehittää, jotta koulutukseen ja työelämään sijoittumisen nopeuttamista koskevat tavoitteet voitaisiin saavuttaa?

Tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi toteutettiin kaikille lukioille suunnattu verkkokysely. Kyselyn suunnittelun lähtökohtana oli OKM:n 15.5.2018 asettaman lukioiden ja korkeakoulujen välisen yhteistyön kehittämistä valmistelevan työryhmän havainnot ja suositukset (OKM 2019a). Lisäksi tehtiin neljä tapaustutkimusta (kahdessa Turun ja Jyväskylän seudun lukiossa), joissa haastateltiin opettajia ja opinto-ohjaajia sekä abiturientteja. Kyselyn ja haastatteluiden toteuttamista kuvataan tarkemmin luvuissa 2.1 ja 3.1.

Aikaisemmasta tutkimuksesta

Hankkeen tiedonkeruun suunnittelun tueksi ja ongelman taustoittamiseksi käytiin läpi hankkeen aihepiiriin liittyviä tutkimuksia ja selvityksiä. Tällaisia ovat esimerkiksi Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (KARVI) selvitys lukion tuottamista jatkokoulutusvalmiuksista korkeakoulujen näkökulmasta (Hautamäki ym. 2012), Taloudellisen tiedotustoimiston tekemät ”Kun koulu loppuu” nuorten tulevaisuusraportit (TAT 2019 ja aiemmat) sekä Lukion suunta 2009 -selvitys. Kansainvälistymisen osalta on tarkasteltu Opetushallituksen keräämiä vaihtotilastoja (esim. OPH 2018a) sekä selvityshenkilö Tuula Teeren raporttia kansainvälistymisen lisäämiseksi (OKM 2019b). Varsinaista tutkimusta Suomessa ei lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöstä ole tehty. Hanketoimintaa ja siihen liittyvää tietoa sen sijaan on runsaasti, esimerkiksi lukioiden kehittämisverkoston (LUKE) raportti ”Uutta lukiota rakentamassa” (OPH 2018b). Asiaa sivuavaa tutkimustietoa on kuitenkin jonkin verran (esim. Kiviniemi 2015; Rantala & Van den Berg 2013; Saukkonen 2013).

Tutkimus on painottunut yhtäältä laajempiin koulutukseen valikoitumiseen liittyviin teemoihin sekä toisaalta lukiolaisten ura- ja ammatinvalintaan sekä koulutus- ja uravalintojen taustalla oleviin syihin ja tekijöihin. Ne kuitenkin antavat oleellista taustatietoa, kun arvioidaan sitä, missä määrin lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöllä voidaan vaikuttaa nuorten koulutus- ja uravalintoihin. Tältä osin viittaamme yhteistyössä lukiolaisbarometrin (<https://www.otus.fi/julkaisu/lukiolaisbarometri-2019/>) kanssa tehdyn artikkelin (Ahola & Spooft 2019b) tutkimuskatsaukseen. Lisäksi edellä jo mainittiin nuorten koulutuspreferensseihin liittyvä tutkimus- ja tilastotieto.

Toisen asteen koulutuksen ja korkeakoulujen sekä työelämän yhteistyön kysymykset ovat olleet esillä myös ulkomaisissa tutkimuksissa (esim. Zieliński ym. 2017; Badgett 2016; Nilssen 2008). Tutkimusintressin taustalla on ollut yhteinen huoli koulutuksen laadun kehittämisestä ja työelämän tarpeisiin vastaamisesta sekä nivelvaiheiden siirtymistä. Tavoitteena on ollut lisätä erilaisista taustasta lähtöisin olevien opiskelijoiden

kiinnostusta ja pääsyä korkeakouluopintoihin. Erityisesti STEM-alojen (science, technology, engineering, mathematics) opiskelijoiden määrän kasvattaminen korkeakouluissa on ollut kehittämisen kohteena monessa maassa.

Erityisesti Yhdysvalloissa on pitkät perinteet koulujen kanssa toteutettavalle yhteistyölle, ja Suomen tapaan tavoitteena on ollut kehittää kaikille tasa-arvoista koulutusta perusasteelta korkealle asteelle riippumatta opiskelijoiden taustasta ja siitä, missä koulussa he opiskelevat. Tämä koskee niin itse koulujen kuin poliittisen ohjauksen käytäntöjen parantamista. (Catelli 2006; Essex 2001.) Yhteistyön avulla voidaan puuttua kulttuurisiin ja sosiaalisiin rakenteisiin sekä toisaalta myös koulutusjärjestelmän eriarvoistaviin rakenteisiin (Handscorn, Qing & Varley 2014). Parantamalla oppilaiden ja vanhempien tietämystä korkeakoulutuksesta, lisäämällä kaikkien oppilaiden mahdollisuuksia ja ohjausta, jakamalla resursseja koulujen ja korkeakoulujen välillä sekä parantamalla korkeakoulujen tietämystä paikallisen yhteisön tarpeista voidaan parantaa yliopiston ja koulun välistä yhteistyötä sekä asenteita korkeakoulutusta kohtaan (Reynolds ym. 2010).

Yhteistyö keskittyy usein lähialueen korkeakouluihin ja yrityksiin, mutta lisääntyvien verkkosovellusten ja digitalisaation avulla yhteistyötä on mahdollista toteuttaa myös pidemmän matkan takana oleviin kohteisiin. Esimerkiksi yhden hollantilaisen tutkimuksen (Raab, Knob, Aurfurth & Kaashoek 2018) mukaan yhteistyöllä voitiin vaikuttaa siihen millaisia käsityksiä opiskelijoille herää tulevaisuudesta kotipaikan ulkopuolella. Vaikka itse yhteistyö olisi lähinnä vain yleistä tiedon vaihtoa, on jo sillä todettu olevan vaikutusta opiskelijoiden alueellisuuteen. Yhteistyön ollessa vahvaa vaikutukset voimistuvat entisestään. Tällaista yhteistyötä ovat esimerkiksi luennoitsijavaihdot, korkeakoulun tutustumispäivät, yhteiset projektit tai toisen asteen opiskelijoiden ohjaaminen korkeakouluopiskelijoiden toimesta. Tutkimuksen mukaan vahva yhteistyö lisäsi opiskelijoiden hakeutumista muihinkin kuin kotipaikkakuntansa korkeakouluihin. Nämä opiskelijat olivat myös enemmän sitoutuneita korkeakoulun toimintaan ja kokivat viihtyvänsä siellä paremmin.

Yhdysvalloissa, mutta viime vuosina myös Suomessa, on alettu kokeilla lukion sijoittamista korkeakoulun kampusalueelle. Näiden kokeilujen perusteella on saatu hyvin positiivisia tuloksia yhteistyön lisääntymisestä, opiskelijoiden lisääntyneestä innosta hakeutua jatko-opintojen pariin ja ennen kaikkea opintojen nopeutumisesta (Lieberman 2004). Monipuolisen yhteistyön avulla voidaan parantaa opettajien tietoja korkeakouluopintojen sekä työelämän vaatimuksista ja kehittää myös heidän omaa oppiainetietouttaan (Catelli 2006).

Yksi tärkeä tekijä määriteltäessä yhteistyön tavoitteita on luottamuksen luominen osallistujien välille. Tässä on avainasemassa osapuolten tasavertainen kumppanuus, ja

aiemmin teoreettisen tiedon haltijoina ja jakajina toimineiden korkeakoulujen rooli onkin muuttunut vuorovaikutukselliseksi ja keskustelevaksi tiedon vaihdoksi (Essex 2001; Handscomb ym. 2014). Pidempiaikainen yhteistyö mahdollistaa osapuolten tutustumisen toisiinsa, jolloin myös konflikteista ja erimielisyyksistä voidaan keskustella avoimesti sekä löytää niihin molempia osapuolia tyydyttäviä ratkaisuja. Tämä on erityisen tärkeää työemäyhteistyössä (Essex 2001; Peel, Peel & Baker 2002).

Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyöllä voidaan siis parantaa koulutuksen laatua ja opettajien ammattitaitoa. Se kehittää myös itse koulun johtamistapoja, kun roolimalleja saadaan esimerkiksi yritysmaailmasta. Oppilaiden kohdalla yhteistyö lisää tietoa ja ymmärrystä koulutuksesta ja työelämästä, mutta samalla myös kehittää akateemisiä valmiuksia ja erilaisia oppimistapoja. Oppilaiden opiskelumotivaatio paranee, kun heille selviää mihin erilaisia koulussa opittavia taitoja todella tarvitaan. Korkeakoulujen kohdalla yhteistyö lisää toimijoiden suhteita ja ymmärrystä toistensa toimintatavoista. Tutkimusten mukaan lisääntynyt tieto korkeakouluopiskelun mahdollisuuksista kasvattaa myös vanhempien halukkuutta tukea lastaan jatko-opintoihin hakeutumisessa (Reynolds ym. 2010; ACER 2011). Työelämän toimijoilla puolestaan on kouluyhteistyön kautta mahdollisuus parantaa omaa imagoaan sekä rekrytoida tulevaisuuden uusia työntekijöitä (Handscom ym. 2014; ACER 2011). Työelämäyhteistyön avulla oppilaille voidaan myös luoda uusia oppimisympäristöjä, jotka kehittävät erilaisten työelämätaitojen oppimista (Krahn, Lowe & Lehmann 2002).

Viime vuosina on asetettu paljon odotuksia koulujen ja korkeakoulujen sekä työelämän väliselle yhteistyölle. Varsin usein, kun näihin odotuksiin ei ole pystytty vastaamaan, ovat turhautuminen ja pettymys lisääntyneet (Handscom ym. 2014). Suomessa opettajien normaaliin arkeen kuuluu vahvasti erilaisia hankkeita, muutoksia ja vaatimuksia, joiden tavoitteena on saada aikaan uusia tehokkaita käytänteitä. Vaikka hankkeet saattavatkin lisätä intoa ja motivaatiota työtä kohtaan, ”liittyy opettajantyöhön paljon erilaisia ristipaineita, joiden vuoksi pitkäaikainen ja syvälinen sitoutuminen oman oppiaineen ulkopuoliseen tekemiseen ei välttämättä ole helppoa” (Saukkonen 2013, 41).

Haasteena lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöllä onkin toiminnan jääminen lyhytaikaiseksi, ja vain ”hauskaksi” oheistoiminnaksi, joka ei tuota tuloksia ja vastaa asetettuihin politiikkatavoitteisiin. Vaikka yhteistyö on asia, joka ajaa usein kaikkien etuja, ilman tarkoitusta ja tehokkuutta siitä ei ole osallistujille juurikaan hyötyä (Hargreaves 2011). Poliitikan sanelema yhteistyö voi saada aikaan jopa haitallisia tuloksia, jos uudet käytännöt ovat liian rajoittuneita ja ohjailevia, jotta niillä oikeasti pystyttäisiin samaan aikaan kokonaisvaltaista muutosta nopeiden korjausyritysten sijaan (Lieberman 1992). Tästä syystä yhteistyön kehittämisen täytyy olla systemaattista ja koordinoitua (vrt. OPH 2019b), ja sille asetettujen politiikkatavoitteiden toteutumisen kannalta keskiössä tulee olla yhteistyön vaikuttavuus.

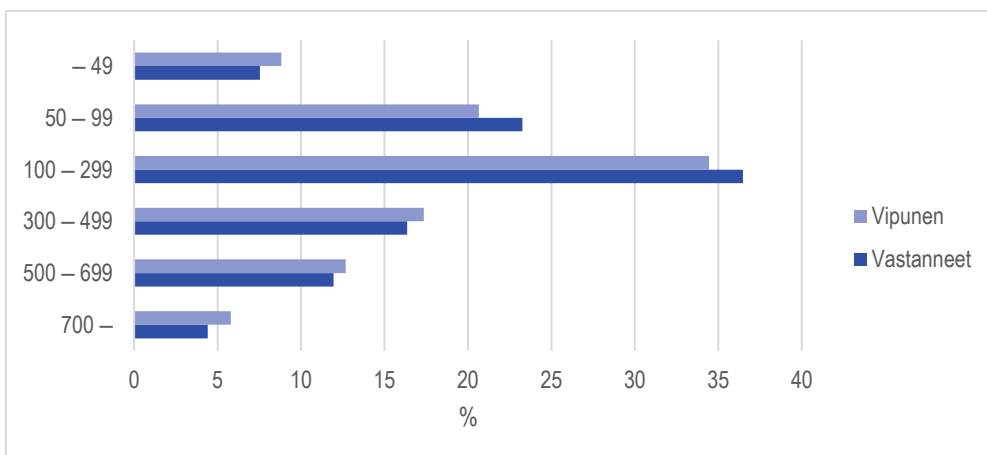
2 LUKIOKYSELY

2.1 Kyselyn toteuttaminen ja kyselyyn vastaaminen

Webropol-verkkokysely (lomake liitteenä 1) toteutettiin yhteistyössä Opetushallituksen kanssa. Linkki kyselyyn lähetettiin 8.4.2019 kaikkien päivälukioiden rehtoreille (N=381). Kahden muistutuskirjeen jälkeen kysely sulkeutui 3.5. Vastauksia saatiin yhteensä 159 (148 suomenkieliseen lomakkeeseen ja 11 ruotsinkieliseen). Näin ollen vastausprosentiksi tuli 42. Sitä voidaan pitää tyydyttävänä vastaaviin kyselyihin verrattuna sekä ottaen huomioon kyselyn ajankohdan. Tämän mainitsi myös yksi rehtori kommentissaan (ks. luku 2.7).

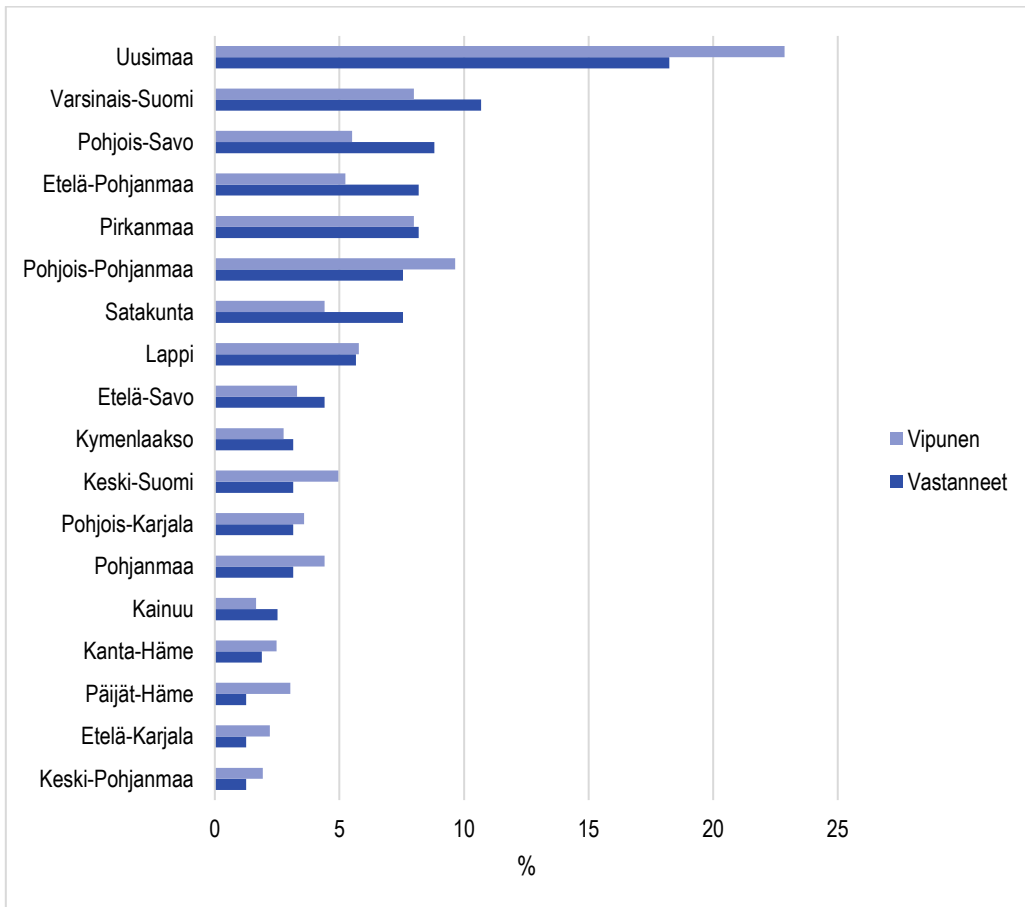
Lukion pääopetuskieliksi 91 prosenttia ilmoitti suomen ja kahdeksan prosenttia ruotsin. Yksi ilmoitti olevansa kaksikielinen (suomi ja ruotsi) ja yksi on saksankielinen. Valtaosa koulutuksen järjestäjistä oli kuntia (87 %). Yksityisiä oli 10 prosenttia ja kuntayhtymän tai valtion omistamia kouluja oli muutama kumpaakin. Viidennes ilmoitti, että heillä oli joku lukiolain mukainen erityistehtävä. Vastauksia saatiin kaiken kokoisista lukioista ympäri maata, kuten seuraavasta katoanalyysistä tarkemmin selviää.

Vastauskatoa voitiin analysoida vertaamalla vastanneita kouluja ja perusjoukkoa lukion koon ja sijaintialueen suhteen. Kuviosta 1 nähdään, että vastauksia saatiin varsin tasaisesti erikokoisista lukioista. Aivan pienimmät, alle 50 oppilaan lukiot sekä suuret, yli 300 oppilaan lukiot ovat hieman aliedustettuina vastanneissa.

Kuvio 1. Kaikki lukiot (Vipunen) ja vastanneet lukiot oppilasmäärän mukaan.

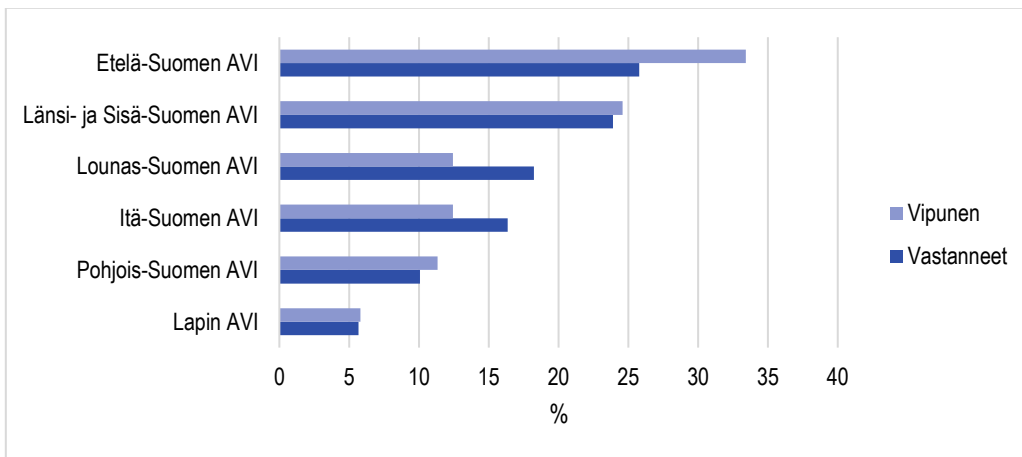
Lukion sijaintimaakunnan mukaan asiaa tarkasteltaessa havaitaan suurempia eroja, mutta tulee ottaa huomioon, että joissain maakunnissa luvut ovat pieniä, ja vastausaktiivisuuden taustalla voi olla monia satunnaisia tekijöitä. Kuviosta 2 nähdään, että innokkaimmin on vastattu Varsinais-Suomessa, Pohjois-Savossa, Etelä-Pohjanmaalla sekä Satakunnassa. Uudellamaalla on jonkin verran alipeittoa, ja kaikkein alhaisin vastausaktiivisuus löytyy Päijät-Hämeestä, josta saatiin vain kaksi vastausta. Koska vertailukohtana ovat Vipusen tiedot, on kaikkien lukioiden määrä (suodatuskriteerinä käytettiin nuorten opetussuunnitelmaa) jonkin verran pienempi kuin kyselyn perusjoukko (363 vs. 381). Näin ollen Päijät-Hämeen laskennallinen vastausprosentti on 18, kun se Satakunnassa on 75. Erot ovat siis varsin suuret.

Kuvio 2. Kaikki lukiot (Vipunen) ja vastanneet lukiot sijaintimaakunnan mukaan.

Jos katsotaan Päijät-Hämeen lisäksi hieman tarkemmin esimerkiksi Keski-Suomea ja Keski-Pohjanmaata, voidaan todeta, että kaikissa maakunnissa vastanneet sijoittuvat lukioiden koon mukaan keskikastiin, eli alueen suurimmat lukiot ovat jättäneet vastaa-

matta. Tämä voisi viitata siihen, että kyseessä on enemmän lukion kokoon kuin sijaintialueeseen liittyvä tekijä. Koska maakunta on aineiston kokoon nähden turhan moniluokkainen muuttuja, tarkastelimme vastaamista myös karkeammalla AVI-alueittaisella tasolla. Kuvioista 3 nähdään, että vastaamiserot kaventuvat, mutta Etelä-Suomessa vastaaminen on kuitenkin ollut selvästi nihkeämpää (laskennallinen vastausprosentti 39) kuin Lounais-Suomessa (64 %).

Kuvio 3. Kaikki lukiot (Vipunen) ja vastanneet lukiot AVI-alueen mukaan.

Kyselyaineistoon liitettiin lisäksi Vipusen tiedot lukioiden sisäänpääsyn pisterajoista vuodelta 2018. Vertailukelpoinen tieto saatiin lähes kaikista kyselyyn vastanneista lukioista (N=155). Niiden lukioiden osalta, joilla on erityistehtävä, käytettiin peruslinjan pisterajaa. Kuten taulukosta 1 nähdään, eivät vastanneet lukiot eroa tässäkään suhteessa perusjoukosta. Pisterajamuuttuja kuvaa sitä, millainen lukioon päässeiden opiskelijoiden peruskoulumenestys on suurin piirtein ollut, mutta siihen liittyviin tulkitointiin pitää suhtautua tietyllä varauksella. Lisäksi pisterajalla mitattu lukion valikoivuus korreloi voimakkaasti sekä lukion koon että sijaintialueen mukaan, ja siinäkin katsannossa se ei ole aineiston pienyydestä johtuen varteenotettava taustamuuttuja.

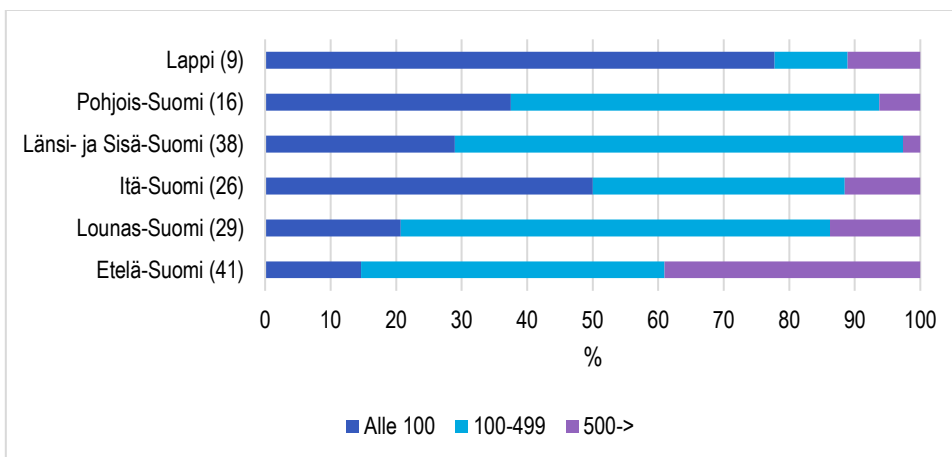
Taulukko 1. Kaikkien lukioiden (Vipunen) ja vastanneiden lukioiden sisäänpääsyn pisterajat 2018 - maksimi, minimi, keskiarvo ja keskihajonta.

	N	Minimi	Maksimi	Keskiarvo	Keskihajonta
Kaikki lukiot	341	5,27	9,58	7,28	0,76
Otoksen lukiot	155	5,27	9,58	7,12	0,75

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että vastauksia on saatu suhteellisen tasaisesti eri-kokoisista lukioista ympäri maata, joten kysely antaa kohtalaisen hyvän kuvan lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön nykytilasta. Missä määrin vastaamattomuus

liittyy siihen, että yhteistyötä ei ole tai asiaa ei koeta tärkeäksi tai ajankohtaiseksi, jää lähinnä arvailujen varaan. Kuten myöhemmin tarkemmin selviää, sellaisia lukioita, joissa yhteistyötä ei ole, on aineistossa vain muutamia. Selvitimme näiden sekä toisaalta säännöllistä taikka satunnasta yhteistyötä tekevien lukioden sijoittumista maakunnittain. Tulos oli, että enemmän tai vähemmän yhteistyötä tekeviä lukioita löytyi sekä keskimääräistä aktiivisemmin että keskimääräistä heikommin vastanneista maakunnista. Vaikka tämän tyyppinen analyysi on vain suuntaa antava, ei se kuitenkaan tue oletusta, että vähemmän tai ei lainkaan yhteistyötä tekevät olisivat keskimääräistä useammin jättäneet vastaamatta.

Kun tarkastellaan yhteistyön määrää ja toteuttamista erikokoisissa kouluissa eri puolilla maata, tulee ottaa huomioon, että eri alueilla vastanneet koulut ovat erikokoisia. Tätä on havainnollistettu kuviossa 4. Aineiston pienuus ei kuitenkaan mahdollista lukion sijaintialueen ja koon yhdysvaikutuksen pätevää analyysiä, mutta asiaa on kuitenkin kommentoitu, mikäli viitteitä tällaisesta yhdysvaikutuksesta havaitaan.

Kuvio 4. Vastanneiden koulujen jakautuminen sijaintialueen (suluissa N) sekä koon mukaan (%).

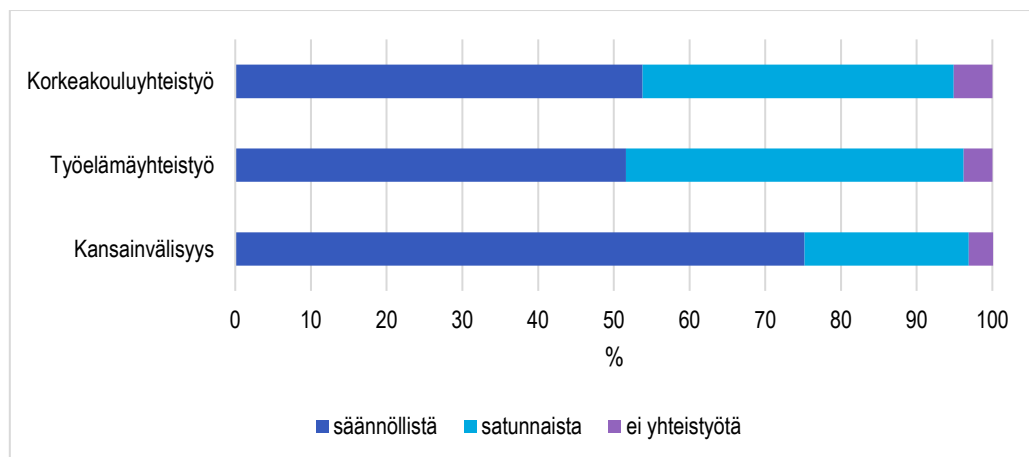
Rehtoreilta kysyttiin myös, onko lukiolla lukiolain mukaista erityistehtävää. Kyselyyn vastanneista lukioista erityistehtävä oli viidenneksellä (N=32). Näistä kaksi oli harjoittelukouluja, mikä ei varsinaisesti ole lukiolain mukainen erityistehtävä. Toinen vastaaja oli kuitenkin tulkinnut korkeakoulu-yhteistyön erityistehtäväkseen. Eniten erityistehtäviä oli matemaattis-luonnontieteiden ja taiteiden aloilla (7/8 lukiota). IB-tehtävä oli viidellä vastanneista ja urheilupainotus neljällä. Muutamalla oli kieliin ja kulttuuriin liittyvä erityistehtävä tai yrittäjyyspainotus.

Erytistehtävän voisi ajatella olevan yhteydessä siihen, miten innokkaasti lukio harjoittaa korkeakoulu- tai työelämäyhteistyötä, näin erityisesti silloin, kun painotus on mate-

matiikan, ICT:n tai luonnontieteiden aloilla. Erityistehtävä korreloi kuitenkin niin voimakkaasti sekä lukion koon että sijaintialueen mukaan, että emme käytä sitä taustamuuttujana. Pienistä, alle sadan oppilaan lukioista yhdelläkään ei ollut erityistehtävää, kun suurista lukioista sellainen oli melkein puolella (46 %). Jos katsotaan pelkästään suuria lukioita, erityistehtävä ei juurikaan näyttäisi vaikuttavan yhteistyön määrään tai vakituisuuteen.

2.2 Yhteistyön laajuus ja eri yhteistyömuodot

Hieman yli puolet vastanneista lukioista teki säännöllistä yhteistyötä korkeakoulujen ja työelämän kanssa. Lopuistakin lähes kaikki tekivät yhteistyötä, mutta se oli luonteeltaan satunnaisempaa. Niitä, joilla yhteistyötä ei ollut, oli vain muutamia. Säännöllistä kansainvälisyyteen liittyvää yhteistyötä teki kolme neljästä (kuvio 5).

Kuvio 5. Lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö sekä kansainvälisyys ja siihen liittyvä yhteistyö.

Niitä, jotka tekivät säännöllistä yhteistyötä, kysyttiin, miten kauan yhteistyötä oli harjoitettu. Arvio on sangen karkea, sillä moni ei osannut antaa tarkkaa vastausta tai jätti kokonaan vastaamatta. Korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön osalta näitä oli reilu puolet ja kansainvälisen yhteistyön osalta joka kolmas. Niistä, jotka arvioivat asiaa, noin kolmanneksella sekä korkeakoulu- että työelämäyhteistyötä oli harjoitettu jo ennen 2000-lukua (taulukko 2). Vastaavasti noin neljänneksellä yhteistyö oli alkanut vasta 2010-luvulla. Kansainvälisyyteen liittyvää toimintaa ja yhteistyötä oli puolella ollut jo ennen 2000-lukua ja 2010-luvun ilmiö se näyttäisi olevan reilulla kymmeneksellä.

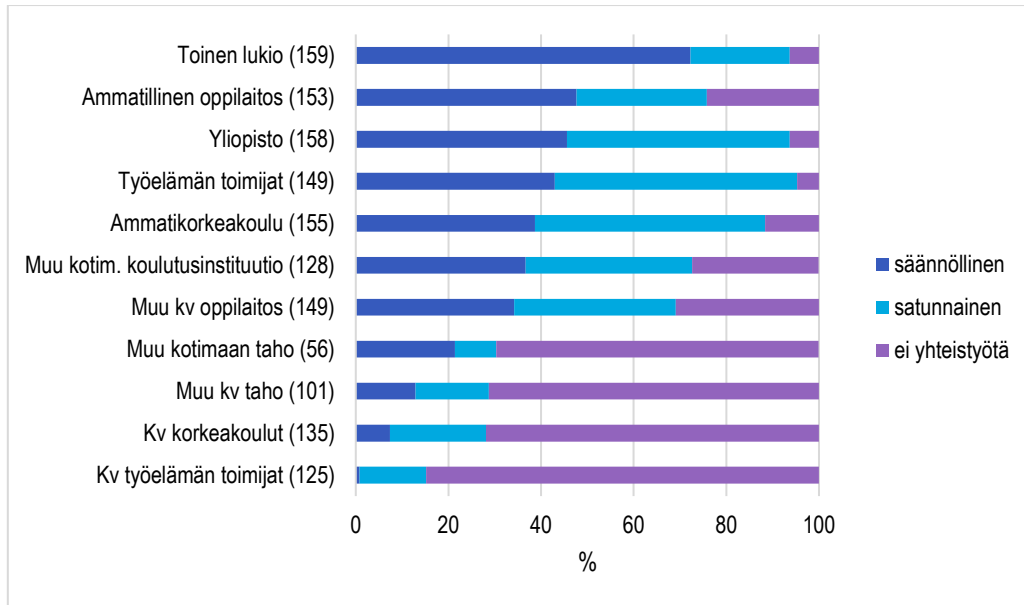
Taulukko 2. Miten pitkään lukioilla on ollut säännöllistä yhteistyötä (%).

	ennen 2000	2000-2009	2010 →	N
Korkeakouluysteistyö	28,6	29,8	27,4	72
Työelämäysteistyö	30,9	28,4	27,2	70
Kansainvälinen toiminta ja yhteistyö	45,8	26,3	16,9	105

Eniten säännöllistä yhteistyötä lukiot tekevät toisten lukioiden kanssa (kuvio 6). Ammatillisten oppilaitosten kanssa säännöllistä yhteistyötä tekee lähes puolet (48 %). Yliopistojen kanssa säännöllistä yhteistyötä tekee lähes yhtä moni (46 %) ja ammattikorkeakoulujen kanssa hieman pienempi osa (39 %). Jonkinlaista yhteistyötä korkeakoulujen kanssa tekevät kuitenkin lähes kaikki vastanneet lukiot. Myös muiden koulutusinstituutioiden (esim. kesäyliopistot, täydennyskoulutuskeskukset, kansanopistot jne.) kanssa tehdään varsin paljon yhteistyötä. Säännöllistä se on 37 prosentilla ja satunnaista 36 prosentilla. Kotimaisten työelämän toimijoiden kanssa yhteistyötä tekevät niin ikään lähes kaikki vastanneet, 43 prosentilla yhteistyö on säännöllistä.

Kuviossa 6 on yhteistyötahon nimen perässä suluissa vastanneiden määrä. Kysyttäessä esimerkiksi muita kotimaisia tahoja, vain reilu kolmannes osasi vastata kysymykseen. Heistä vajaalla kolmanneksella oli yhteistyötä. Avokysymyksessä mainittuja tahoja olivat esimerkiksi ohjaamot, etsivä nuorisotyö, teatteri, seurakunta sekä päiväkotit.

Ulkomaisista tahoista eniten yhteistyötä on muiden oppilaitosten kanssa, jotka tässä pitkälti tarkoittavat ulkomaisia lukioita, joiden kanssa on erilaista ystävyys- ja vaihtotoimintaa. Ulkomaisten korkeakoulujen kanssa yhteistyötä on harvemmallalla lukiolla. Vähiten yhteistyötä on ulkomaisten työelämän toimijoiden kanssa. Lähes 80 prosenttia vastasi kysymykseen ja heistä vain muutamalla on lähinnä satunnaista yhteistyötä. Muiden ulkomaisten tahojen kanssa yhteistyötä tekee vajaa kolmannes vastanneista. Avovastauksissa mainittiin lähinnä erilaisia verkostoja ja niihin liittyviä kouluja, eli ne menevät osittain päällekkäin osion ”muu ulkomainen oppilaitos” kanssa. Lisäksi mainittiin mm. CERN, avustusjärjestö, ystävyyskunta ja suurlähetystö.

Kuvio 6. Lukioiden yhteistyö eri tahojen kanssa.

Tyypillisiä korkeakoulu yhteistyön muotoja ovat erilaiset vierailut puolin ja toisin. Lukiolaiset käyvät abi-päivillä tai uraohjauspäivillä, opettajat ja opot vierailevat korkeakouluissa ja korkeakouluopiskelijat vierailevat lukioissa. Taulukkoon 3 on koottu erilaisia korkeakoulu yhteistyön muotoja. Siitä nähdään, että erilaisia vierailuja on käytössä yli puolessa lukioista, joitain vierailumuotoja lähes kaikissa.

Taulukko 3. Millaisia yhteistyömuotoja lukiollanne on korkeakoulujen kanssa (%).

Korkeakoulu yhteistyö	Vastanneista mainitsi
abi-päivä, uraohjauspäivä tai vastaava	96,9
korkeakouluopiskelijoiden vierailut lukioon	96,2
lukion opettajien/opojen vierailut korkeakouluun	77,4
muu vierailu kampuksella (esim. vierailut luennolla)	74,8
alumnien vierailut lukiossa	54,1
korkeakouluopettajien tai muun henkilökunnan vierailut lukioon	52,2
avoimen yliopiston/amk kurssi, joka voidaan hyväksyä lukion kurssiksi tai osaksi sitä	39,6
korkeakoulun kanssa toteutettava lukion kurssi	36,5
henkilöstön kehittäminen kk kanssa (esim. koulutukset, yhteiskehittämistapaamisen yms.)	36,5
korkeakoulun kanssa toteutettava opintojakso, joka on osa lukion kurssia	32,1
avoimen yliopiston/amk kurssi, josta saa opintopisteitä	28,9
orientaatiokurssi/kurkistuskurssi, joka ei ole lukion kurssia	25,2
orientaatiokurssi/kurkistuskurssi, joka on osa lukion kurssia	23,3
yhteiset projektit tai opintojaksot kk tai kk-opiskelijoiden kanssa	18,9

Yhtenä uuden lukiolain keskeisenä tavoitteena on vakiinnuttaa yhteistyössä korkeakoulujen kanssa toteutetut kurssit osaksi kaikkien lukioitten koulutusta. Taulukosta 3 nähdään, että tällä hetkellä yhdessä korkeakoulun kanssa toteutettu kurssi on käytössä hieman yli kolmanneksessa lukioista (36 %). Lisäksi korkeakoulujen kanssa toteutetaan opintojaksoja, jotka ovat osa lukiokurssia (32 %). Oppilailla on myös mahdollisuus suorittaa avoimen korkeakoulutuksen kursseja, joista he saavat kurssisuorituksia (40 %) tai korkeakoulun opintopisteitä (29 %).

Yksi yhteistyömuoto, jonka tavoitteena on lisätä lukiolaisten korkeakoulutietämystä ja sitä kautta avittaa heidän koulutus- ja urasuunnitteluaan, ovat ns. kurkistuskurssit ja vastaavat. Tällaisia on käytössä noin neljänneksellä. Joissain tapauksissa ne ovat osa lukion kurssia (23 %). Jos katsotaan, kuinka moni on maininnut jonkin niistä neljästä yhteistyömuodosta, jossa lukiolainen saa kurssisuorituksia, päästään 71 prosenttiin. Valtaosassa lukioista on siis jo sellaista uuden lukiolain edellyttämää korkeakoulu-yhteistyötä, jossa lukiolaiselle kertyy kurssisuorituksia.

Yhteisiä projekteja ja opintojaksoja korkeakoulujen ja korkeakouluopiskelijoiden kanssa on käytössä joka viidennessä kyselyyn vastanneessa lukiossa. Lisäksi kyselyssä kysyttiin, miten korkeakoulu-yhteistyö tukee lukion henkilöstön kehittämistä muutoin kuin yhdessä suunnitellun ja/tai toteutetun opetuksen osalta (esim. yhteiset koulutukset ja henkilöstönkehittämistapaamiset ym.) Tämän tyyppistä toimintaa oli 36 prosentilla vastanneista. Vain muutama lukio vastasi avokysymykseen, millaisia muita yhteistyömuotoja heillä mahdollisesti on. Niissä ei tullut esiin mitään uutta, mutta mainittiin esimerkiksi hanketoiminta ja opetusharjoittelu.

Kuten edellä kävi ilmi, valtaosalla lukioista on jonkinlaista kurssiyhteistyötä korkeakoulujen kanssa. Osalla on siis vielä edessä toiminnan käynnistäminen ja sopivien yhteistyömuotojen löytäminen. Kyselyssä kysyttiin, millaisia toteutustapoja lukioilla tällä hetkellä on kurssiyhteistyön osalta. Ne on listattu taulukossa 4. Tyypillisimpiä järjestämistapoja ovat lukion kurssit, tai niiden osat, joissa käytetään korkeakoulujen tiloja. Näissä yleisintä on, että opetuksesta vastaavat lukion ja korkeakoulun opettajat yhdessä (31 % mainitsi). Myös verkko-opintoina järjestävät kurssit ovat yleisiä (28 % mainitsi). Verkko-opiskelu ja muut digitaaliset ratkaisut ovatkin se keskeinen tapa, jolla lukiolain vaatimukset saadaan valtakunnallisesti toteutettua (vrt. OKM 2019a). Kurssit, joissa hyödynnetään korkeakoulun tiloja, ovat luonnollisesti realistinen vaihtoehto vain korkeakoulupaikkakuntien lukioille.

Käytössä on myös malli, jossa kurssi järjestetään lukion tiloissa lukion ja korkeakoulun opettajien yhteistyönä (24 % mainitsi). Selvästi harvinaisempaa on, että opetuksesta vastaisi pelkästään korkeakoulun opettaja (12 % mainitsi). Lisäksi lukiot järjestävät sellaisia kursseja, joissa hyödynnetään korkeakoulujen oppimateriaaleja (20 % mainitsi).

Taulukko 4. Millaisia yhteistyön toteutustapoja lukiollanne on korkeakoulujen kanssa (%). *

Korkeakoulu yhteistyön toteutustavat	Vastanneista mainitsi
kurssi, jossa hyödynnetään korkeakoulun tiloja ja opetuksesta vastaavat lukion ja korkeakoulun opettajat yhdessä	31,4
lukion kurssi tai sen osa, joka toteutetaan yhdessä kk kanssa verkko-opintoina	28,3
lukion kurssi tai sen osa, jossa hyödynnetään kk tiloja ja opetuksesta vastaa kk opettaja	26,4
lukion tiloissa järjestettävä kurssi tai sen osa ja opetuksesta vastaa kk ja lukion opettaja	23,9
lukion kurssi tai sen osa, jossa hyödynnetään kk tiloja ja opetuksesta vastaa lukion opettaja	22,6
lukio itse toteuttaa kurssin, jossa hyödynnetään kk oppimateriaaleja	20,1
lukion tiloissa järjestettävä kurssi tai sen osa ja opetuksesta vastaa kk opettaja	11,9
muunlainen korkeakoulu yhteistyön toteutustapa	9,4

*) 24 % (N 39) ei ollut vastannut ollenkaan tähän kysymykseen. Heistä kahdeksalla oli kuitenkin kurssimuotoista yhteistyötä korkeakoulujen kanssa.

Työelämäyhteistyön muodoista selvästi yleisin on työelämän toimijoiden vierailut lukioidessa, jonka mainitsi neljä viidestä (taulukko 5). Varsin yleistä on myös lukiolaisten tutustumiset työpaikoilla (64 % mainitsi), ja varsinaisen opiskelijoille tarkoitetun TET-jakson mainitsi vajaa puolet (48 %). Sen sijaan vielä harvinaisia mutta yleistymässä olevia toimintatapoja (ks. Kangas ym. 2013) ovat opo- opettaja- tai rehtori-TET. Muu opettajien tai opojen vierailu työpaikoilla on selvästi yleisempää (32 % mainitsi).

Suhteellisen yleisiä ovat myös erilaiset työelämä- ja yrittäjyysprojektit (46 % mainitsi), samoin lukion kurssit, joiden toteuttamiseen työelämän toimijat osallistuvat (44 % mainitsi). Tämän lisäksi 77 prosenttia kertoi, että yleensä työelämän kanssa yhteistyössä suoritetuista opinnoista tai muusta yhteistyöstä voi saada kurssisuorituksen tai merkinnän lukion päättötodistukseen.

Vajaa puolet (46 %) kertoi, että työnantajien kanssa tehdään myös yhteistyötä opiskelijoiden kesätyöpaikkojen hankkimisessa. Edellisten lisäksi muita työelämäyhteistyön muotoja mainitsi 29 lukiota. Niissä lähinnä täsmennettiin edellä mainittujen yhteistyömuotojen sisältöä tai nimettiin hankkeita, joiden puitteissa toiminta tapahtui. Lisäksi mainittiin erilaisia teemapäiviä, jolloin lukiolaisilla on mahdollisuus tutustua eri ammatteihin tai yrittäjiin, taikka esimerkiksi vapaaehtoistyön teemakurssi.

Joka kolmas rehtori mainitsi muut opettajien ja opinto-ohjaajien tutustumiset työpaikoilla, mikä on selvästi vähemmän kuin heidän tutustumisensa korkeakouluissa. Työelämäohjauksen näkökulmasta tämän tyyppistä toimintaa pitäisi lisätä, jotta opettajilla

ja ohjaajilla olisi mahdollisimman hyvä ja ajantasainen kuva työelämästä ja sen vaatimuksista.

Taulukko 5. Millaisia yhteistyön tapoja lukiollanne on työelämän kanssa (%).

Työelämäyhteistyön toteutustavat	Vastanneista mainitsi
työelämän toimijoiden vierailut lukiossa	84,4
muu lukiolaisten tutustuminen työpaikoilla	64,2
lukio-TET opiskelijoille	47,7
yhteistyötä työnantajien kanssa opiskelijoiden kesätyöpaikkojen hankinnassa	46,4
erilaiset työelämä- ja yrittäjyysprojektit	45,7
lukion kurssi tai sen osa, jonka toteuttamiseen osallistuvat työelämän toimijat	44,4
muu opettajien/opojen tutustuminen työpaikoilla	31,8
henkilöstön kehittäminen yhteistyössä työelämän toimijoiden kanssa	23,8
muunlainen työelämäyhteistyön toteutustapa	19,2
opo-TET	10,6
opettaja-TET	9,9
rehtori-TET	6,6

Kansainvälistä toimintaa ja siihen liittyvää yhteistyötä on lähes kaikilla kyselyyn vastanneilla lukioilla. Taulukosta 6 nähdään, kuinka moni on maininnut erilaisia kansainvälistymistä tukevia toimintatapoja ja yhteistyömuotoja. Siitä nähdään, että vaihto-opiskelu ja muut vaihdon muodot ovat kaikkein yleisimpiä. Neljässä viidestä lukiosta otettiin ulkomaisia vaihto-opiskelijoita tai lähetettiin omia opiskelijoita vaihtoon.

Opetushallitus seuraa toisen asteen oppilaitosten opiskelijaliikkuvuutta vuosittain. Vuonna 2017 lukion aloittaneista noin kolmannes ja ammatilliset opinnot aloittaneista noin joka kahdeksas lähti opiskelemaan ulkomaanjaksolle. Määrä on pysynyt pitkään samanlaisena. Erilaiset vierailut ja opintomatkat ovat kuitenkin lukiossa yleisempiä kuin ammattikouluissa, joissa ulkomaanvaihto on yleensä pidempi ja tapahtuu työpaikoilla. (OPH 2018a.) Suomessa toteutettavan kotikansainvälistymisen roolia on nostettu uudessa opetussuunnitelman perusteissa (LOPS 2019). Kotikansainvälistymisellä tarkoitetaan kansainvälistymistä, jossa voidaan hyödyntää koulun lähialuetta ja tutustuttaa opiskelijat esim. erilaisiin kieliin, kulttuureihin tai elinkeinoelämään. Suosituimpia kotikansainvälistymisen tapoja ovat muiden maiden ja kulttuurien edustajien vierailut, erilaiset teemapäivät ja globaalikasvatus/kestävä kehitys osana opetustarjontaa. (OPH 2013 & 2018a.)

Taulukko 6. Millaisia kansainvälisyyttä tukevaa toimintaa lukiollanne on (%).

Kansainvälisyys ja siihen liittyvä yhteistyö	Vastanneista mainitsi
ulkomaisten opiskelijoiden vaihto-opiskelu omassa lukiossa	81,0
lukio-opiskelijoiden vaihto-opiskelu ulkomailla	79,1
opiskelijoiden/opettajien muut ulkomaan matkat (esim. paikalliseen kulttuuriin tutustuminen)	67,1
opettaja-/opovaihto tai osallistuminen kansainväliseen liikkuvuushankkeeseen	61,4
lukion kurssi, joka toteutetaan ulkomailla	61,4
ystävyysslukio ulkomailla	52,5
lukion opettajien/opojen henkilökohtaiset kontaktit toisiin kv opettajiin tai lukioihin	46,8
ulkomaalaisia opettajia/opoja vaihdossa omassa lukiossa	25,9
lähialueen yritysten kansainvälisyyteen tutustuminen	20,3
korkeakoulun kansainväliseen toimintaan tutustuminen	15,2
yhteistyö kansainvälisten lukioden kanssa verkko-opintojen avulla	10,1
muu kansainvälinen yhteistyö	8,2
omassa lukiossa toteutettu kurssi, jonka opetuksesta vastaa kansainvälinen opettaja	7,6
lukiolaisten kansainvälinen työharjoittelu	3,2

Varsin yleistä on myös, että lukion kurssi tai sen osa toteutetaan ulkomailla (61 % mainitsi). Harvinaisempaa sen sijaan on, että kansainvälistyminen kytkeytyy työelämäyhteistyöhän. Viidennes mainitsi, että ovat tutustuneet lähialueen yritysten kansainväliseen toimintaan. Korkeakoulujen kansainväliseen toimintaan oli tutustuttu 15 prosentissa lukioista, ja lukiolaisten kansainvälinen työharjoittelu näyttäisi kyselyvastauksen perusteella olevan harvinaista (3 % mainitsi).

Muita kansainvälisen yhteistyön muotoja mainitsi 13 lukiota. Esiin tuli jo aiemmin mainittu CERN-leirikoulu sekä muut opintomatkat kyseiseen Genevessä sijaitsevaan hiukkasfysiikan tutkimuskeskukseen. Muita mainintoja olivat esimerkiksi kansainväliseen konferenssiin osallistuminen, kehitysyhteistyökerho sekä ulkomaiset delegaatiot, jotka käyvät tutustumassa suomalaisen koulutuksen hienouksiin.

Kansainvälistymismahdollisuuksien parantamista tarkastellut selvityshenkilö Tuula Teeri toteaa raportissaan lukioden osalta, että kansainvälistyminen on pitkälti opettajavetoista ja edellyttää jatkossa järjestelmällistä suunnittelua ja koko oppilaitoksen koordinoitua panostusta. Koska oppilaiden kyvyt ja innostus vaihtelevat, toiminnan lisääminen edellyttää myös lisää resursseja ja tukea. Erityisenä ongelmana hän ottaa esiin poikien vähäisen osallistumisen ja heidän tukitarpeensa, ja nostaa esiin kilpailu- ja hackathon-tyyppiset toimintamallit, jotka saattaisivat innostaa myös pojat kansainvälistymään. (OKM 2019b.)

Yhteistyön erot lukion koon ja alueen mukaan

Isoissa lukioissa tehdään enemmän säännöllistä yhteistyötä kuin pienissä. Korkeakoulu yhteistyön osalta alle 100 oppilaan lukioista alle puolet (43 %) kertoi yhteistyön olevan säännöllistä. Yli 500 oppilaan lukioista 73 prosenttia teki säännöllistä yhteistyötä. Työelämäyhteistyön osalta alle 100 oppilaan lukiolla oli selvästi vähemmän säännöllistä yhteistyötä kuin keskisuurilla ja isoilla lukioilla (35% vs. 60/58 %). Kansainvälisen yhteistyö oli vastanneissa lukioissa säännöllisintä, mutta erot erikokoisten lukioiden välillä kuitenkin samansuuntaisia. Alle 100 oppilaan lukoissa 61 prosenttia kertoi tekevänsä säännöllistä kansainvälistä yhteistyötä, kun suurissa yli 500 oppilaan lukoissa yhteistyötä oli 89 prosentilla. Kaikissa yhteistyöalueissa ”ei yhteistyötä” ilmoittaneet olivat pieniä tai keskisuuria lukioita.

Alueittaisia eroja tarkasteltaessa on huomioitava, että Lapista saatiin vain yhdeksän vastausta. Korkeakoulu yhteistyön osalta erot eivät ole kovin suuria. Eniten säännöllistä yhteistyötä tehdään Etelä-Suomessa (56 %), jos ei huomioida Lappia, josta kahdeksan ilmoitti yhteistyön olevan säännöllistä. Vähiten säännöllistä korkeakoulu yhteistyötä tehdään Pohjois-Suomen lukioissa (44 %). Eniten säännöllistä työelämäyhteistyötä tehdään Pohjois-Suomen lukioissa (63 %) ja selvästi muihin alueisiin verrattuna vähiten Itä-Suomen lukioissa (39 %), joissa yhteistyö on enemmän satunnaista. Kansainvälinen yhteistyö on säännöllisintä Etelä-Suomen lukioissa (83 %) ja vähiten säännöllisintä Lounais-Suomen lukioissa (67 %), jos Lappia ei huomioida, josta viisi ilmoitti yhteistyön olevan säännöllistä.

Kun tarkastellaan erilaisia yhteistyön muotoja lukion koon mukavaan, havaitaan selviä eroja pienten ja suurten lukioiden välillä eri yhteistyömuotojen yleisyydessä (ks. liitetaulukko 1). Korkeakoulu yhteistyön kohdalla Abi-päivät ja tapahtumat sekä korkeakouluopiskelijoiden vierailut ovat kaikissa lukioissa hyvin yleisiä (lähes 100 %). Eroa on kuitenkin siinä, että suuremmissa lukioissa myös opettajat ja opot pääsevät useammin vierailuille korkeakouluun (keskisuuret 83 % ja suuret lukiot 96 %) kuin pienemmissä lukioissa, joissa vajaa 60 prosenttia mainitsi opettajien ja opojen korkeakouluvierailut. Korkeakoulun kanssa toteutettavat kurssit ovat yleisempiä suurimmissa lukioissa (61 %) kuin pienemmissä (33 %). Sama on havaittavissa myös avoimen yliopiston/ammattikorkeakoulun kurssien osalta.

Työelämäyhteistyö on yleisempää suuremmissa lukioissa kuin pienemmissä, vaikkakin yli 60 prosenttia kaikista lukioista mainitsi opiskelijoiden tutustuvan jotenkin erilaisiin työpaikkoihin. Selvä ero oli kurssien järjestämisessä työelämän toimijoiden kanssa. Suurista lukioista 77 prosenttia mainitsi järjestävänsä lukion kursseja yhdessä työelämän kanssa, kun taas pienistä vain 20 prosenttia. Keskisuurten lukioiden vastaava luku oli 48 prosenttia.

Kansainvälisyyden kohdalla erilaiset vaihto-opiskelumahdollisuudet olivat yleisempiä suuremmissa lukioissa (yli 90 %) kuin pienemmissä lukioissa (60 %). Yli 50 prosenttia pienistä lukioista mainitsi järjestävänsä kursseja ulkomailla, keskiuurista 63 prosenttia ja suurten lukioiden luku oli tässäkin korkein (73 %).

Lukion sijaintialueen mukaan tarkasteltuna yksittäisten korkeakouluysteistyön muotojen välillä on havaittavissa suuriakin eroja erityisesti Etelä-, Lounais-, Pohjois- ja Länsi/Sisä-Suomen yhteistyön mainintojen määrän ollessa usein korkeampi kuin Itä-Suomen (ks. liitetaulukko 2). Esimerkiksi korkeakoulun kanssa yhdessä toteutettavan kurssin mainitsi noin puolet Etelä-, Lounais- ja Länsi/Sisä-Suomen sekä Lapin lukiosta, kun taas Itä- ja Pohjois-Suomessa vain joka kymmenes lukio tarjosi kurssia korkeakoulun kanssa, kuten edellä jo todettiin, Lappia tarkasteltaessa täytyy muistaa vastanneiden lukioiden vähäinen määrä. Erilaiset avoimen yliopiston/ammattikorkeakoulun kurssit osana lukion kurssisuoritusta olivat taas yleisempiä Itä- ja Länsi/Sisä-Suomessa, joissa yli puolet lukioista mainitsi toteuttavansa niitä, kun taas Etelä- ja Lounais-Suomessa sekä Lapissa vain kolmannes lukioista ja Pohjoisessa vain viides lukioista toteutti kyseisiä kursseja.

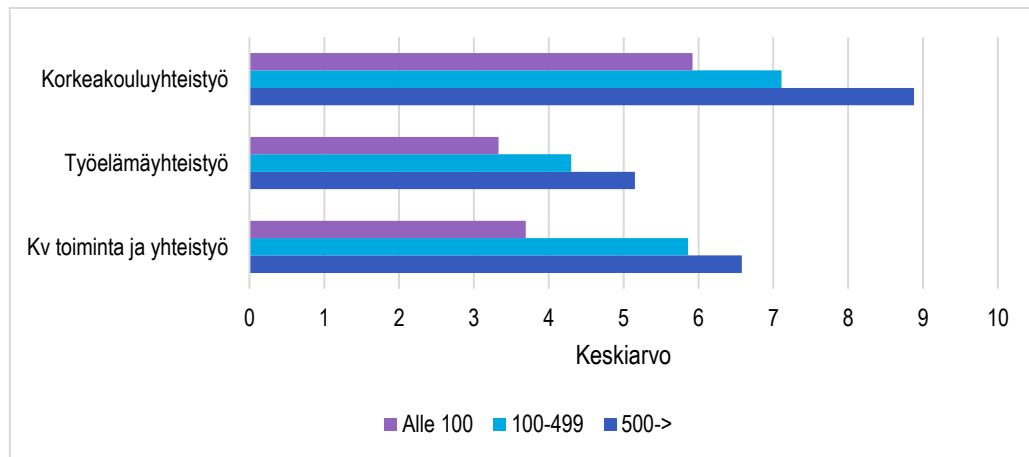
Myös työelämäyhteistyön eri muotojen yleisyydessä on alueittaisia eroja. Esimerkiksi lukion kursseja työelämän kanssa toteutti Itä-Suomen lukioista vain kolmannes ja Lapissa vain kaksi lukiota, kun muilla alueilla lähes puolet ja Etelässä yli puolet (56 %) lukioista järjesti kursseja yhdessä työelämän kanssa. Myös opiskelijoiden TET-harjoittelua toteutettiin Itä-Suomen lukioissa noin kolmanneksessa, kun muiden alueiden opetussuunnitelmiin se kuului vajaalla puolella lukioista ja Länsi/Sisä-Suomessa yli 58 prosentilla lukioista sekä Lapissa viidellä lukiolla.

Kuten edellä todettiin, lukioiden kansainvälinen toiminta ja yhteistyö painottuvat ennen kaikkea vaihto-opiskeluun ulkomailla tai ulkomaisten opiskelijoiden vaihtoon omaan lukioon. Alueittain tarkasteltuna tässäkin Itä-Suomi eroaa muista alueista, sillä siellä vain vajaa puolet lukioista ilmoitti toteuttavansa vaihto-opiskelua, kun taas Lounais-Suomessa yli 70 prosenttia, Länsi/Sisä- ja Pohjois-Suomessa yli 80 prosenttia sekä Etelä-Suomessa jopa yli 90 prosenttia lukioista toteutti vaihto-opiskelua. Lapissa vaihto-opiskelun ulkomaille mainitsi kuusi lukiota ja omaan lukioon saapuvien vaihto-opiskelijoiden neljä lukiota. Ulkomailla toteutettava kurssi oli yleisempää Etelä- ja Länsi/Sisä-Suomessa jossa yli 70 prosenttia lukioista tarjosi tällaisia kursseja opiskelijoilleen. Lounais- ja Itä-Suomessa vastaava luku oli hieman yli puolet ja Pohjois-Suomessa 38 prosenttia.

Teimme eri yhteistyömuotoja kartoittaneiden monivalintakysymysten osioista yksinkertaiset summamuuttajat, jotka kuvastavat toisella tavalla yhteistyön laajuutta kuin luvun alussa kuvattu kolmiluokkainen (säännöllinen, satunnainen, ei yhteistyötä) muuttuja.

Summamuuttujien jakaumat on esitetty liitekuviossa 1. Koska eri yhteistyöalueita koskeissa kysymyksissä on eri määrä osioita, summamuuttujien maksimit hieman vaihtelevat. Liitekuviosta nähdään, että 15:stä korkeakoulu yhteistyötä kuvaavasta osiosta on tyypillisesti valittu 4–9 kohtaa. Työelämäyhteistyö puolestaan keskittyy 3–5 yhteistyömuotoon (maksimi 11). Kansainvälisen toiminnan ja yhteistyön 13 kohdasta valinnat keskittyvät välille 3–7 kohtaa. Huomionarvoista on erityisesti se, että mitä enemmän on yhteistyötä jollakin alueella, sitä enemmän sitä on myös muilla alueilla (korrelaatiot välillä 0,47–0,54).

Summamuuttujien tarkastelu vahvistaa edellä esitetyt havainnot siitä, että yhteistyö on yleisempää ja monipuolisempaa suurissa kuin pienissä lukioissa (kuvio 7). Alueelliset erot sen sijaan eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Kuvio 7. Yhteistyön määrää ja monipuolisuutta kuvaavien summamuuttujien keskiarvot lukion oppilasmäärän mukaan.

Yhteistyön mallit ja hyvät käytännöt

Kunkin yhteistyöalueen kohdalla vastaajia pyydettiin vielä erikseen kertomaan joku toimiva ja onnistunut yhteistyön malli, jota voitaisiin levittää valtakunnallisesti ja josta muutkin lukiot voisivat hyötyä. Valitettavasti vain harva lukio vastasi näihin avoimiin kysymyksiin. Korkeakoulu yhteistyön osalta vastaajia oli noin kolmannes kaikista lukioista, työelämäyhteistyön osalta neljännes ja kansainvälisen yhteistyön osalta vajaa viidennes lukioista oli vastannut kysymykseen. Varsinaisia malleja vastauksista on vaikea muodostaa, sillä ne lähinnä toistavat monivalintakysymyksen sisältöjä ja keskittyivät enemmin luettelemaan tämän hetken toimintakäytäntöjä yleisellä tasolla.

Länsi/Sisä-Suomen, Pohjois-Suomen ja Lapin lukiot ovat olleet jonkin verran aktiivisempia vastaamaan omista korkeakoulu yhteistyökäytännöistään. Lukion koon mukaan eroja ei juurikaan ole. Työelämä- ja kansainvälisen yhteistyön osalta Itä-Suomi eroaa muista selvästi vähäisellä vastausaktiivisuudellaan. Keskisuuret ja suuret lukiot ovat raportoineet työelämäyhteistyötä enemmän kuin pienet. Aktiivisimmin työelämäyhteistyön käytänteitä ovat kertoneet Etelä- ja Länsi/Sisä-Suomen lukiot. Kansainvälisen yhteistyön osalta Länsi/Sisä-Suomen lukiot ja erityisesti pienet lukiot ovat olleet selvästi muita aktiivisempia.

Vastauksista käy hyvin ilmi, että korkeakoulu yhteistyötä on helpointa toteuttaa korkeakoulupaikkakunnalla tai sen läheisyydessä. Voidaankin olettaa, että juuri korkeakoulupaikkakuntien lukiot ovat vastanneet avokysymykseen innokkaimmin.

Lukiomme sijainti mahdollistaa sen, että opiskelijat pääsevät helposti yliopiston luennoille. Esimerkiksi Studia Generalia -luennot ovat olleet suosittuja. Opettajat vievät aktiivisesti opiskelijoita luennoille. Järjestämme yhteisiä tapahtumia yliopiston kanssa missä yliopisto voi hyödyntää lukiomme tiloja ja me saamme laadukkaita luentoja.

Mikäli lukion lähellä ei ole korkeakoulua, on verkko-opintojen lisäksi erilaisten tutkimusasemien hyödyntäminen varteenotettava vaihtoehto, esimerkkinä biologian kenttäkurssi Lammin biologisella tutkimusasemalla ja Tvärminnen eläintieteellisellä asemalla pidettävä kurssi. Yksi lukio oli pitänyt luonnontieteiden kenttäkurssin Virossa Tarton maatalousyliopistossa. Eräs lukio mainitsi tekevänsä vuosittain opintoretken korkeakoulupaikkakunnalle, jossa tutustutaan sekä ammattikorkeakoulun että yliopiston toimintaan. Erilaiset korkeakouluopettajien ja -opiskelijoiden vierailut lukioissa ja lukiolaisten vierailut korkeakouluissa mainittiinkin monessa eri vastauksessa.

Suosittuja ovat myös erilaiset teemapäivät/-viikot, joiden aikana tiettyyn aiheeseen tutustutaan kattavammin. Esimerkiksi tulevaisuuden työpajat, joissa pohditaan tulevaisuuden ammatteja ja niihin sopivia koulutusreittejä sekä tiede-/korkeakouluviikko, jolloin järjestetään erilaisia luentoja, työpajoja ja vierailuja. Yksi korkeakouluviikkomalli tulee esiin myös opettajahaastatteluiden yhteydessä (ks. luku 3.3). Eräs lukio kertoi vuosittain pidettävästä tiedeseminaarista, jossa neljä-kuusi tieteen kärkinimeä pitää noin 20 minuutin luennon omasta tutkimusalastaan kansantajuisesti kaikille lukiolaisille. Muutama lukio mainitsee myös kehitteillä olevista projekteista yhteistyömuotojen lisäämiseksi toisten lukioiden ja eri korkeakoulujen kanssa, esimerkkinä erityinen teemaviikko, jonka aikana tavoitteena olisi tuoda korkeakoulun opetusta ja toimintaa viikoksi lukioihin.

Työelämäyhteistyö on lukioissa kokonaisuudessaan laajempaa. Selitys löytyy varmasti siitä, että yhteistyötä työelämän toimijoiden kanssa on helpompi käynnistää,

sillä jokaiselta paikkakunnalta löytyy aina jonkinlaista yritys-/työelämätoimintaa, tosin kiireisten työelämätoimijoiden mukaan saaminen voi vaatia lukiolta enemmän työtä kuin korkeakouluysteistyön osalta. Lisäksi tällä hetkellä on meneillään useampia hankkeita, joiden fokus on juuri lukioiden työelämäyhteistyön kehittäminen.

Työelämäyhteistyön osalta TET- ja muut työharjoittelut ovat suosittuja toimintatapoja lukioissa. Eräs lukio kertoo lukiolaisen mahdollisuudesta tehdä kesätyöstään esittely, josta hän voi saada lukionkurssin. Moni lukio toteuttaaakin erilaisia kursseja, luentoja tai tapahtumia, joissa eri ammatteja esitellään lukiolaisille. Esimerkiksi *Ammattikirjasto: Tietynä päivänä lukiolle kutsutaan eri alojen ammattilaisia kertomaan työstään ja koulutuksestaan. Tällöin jokainen opiskelija saa valita kaksi, jota käy kuuntele-massa ja kyselemässä.*

Eräs lukio on järjestänyt tulevaisuusiltapäiviä, jolloin työnantajan ja työelämän edusta-jia tulee lukioon kertomaan tämän päivän työelämästä ja sen vaatimuksista. Jonkin verran mainintoja on myös erilaisista kursseista, joiden osana tutustutaan työelämään tai pyritään ratkaisemaan jokin työelämästä lähtöisin oleva ongelma. Esimerkiksi eräs lukio oli vienyt matematiikan kurssin opiskelijat vierailemaan pankkiin ja harjoittele-maan siellä käytännön matematiikkaa.

Kansainvälisen yhteistyön osalta moni lukio mainitsee olevansa osa jotain hanketta tai kuuluvansa kansainväliseen verkostoon, jonka toimesta järjestetään vierailuja ja ta-pahtumia osallistujamaiden kesken. Myös ystävyyslukioiden kanssa tehdään vuosit-tain yhteistyötä sekä osassa lukioissa järjestetään omakustanteisia ulkomaan mat-koja. Yhdessä lukiossa toimii kansainvälisyyskerho, joka järjestää vuosittain kansain-välisyysviikon.

Viikon aikana on päivittäin vaihtuva teema maittain (yleensä teemat vaihtuvat sen mukaan mitä ulkomaisia vaihto-opiskelijoita on talossa ao. lukuvuonna). Päivän aikana infoa kyseisen maan kielestä ja kulttuurista ja mahdollisuuksien mukaan viikon aikana oppitunneilla vierailevat ulkomaisia natiiveja. Kv-viikolla keittiö pyrkii toteuttamaan ruokailun maateeman mukaisesti. Opiskelijat neuvot-televat keittiön kanssa viikon ruokalistasta.

Hyvien ja levitettävissä olevien mallien näkökulmasta kyselyn anti jäi siis sangen lai-haksi. Mikäli halutaan antaa lukioille hyviä yhteistyön malleja toteutettavaksi osana normaalia arkea ja laajentaa koulujen toimintatapoja, pitää turvautua yhteistyön kehit-tämiseen liittyviin hankkeisiin ja niiden raportteihin. Esimerkiksi Turun, Kaarinan, Tam-pereen ja Vaasan kaupunkien sekä Turun yliopiston ja Turun ammattikorkeakoulun yhteistyönä toteuttama LukioTeko-hanke, jossa mm. erilaisten kurssien ja vierailujen avulla tuotiin lukiolaisille esille tulevaisuuden työtehtäviä sekä miten korkeakoulu ja

työelämä linkittyvät lukio-opintoihin. Hanke pyrki toiminnallaan muuttamaan tulevaisuuden lukion rakenteita ja toimintakulttuuria niin, että työelämä- ja korkeakouluysteistyö eri toteutustapoineen olisivat luonnollinen osa lukiolaisen ja hänen opettajansa arkea. (LukioTeko-hanke 2016–2018.)

Jyväskylän koulutuskuntayhtymä, yliopisto, ammattikorkeakoulu, lukiokoulutus ja ammattiopisto loivat Omalle polulle korkeakouluun -hankkeen aikana yhteisen verkkokurssitarjottimen, jossa alueen kaikkien lukiolaisten oli mahdollista valita korkeakoulun tutustumiskursseja. Tavoitteena hankkeella oli nopeuttaa ja sujuvoittaa siirtymistä korkeakouluun sekä ehkäistä opintojen keskeyttämistä. Kurssien avulla pyrittiin lisäksi kehittämään opiskelijoiden työelämävalmiuksia esimerkiksi tutustumalla työpaikkoihin. (Omalle polulle korkeakouluun -hanke 2015–2018.)

Omalle polulle korkeakouluun -hankkeessa hyväksi havaittujen toimintamallien käyttö ja kehittäminen on jatkunut EduFutura Jyväskylä -yhteistyönä. EduFutura Jyväskylä (<https://www.edufutura.fi/>) on Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradian, Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Jyväskylän yliopiston yhteistyötä, joka on käynnistynyt keväällä 2016. Ammattikoulutuksen ja lukioiden osallisuus EduFutura-yhteistyössä yhdessä korkeakoulujen kanssa on avannut uuden toimintamallin, jonka tavoitteena on entistä joustavampia opinpolut ja oppimisen uudistaminen. Uudistaminen tähtää oppilaitosten välisten opintopolkujen ja uusien opintokokonaisuuksien rakentamiseen, yhteisiin henkilöstökoulutuksiin ja opiskelijoiden osallistamiseen. Lisäksi Jyväskylän yliopisto ja Jyväskylän ammattikorkeakoulu ovat jatkaneet korkeakouluun orientoivien opintojen ("tutustumiskurssit") järjestämistä toisen asteen opiskelijoille (lukiolaiset ja ammattiin opiskelevat) avoimen yliopiston ja avoimen ammattikorkeakoulun kautta.

Pohjois-Suomessa puolestaan on käynnistynyt vuoden 2018 alusta Lukiota korkeakouluun eli LUKKO-hanke, jossa neljä lukiota, Muonion, Kolarin, Pellon ja Ylitornion lukiot yhdessä Lapin ammattikorkeakoulun ja Lapin yliopiston kanssa tavoittelevat joustavampaa siirtymävaihetta lukiosta korkeakouluun ja edistävät koulutuksellista ja ohjauksellista tasa-arvoa seutukunnissa. Hankkeessa on yhteistyössä opiskelijoiden kanssa suunniteltu avoimista korkeakouluopinnoista opintotarjotin lukiolaisille, kehitetty tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluita (uraohjaus) ja toteutettu ohjausosaamisen täydennyskoulutusta lukioiden henkilökunnalle. Tavoitteena hankkeessa on luoda lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyömalli, jonka avulla toimintaa voidaan laajentaa kaikkiin Lapin lukioihin. Hanketta rahoittaa Euroopan sosiaalirahasto ja Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. (Lukiosta korkeakouluun LUKKO -hanke 2018–2019.)

Kansainvälisen yhteistyön käytäntöjä ja malleja on käsitelty esimerkiksi Uutta lukiota rakentamassa (OPH 2018b) ja Käsikirja lukion kansainvälisyyteen (2014) -julkaisuissa. Esimerkkinä toimivista käytännöistä voidaan mainita mm. Kansainvälisten

opintojen kokonaisuus, joka koostuu lukion tietyistä valinnaisista kursseista ja muusta kansainvälisestä toiminnasta. Opintojen ja projektien avulla lukiolainen osoittaa suuntautumisen, kiinnostuksensa ja panostuksensa kansainvälisyyteen. Suoritettuaan vähintään kymmenen kurssia kansainvälisyysopintoja saa opiskelija näistä erillisen todistuksen. Kansainvälisten projektien avulla on pysytty vaikuttamaan koulujen toimintatapoihin, mutta myös opiskelijoiden omiin kiinnostuksen kohteisiin ja uravalintasuunnitelmiin.

Lukiolaisten sekä opettajien ja opinto-ohjaajien osallistuminen yhteistyöhön

Kaikilla lukiolaisilla tulisi olla uuden lukiolain mukaan tasavertaiset mahdollisuudet kehittää niin jatko-opintovalmiuksiaan kuin työelämä- ja kansainvälistä osaamistaan. Kyselyssä vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka suuri osuus lukion opiskelijoista ja opettajista/opinto-ohjaajista osallistuu lukuvuodessa erilaiseen yhteistyöhön korkeakoulujen ja/tai työelämän kanssa. Osa kyselyyn vastanneista ei osannut antaa tarkkaa arvioita tai ei vastannut kysymykseen lainkaan.

Lukiolaisten osallistuminen yhteistyössä työelämän kanssa toteutettaville kursseille on yleisempää kuin korkeakoulun kanssa toteutetuille kursseille. Muuhun yhteistyöhön (esimerkiksi tutustumiset ja vierailut) osallistuminen on taas jonkin verran yleisempää korkeakoulujen kuin työelämän kanssa. (Kuvio 8; liitetaulukko 3a ja 3b.) Tulosten mukaan lukion opiskelijoista keskimäärin 11 prosenttia osallistuu yhteistyössä korkeakoulun kanssa toteutettaville kursseille (104 vastaajaa, 65 % kyselyyn vastanneista), kun taas työelämän kanssa toteutettaville kursseille 23 prosenttia (82 vastaajaa, 52 % kyselyyn vastanneista). Vastaajista kuitenkin lähes puolet ilmoitti, että korkeintaan 5 prosenttia opiskelijoista osallistuu korkeakoulun kanssa toteutettaville kursseille ja lähes 90 prosenttia vastaajista, että korkeintaan viidennes lukiolaisista osallistuu tällaisille kursseille. Vastaavasti lähes 30 prosenttia rehtoreista ilmoitti, että korkeintaan 5 prosenttia opiskelijoista osallistuu työelämän kanssa toteutettaville kursseille, ja lähes 90 prosenttia vastaajista, että korkeintaan kolmannes. Näyttää siis siltä, että lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö kurssien muodossa ei ole vielä kovin yleistä. Muuhun yhteistyöhön (esimerkiksi tutustumiset, vierailut, tms.) sen sijaan korkeakoulun kanssa osallistuu keskimäärin 65 prosenttia opiskelijoista (140 vastaajaa) ja työelämän kanssa puolestaan yli puolet (57 %) opiskelijoista (115 vastaajaa). Lähes 30 prosenttia rehtoreista ilmoitti, että kaikki heidän lukiolaisensa osallistuvat muuhun yhteistyöhön korkeakoulun ja työelämän kanssa.

Opettajista ja opinto-ohjaajista osallistuu keskimäärin yhtä suuri osuus niin korkeakoulu- kuin työelämäyhteistyöhön. Vastanneissa lukioissa heistä 28 prosenttia osallistuu korkeakoulu-yhteistyöhön (132 vastaajaa) ja 29 prosenttia työelämäyhteistyöhön

(119 vastaajaa). Osallistumisessa on kuitenkin melkoisesti vaihtelua eri lukioissa: muutamassa lukiossa kaikki osallistuvat yhteistyöhön, mutta yli puolessa vastanneista lukioista vain joka viides tai harvempi opettaja/opinto-ohjaaja osallistuu korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöhön. (Kuvio 8; liitetaulukko 3a ja 3b.)

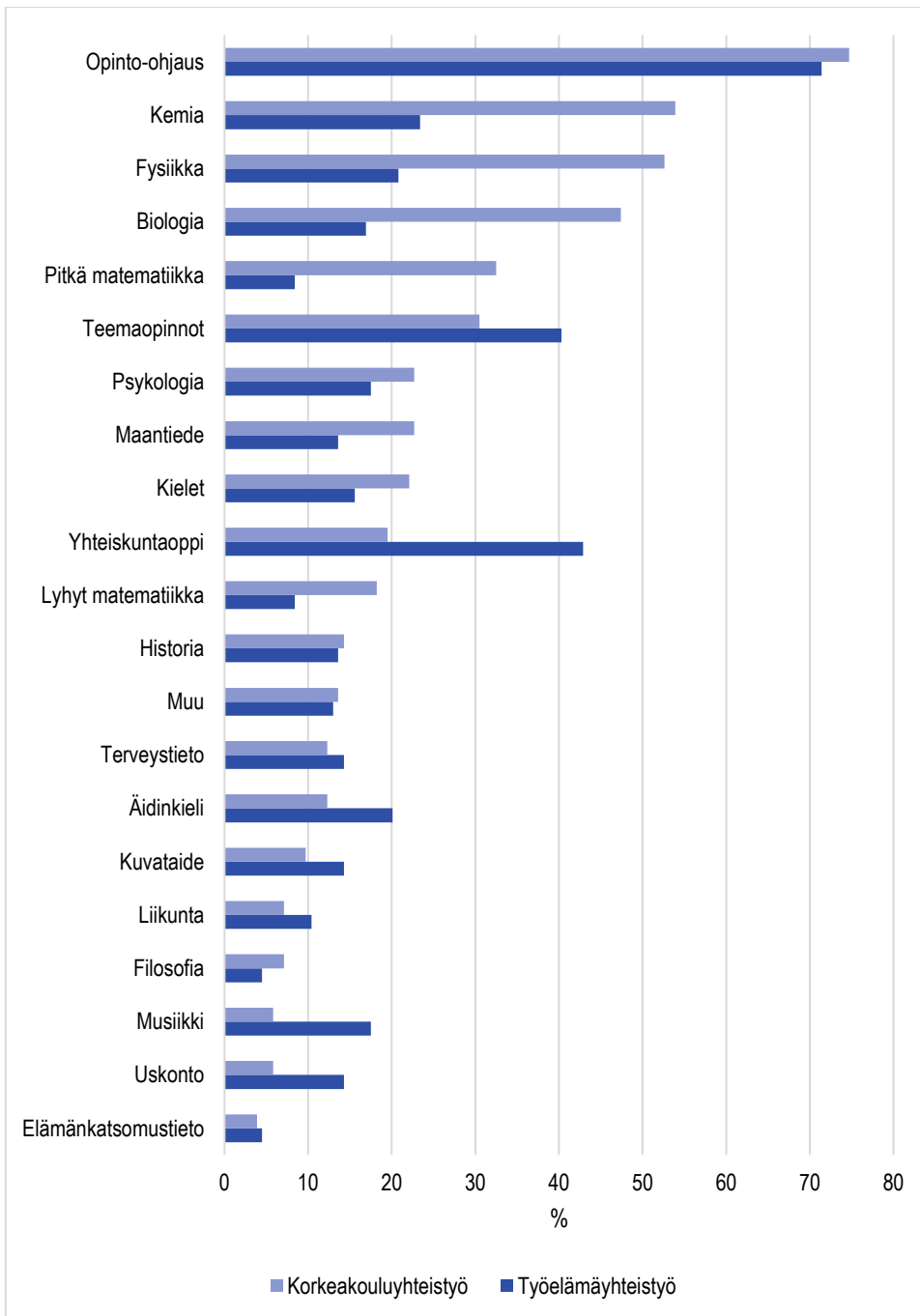

Kuvio 8. Lukiolaisten ja opettajien/opojen osallistuminen yhteistyöhön (osallistujamääräarvioiden keskiarvo).

Kyselyssä vastaajia pyydettiin kertomaan myös, kuinka paljon heidän lukiossaan lukuvuoden aikana kertyy sellaisia korkeakoulun ja/tai työelämän kanssa yhteistyössä toteutettuja kursseja, joista lukiolainen saa joko kokonaisen tai osan lukion kurssisuorituksesta. Vastausten (102) mukaan tällaisia kursseja kertyy keskimäärin 23. Lukioiden välillä oli suurta vaihtelua (min = 0, max = 250, keskihajonta = 39,0), mutta 70 prosenttia vastaajista oli vastannut 20 kurssia tai vähemmän.

Yhteistyö eri oppiaineissa

Lukioissa tehdään eniten yhteistyötä korkeakoulujen kanssa (kuvio 9) opinto-ohjauksessa (vastaajista 75 %), matemaattis-luonnontieteellisissä oppiaineissa (kemia 54 %, fysiikka 53 %, biologia 47 %, pitkä matematiikka 33 %) ja teemaopinnoissa (31 %). Yhteistyötä työelämän kanssa (kuvio 9) puolestaan tehdään eniten opinto-ohjauksessa (vastaajista 71 %), yhteiskuntaopissa (43 %), teemaopinnoissa (40 %), luonnontieteellisissä oppiaineissa (kemia 23 %, fysiikka 21 %) ja äidinkiesssä (20 %). Huomioitavaa on, että neljäsosa aineistossa olevista lukioista ei maininnut tekevänsä yhteistyötä opinto-ohjauksen alueella korkeakoulujen (25 %) eikä reilu neljäsosa (29 %) työelämän kanssa.

Kuvio 9. Korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö eri oppiaineissa.

Kyselyssä vastaajia pyydettiin myös mainitsemaan kolme oppiainetta, joissa yhteistyötä tehdään tiiviimmin korkeakoulun, työelämän ja kansainvälisten toimijoiden

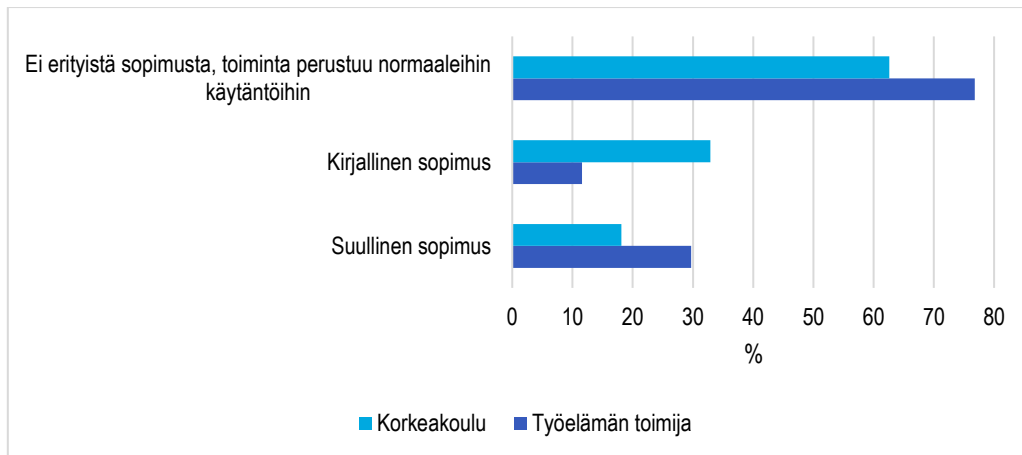
kanssa. Vastausten (oppiainemainintoja yhteensä 307) mukaan (liitetaulukko 4) yhteistyötä tehdään tiiviimmin korkeakoulutoimijoiden kanssa opinto-ohjauksessa (62 mainintaa), fysiikassa (52 mainintaa), kemiassa (44 mainintaa), biologiassa (37 mainintaa) ja matematiikassa (21 mainintaa). Työelämän toimijoiden kanssa yhteistyötä tehdään tiiviimmin (oppiainemainintoja yhteensä 269) opinto-ohjauksessa (94 mainintaa), yhteiskuntaopissa (49 mainintaa), fysiikassa (18 mainintaa), kemiassa (18 mainintaa) ja teemaopinnoissa (12 mainintaa).

Kansainvälisten toimijoiden kanssa tiivistä yhteistyötä tehdään (oppiainemainintoja yhteensä 234) selvästi eniten kielissä (mainintoja 113). Huomattavasti vähemmän yhteistyötä tehdään yhteiskuntaopissa (16 mainintaa), historiassa (15 mainintaa), teemaopinnoissa (15 mainintaa) ja fysiikassa (11 mainintaa).

Korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö eri oppiaineissa näyttäytyykin lukioiden ja korkeakoulujen välisen yhteistyön nykytilaa ja kehittämistarpeita selvittäneen opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmän (OKM 2019a) tavoitelinjausten mukaiselta. Matemaattisluonnontieteelliset oppiaineet korostuivat lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyössä. Työryhmän mukaan yhteistyössä tulisi painottaa aloja, joiden suosio on vähäistä suhteessa koulutuspaikkojen määrään – esimerkkinä mainitaan luonnontieteiden ja tekniikan alat. Toisaalta lukioissa voisi kiinnittää huomiota myös niihin oppiaineisiin, joissa ei vielä tehdä tai tehdään vain vähän yhteistyötä korkeakoulujen, työelämän tai kansainvälisten toimijoiden kanssa. Näin saataisiin myös useampi opettaja mukaan kehittämään yhteistyötä.

2.3 Yhteistyöstä sopiminen ja sen kustannukset

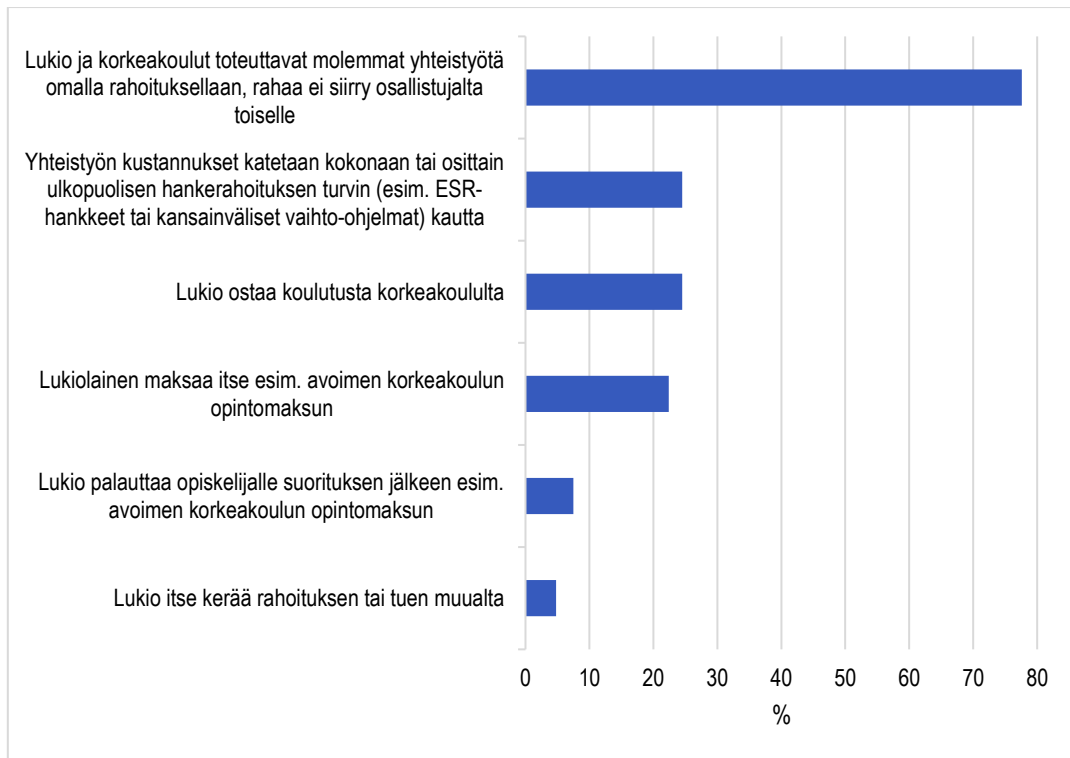
Kyselyssä rehtoreita pyydettiin kertomaan, millaisia sopimuksia heillä on korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön käytännön toteutuksesta. Suurimmalla osalla lukioita ei ole erityistä sopimusta yhteistyöstä korkeakoulujen (63 %) eikä työelämän toimijoiden (77 %) kanssa, vaan toiminta perustuu normaaleihin käytäntöihin, esimerkiksi yksittäisten henkilöiden väliseen yhteistyöhön (kuvio 10). Kirjallisia sopimuksia yhteistyöstä korkeakoulujen kanssa on kolmanneksella (33 %) vastanneista lukioista, työelämän toimijoiden kanssa 12 prosentilla. Suullisia sopimuksia korkeakoulujen kanssa on 18 prosentilla vastanneista lukioista, työelämän toimijoiden kanssa taas 30 prosentilla.

Kuvio 10. Lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön sopimukset (vastaaja on voinut valita useamman vaihtoehdon).

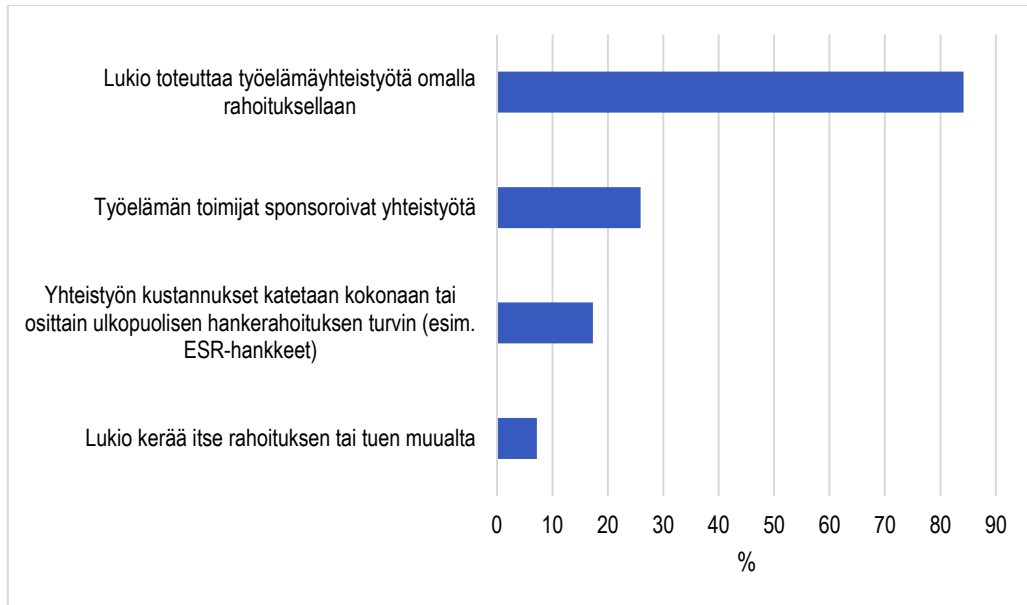
Opetus- ja kulttuuriministeriö on Katse korkealle -julkaisussaan ottanut kantaa lukioiden ja korkeakoulujen väliseen sopimiseen. Työryhmän mukaan yhteistyön tulisi olla suurelta osin muodoltaan sellaista, joka ei edellytä muodollista sopimista lukioiden ja korkeakoulujen välillä. Yhteistyön tulisi perustua ensisijaisesti suunnitelmallisiin sekä yhtenäisiin korkeakoulujen ja lukioiden käytäntöihin, jotka mahdollistavat lukiolaisen kontaktit korkeakoulutukseen. (OKM 2019a.) Tilanne näyttäisi kyselyn perusteella siis olevan jo aika hyvin näiden linjausten mukainen.

Kuvioihin 11 ja 12 on koottu, millä tavoin lukiot kustantavat korkeakoulu- ja työelämäyhteistyönsä. Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyötä toteutetaan pääasiassa kummankin osapuolen omalla rahoituksella siten, että rahaa ei siirry osallistujalta toiselle (77 %). Neljäsnes vastanneista lukioista ostaa koulutusta korkeakouluilta. Neljäsnes lukioista ilmoitti myös kattavansa yhteistyön kustannukset kokonaan tai osittain ulkopuolisen hankerahoituksen turvin (esim. ESR-hankkeet tai kansainväliset vaihto-ohjelmat). Kyselyn perusteella ei voida kuitenkaan arvioida lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön kustannusten kokonaismäärää. Reilu viidennes lukioista (23 %) ilmoitti, että lukio-opiskelijat maksavat itse avoimen korkeakoulun opintomaksun. Selvästi pienempi osa, alle kymmenes, ilmoitti palauttavansa opintomaksun opiskelijalle suorituksen jälkeen.

Kuvio 11. Korkeakoulu yhteistyön kustannusten jakautuminen (vastaaja on voinut valita useamman vaihtoehdon).

Lukiot toteuttavat työelämäyhteistyötä (vastaajia 139) pääsääntöisesti omalla rahoituksellaan (84 %). Työelämän toimijat sponsoroivat yhteistyötä joka neljännessä lukiossa (26 %) ja ulkopuolista hankerahoitusta käytetään myös kattamaan yhteistyön kustannuksia (17 %).

Kuvio 12. Työelämäyhteistyön kustannusten jakautuminen (vastaaja on voinut valita useamman vaihtoehdon).

Vain harvat vastaajat (30 vastaajaa) kertoivat työelämän jollain tavoin sponsoroivan työelämäyhteistyötä. Useimmin mainittuja tukimuotoja olivat ilmaiset vierailut yrityksiin, avustukset yritysvierailuihin ja työelämän toiminta omalla työajalla ja palkalla (15 mainintaa). Lukiot olivat saaneet myös matka-avustuksia, kuljetuksia, majoituksia ja tarjoilua (6 mainintaa). Työelämäkokemusta kerryttävät tukimuodot, kuten TET-paikkojen ja työnsaantimahdollisuuksien järjestäminen ja suorat taloudellista tukea kuvaavat tukimuodot (hankerahoitus, kannettavat) mainittiin yhtä usein (3 mainintaa). Lisäksi mainittiin ilmaiset luennoijat tai jokin yksittäinen kurssi (3 mainintaa). Tuen suuruutta tai merkitystä yhteistyön kannalta ei vastauksissa arvioitu.

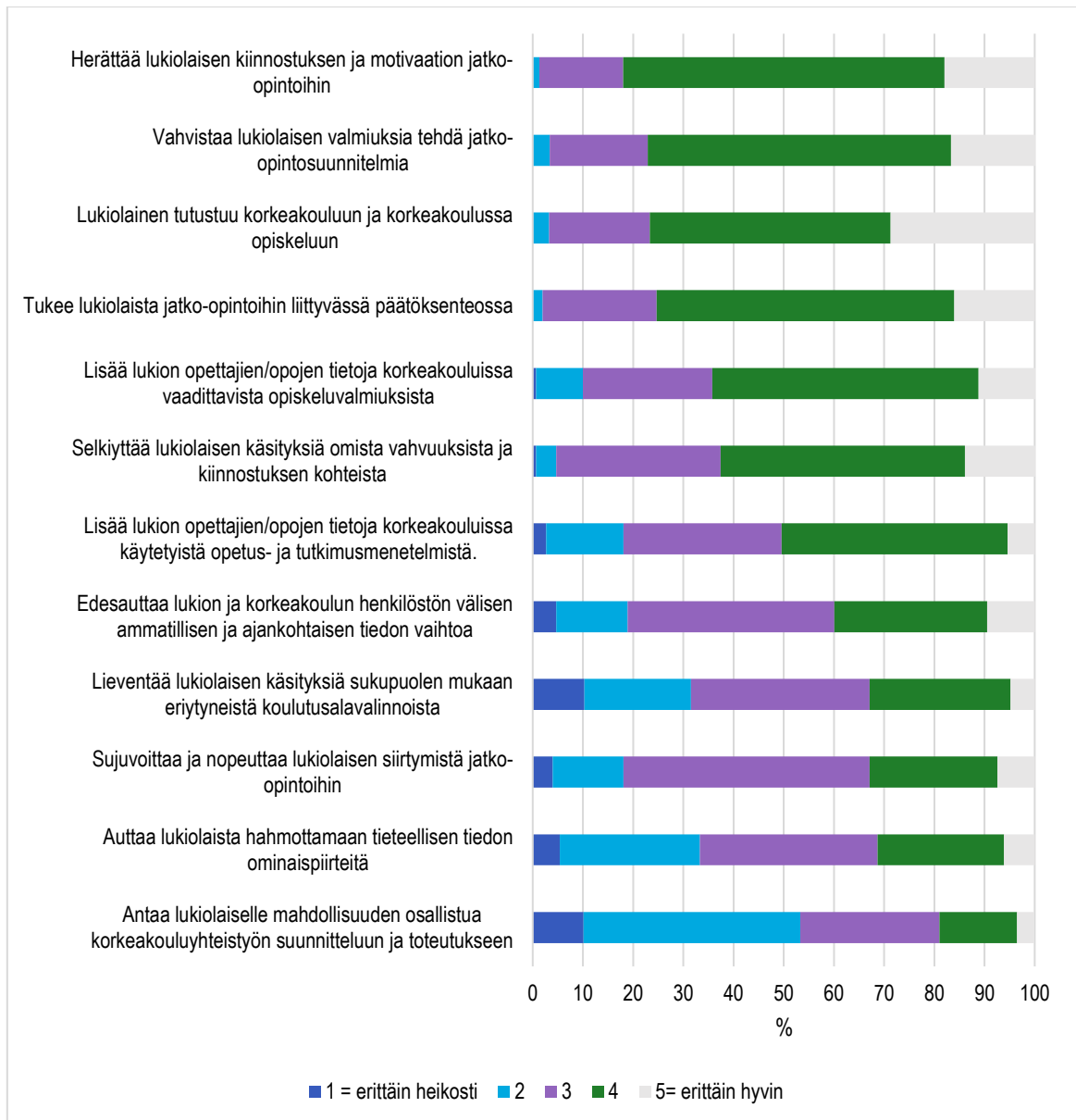
Kun vastaajia pyydettiin tarkentamaan, mistä muualta kuin vaihtoehdoissa esitetyiltä tahoilta lukio kerää rahoitusta tai muuta tukea niin korkeakoulu- kuin työelämäyhteistyöhön, niin vain muutama vastaaja ilmoitti jonkin muun rahoituslähteen: nimeltä mainittiin jokin rahasto, yhdistys tai oma osuuskunta. Korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön rakentumisessa näiden rahoituslähteiden merkitys näyttäytyy varsin vähäisenä.

2.4 Yhteistyöstä saadut kokemukset

Tavoitteet ja niiden toteutuminen

Uudessa lukiolaissa ja sen perusteluissa sekä ministeriön dokumenteissa lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyölle on esitetty lukuisia tavoitteita (SA 714/2018; HE 41/2018; OKM 2019a). Kaikkien lukiolaisten tulisi jossain muodossa päästä tutustumaan korkeakoulutukseen ja työelämäänsä sekä saada kansainvälisiä vaikutteita. Tavoitteena on, että heidän jatkokoulutus- ja urasuunnitelmansa selkiytyisivät ja että siirtyminen jatko-opintoihin nopeutuisi ja sujuvoituisi. Korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön tavoitteena on myös vaikuttaa koulutuslavalintojen sukupuolittuneisuuteen, sillä Suomessa on muihin Euroopan maihin verrattuna hyvin segregoituneet koulutus- ja työmarkkinat (ks. esim. SEGLI - Tasa-arvon edistäminen ja segregoation lieventäminen koulutuksessa ja työelämässä -kehittämishanke 2016–2019; Burchell ym. 2014). Kyselyssä rehtoreita pyydettiin arvioimaan, missä määrin heidän lukiossaan toteutettava yhteistyö tukee edellä esitettyjä tavoitteita (kuviot 13–15).

Korkeakoulu yhteistyön osalta rehtorit arvioivat (asteikolla 1–5; 1= erittäin heikosti, 5 = erittäin hyvin) heidän lukiossaan toteutettavan yhteistyön tukevan parhaiten (hyvin tai erittäin hyvin) lukiolaisten kiinnostuksen ja motivaation herättämistä jatko-opintoihin (82 % vastanneista) ja valmiuksia tehdä jatko-opintosuunnitelmia (77 % vastanneista) (kuviot 13). Yli 75 prosenttia vastanneista katsoi, että korkeakoulu yhteistyö tukee lukiolaisten tutustumista korkeakouluun ja korkeakouluopiskeluun ja tukee heitä jatko-opintoihin liittyvässä päätöksenteossa. Kaksi kolmesta (63 %) oli sitä mieltä, että korkeakoulu yhteistyö tukee hyvin tai erittäin hyvin lukiolaisen käsityksiä omista vahvuuksista ja kiinnostuksen kohteista. Vähiten lukioissa toteutettavan korkeakoulu yhteistyön koettiin antavan lukiolaisille itselleen mahdollisuuksia osallistua korkeakoulu yhteistyön suunnitteluun ja toteutukseen; yli puolet vastanneista (53 %) ilmoitti, että yhteistyö tukee heikosti tai erittäin heikosti tätä tavoitetta. Lähes kolmannes vastaajista (32 %) oli sitä mieltä, että korkeakoulu yhteistyö ei tue myöskään tavoitetta vähentää koulutuslavalintojen sukupuolittuneisuutta. Tämän lisäksi melkein puolet vastaajista (49 %) ei osannut arvioida, että tukeeko korkeakoulu yhteistyö hyvin vai heikosti tavoitetta sujuvoittaa ja nopeuttaa lukiolaisen siirtymistä jatko-opintoihin.

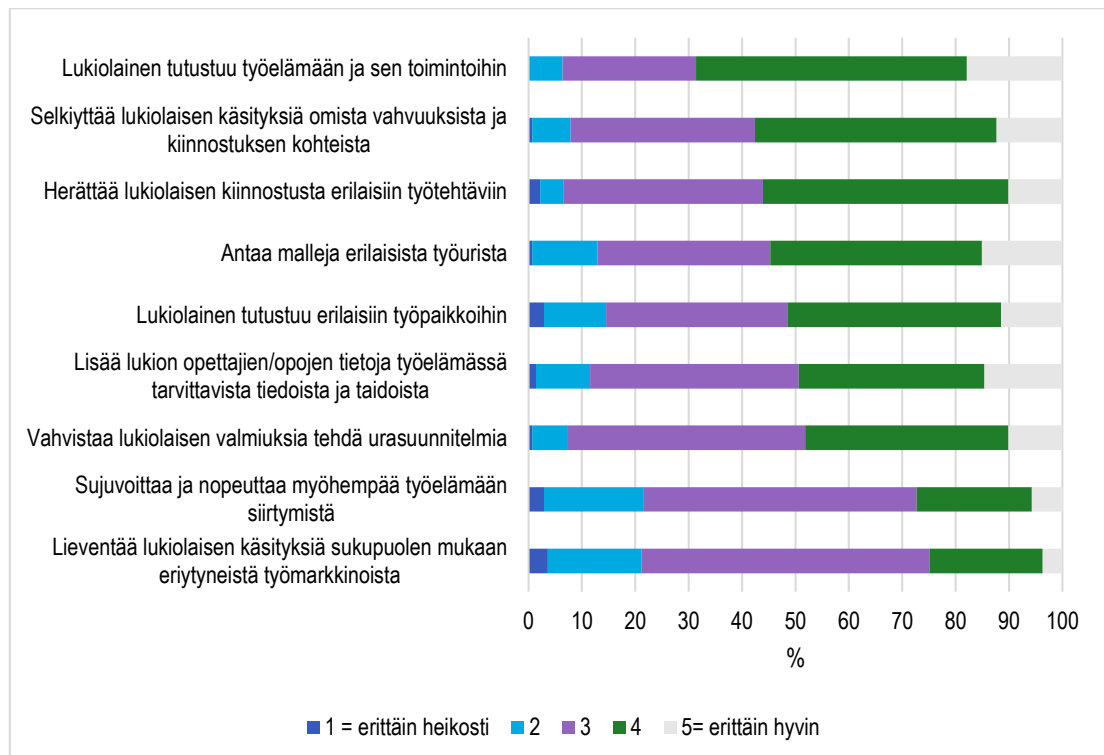

Kuvio 13. Miten hyvin lukiossa toteutettu korkeakoulu yhteistyö tukee seuraavia tavoitteita?

Liitekuvioissa 6 ja 7 on tarkasteltu korkeakoulu yhteistyön tavoitteiden toteutumista lukion koon ja sijaintialueen mukaan. Erot lukion koon ja sijaintialueen mukaan ovat melko pieniä, mutta esimerkiksi siinä, missä määrin yhteistyö antaa lukiolaisille mahdollisuuden osallistua yhteistyön suunnitteluun ja toteutukseen, tilanne näyttäisi olevan parempi suurissa lukioissa kuin pienissä. Sijaintialueen mukaan tarkasteltuna lukiolaisten osallistuminen korkeakoulu yhteistyön suunnitteluun ja toteutukseen on vä-

häisintä Pohjois-Suomessa ja Itä-Suomessa. Erityisesti Lounais-Suomen lukioissa toteutettu korkeakouluysteistyö on edesauttanut lukion ja korkeakoulun henkilöstön välistä tiedon vaihtoa, lisännyt opettajien ja opinto-ohjaajien tietoa korkeakouluissa vaadittavista opiskeluvälmiuksista sekä herättänyt lukiolaisten kiinnostusta ja motivaatiota jatko-opintoihin ja tutustuttanut heitä korkeakouluun ja korkeakouluopiskeluun.

Kuvioon 14 on koottu rehtoreiden arvioimana heidän kokemuksensa **työelämäyhteistyölle** asetetuista tavoitteista. Yhteistyö työelämän kanssa tukee useimpien rehtoreiden mielestä hyvin tai erittäin hyvin lukiolaisten tutustumista työelämään ja sen toimintoihin (69 % vastaajista). Reilu puolet on sitä mieltä, että yhteistyö selkiyttää lukiolaisten käsityksiä omista vahvuuksista ja kiinnostuksen kohteista (58 %), herättää heidän kiinnostusta erilaisiin työtehtäviin (56 %) ja antaa malleja erilaisista työurista (55 %). Joka viidennen rehtorin mielestä työelämäyhteistyö tukee vähiten (heikosti tai erittäin heikosti) tavoitteita sujuvoittaa ja nopeuttaa lukiolaisen myöhempää työelämään siirtymistä ja vaikuttaa lukiolaisen käsityksiin sukupuolen mukaan eriytyneistä työmarkkinoista; toisaalta joka neljännen rehtorin mielestä työelämäyhteistyö tukee näitä tavoitteita hyvin tai erittäin hyvin.

Kuvio 14. Miten hyvin lukiossa toteutettu työelämäyhteistyö tukee seuraavia tavoitteita?

Työelämäyhteistyön tavoitteiden toteutumisessa erot lukion koon ja sijaintialueen mukaan tarkasteltuna ovat myös melko pieniä (liitekuviot 8 ja 9). Rehtoreiden vastausten mukaan opettajien ja opinto-ohjaajien tietämys työelämässä tarvittavista tiedoista ja taidoista lisääntynee työelämäyhteistyön myötä paremmin isoissa kuin pienissä lukioissa. Itä-Suomessa puolestaan työelämäyhteistyössä on vielä kehitettävää: keskiarvot eri tavoitteiden kohdalla olivat alhaisimmat verrattuna muihin alueisiin. Lappi erotui myönteisesti, tosin sieltä oli vain yhdeksän vastaajaa.

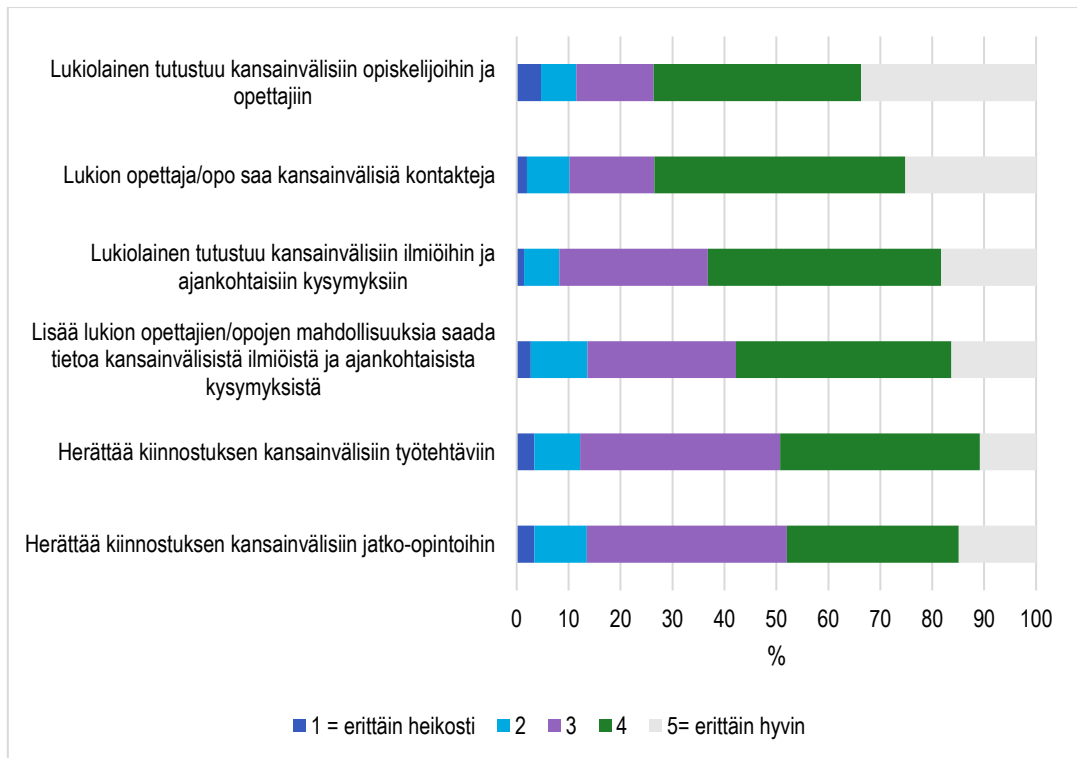
Lukioiden sekä korkeakoulu- että työelämäyhteistyössä sukupuolen mukaan segregoituneiden koulutuslavalintojen ja työmarkkinoiden näkökulma ei näytä olevan vielä riittävän vahvasti mukana. Osassa lukioita toteutettu yhteistyö tukee rehtoreiden mielestä hyvin segregaatian lieventämissyrkimyksiä, mutta osassa taas huonosti. Keväällä 2019 on käynnistynyt Potentiaali – Stereotypioita purkavan ohjauksen kehittämisshanke (1.4.2019 – 31.12.2021), jossa kehitetään sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisen ohjauksen toimintamallia ja työvälaineitä opetus- ja ohjaushenkilöstölle. Kohderyhmänä on mm. yläkoulujen ja toisen asteen oppilaitosten opettajat ja ohjaajat. Hankkeen toteuttavat Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus, Hämeen, Jyväskylän ja Oulun ammatilliset opettajakorkeakoulut sekä Nuorisotutkimusseura ry. (Potentiaali-hanke 2019–2021.)

Opiskelijoiden näkökulmasta TET eli työelämään tutustuminen koetaan tärkeänä ja tarpeellisena, vaikka vain vajaa puolet lukioista kertoo tarjoavansa sitä opiskelijoilleen. Tarkastelimme yhteistyölle asetettujen tavoitteiden toteutumista sen mukaan järjestääkö lukio opiskelijoilleen TET-harjoittelua vai ei (ks. taulukko 7). TET-harjoittelu tukee parhaiten lukiolaisten työelämään ja sen eri toimintoihin tutustumista (79 %). Suurin ero on siinä, että TET-harjoittelua tarjoavissa lukioissa lukiolainen tutustuu paremmin erilaisiin työpaikkoihin (63 %) ja saa malleja erilaisista työurista (66 %) kuin niissä lukioissa, jotka eivät TET-harjoittelua tarjoa (39 % ja 43 %). TET-harjoittelu tukee selvästi myös lukiolaisen kiinnostuksen herättämistä erilaisiin työtehtäviin (66 % vs. 46 %) sekä selkeyttää lukiolaisen käsityksiä omista vahvuuksista ja kiinnostuksen kohteista (66 % vs. 49 %).

Taulukko 7. Tukeeko työelämäyhteistyö seuraavien tavoitteiden toteutumista sen mukaan, tarjoaako lukio TET-harjoittelua (niiden osuus, joiden mukaan lukiossa toteutettu työelämäyhteistyö tukee tavoitteiden toteutumista hyvin tai erittäin hyvin).

	Lukio tarjoaa TET	Lukio ei tarjoa TET
lukiolainen tutustuu työelämään ja sen toimintoihin	79,4	57,8
antaa malleja erilaisista työurista	66,2	42,9
herättää lukiolaisen kiinnostusta erilaisiin työtehtäviin	66,1	45,7
selkeyttää lukiolaisen käsityksiä omista vahvuuksista ja kiinnostuksen kohteista	66,1	48,6
lukiolainen tutustuu erilaisiin työpaikkoihin	63,2	39,1
vahvistaa lukiolaisen valmiuksia tehdä urasuunnitelmia	55,9	40,0
lisää lukion opettajien/opinto-ohjaajien tietoja työelämässä tarvittavista tiedoista ja taidoista	55,1	42,7
sujuvoittaa ja nopeuttaa myöhempää työelämään siirtymistä	33,9	20,0
lieventää lukiolaisen käsityksiä sukupuolen mukaan eriytyneistä työmarkkinoista	30,9	17,6

Kuvioon 15 on puolestaan koottu vastaajien kokemukset lukioiden **kansainvälistymiselle** asetetuista tavoitteista. Toteutettu kansainvälinen yhteistyö tukee hyvin tai erittäin hyvin kaikkia mainittuja tavoitteita vähintään puolessa vastanneista lukioista. Parhaiten kansainvälisen yhteistyön myötä lukiolaiset tutustuvat kansainvälisiin opiskelijoihin ja opettajiin, kansainvälisiin ilmiöihin ja ajankohtaisiin kysymyksiin. Myös lukion opettajat ja opinto-ohjaajat saavat hyvin kansainvälisiä kontakteja yhteistyön myötä.

Kuvio 15. Miten hyvin lukiossa toteutettu kansainvälistyminen tukee seuraavia tavoitteita?

Liitekuvioissa 10 ja 11 on tarkasteltu lukion koon ja sijaintialueen mukaan, miten hyvin luki-oissa toteutettu kansainvälinen toiminta on tukenut sille asetettuja tavoitteita. Keskiuurissa lukioissa (100–499 opiskelijaa) kansainvälinen toiminta näyttäisi tukevan paremmin tavoitteita kuin pienissä tai suurissa lukioissa. Alueittain tarkasteltuna kansainvälisessä toiminnassa on vielä kehitettävää varsinkin Pohjois-Suomessa.

Kyselyssä esitetyt lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyötä sekä kansainvälistä yhteistyötä koskevat tavoitteenasettelut kattoivat sisällöllisesti ilmeisen hyvin yhteistyölle asetetut tavoitteet, sillä vain 11 vastaajaa oli täydentänyt tai tarkentanut vastaustaan. Useimmat heistä korostivat kansainvälisen yhteistyön merkitystä: *vieraiden kulttuurien tuntemus, suvaitsevaisuus ja ymmärrys erilaisia ihmisiä kohtaan, oman kulttuurin reflektointi, kielitaidon kehittyminen*. Jonkin korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöhön liittyvän tavoitteen, kuten *monipuolisempi työelämään tutustuminen, yhteistyö avaa näkemyksiä tulevista mahdollisuuksista paikkakunnalla, jossa ei korkeakoulua* mainitsi puolet vastaajista. Eräs vastaaja kuitenkin suhtautui hyvin kriittisesti korkeakoulu-yhteistyön mahdollisuuksiin:

Lukion opetussuunnitelma ja ylioppilastutkinto sekä korkeakoulujen valintamennettelyt eivät tue korkeakoulu/yliopistoyhteistyötä ja tämä asia on aika heikosti

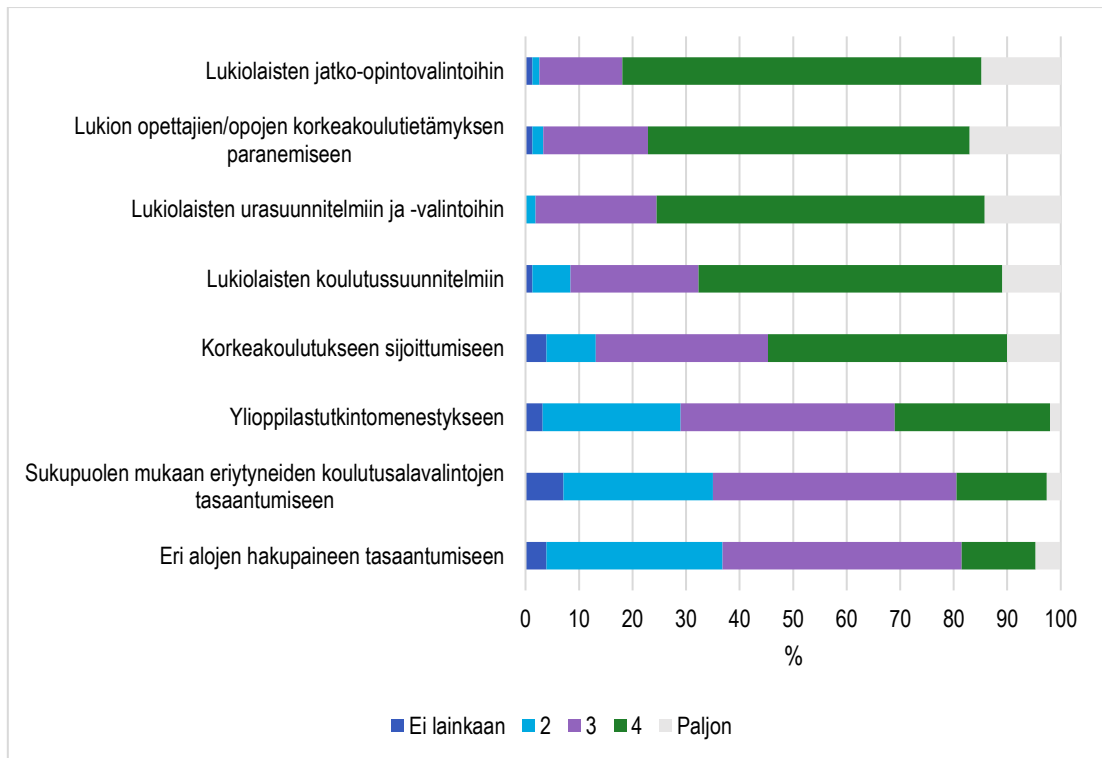
mietitty, kun opseja on uudistettu sekä yo-kirjoituksia. Korkeakouluyhteistyötä työnnetään lukioihin, mutta lukiolaiset eivät ole tyhmiä, vaan he suorittavat ne opinnot, mitä tarvitaan jatko-opiskeluihin ja keskittyvät niihin.

Rehtoreilta kysyttiin myös, onko lukio tai koulutuksen järjestäjä asettanut määrällisiä tavoitteita korkeakoulu- ja työelämäyhteistyölle, ja jos on, niin miten hyvin ne on saavutettu. Vain 19 vastaajaa ilmoitti asettaneen määrällisiä tavoitteita, joista 13 kuvasi jonkin määrällisen tavoitteen. Jos tavoitteena on, että jokainen lukiolainen osallistuu yhteistyöhön, niin todellisuus on kaukana tästä, sillä vain kahdessa vastauksessa tähdennettiin jokaisen lukiolaisen osallistumista. Vastaajista kolme ilmoitti jonkin määrän tai prosenttiosuuden, ja yhtä monet kertoivat yleisesti, että lukiolaiset tutustuvat/osallistuvat korkeakoulukursseille lukioaikana. Sopimuksia korkeakouluyhteistyöstä myös ollaan vasta laatimassa tai tavoitteena on yhteistyön lisääminen. Niistä muutamasta lukiosta, jotka kertoivat asettaneen määrällisiä tavoitteita, valtaosa (60 %) vastasi niiden toteutuneen hyvin.

2.5 Yhteistyön vaikuttavuus

Yksi lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön lisäämisen motiivi on lukiolaisten koulutus- ja urasuunnittelun tukeminen ja siirtymien sujuvoittaminen. Tähän liittyen erityisinä tavoitteina ovat suosittujen koulutusalojen hakupaineen tasaaminen ja koulutuksen sijoittumisen nopeuttaminen sekä sukupuolittuneiden koulutusvalintojen lieventäminen. Rehtoreilta kysyttiin, missä määrin he uskoivat, että yhteistyöllä ja korkeakoulutuksesta sekä työelämästä opiskeluaikana saaduilla kokemuksilla voidaan vaikuttaa näihin asioihin.

Tulosten mukaan rehtoreilla on varsin vahva käsitys, että yhteistyöllä voidaan vaikuttaa lukiolaisten koulutuspreferensseihin ja -valintoihin. Sen sijaan hakupainealojen koulutuskysyntään ja sukupuolittuneisiin koulutus- ja ammattirakenteisiin vaikuttaminen nähtiin selvästi vaikeampana (kuviot 16 ja 17).

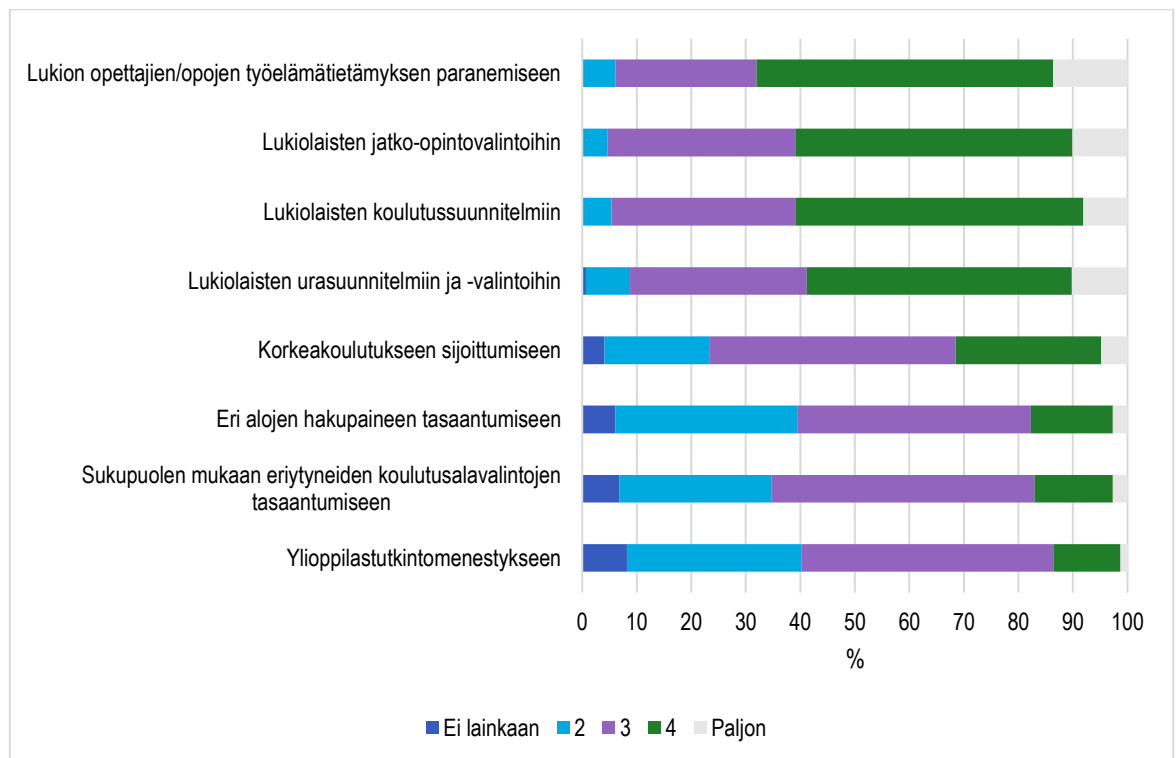
Kuvio 16. Miten paljon korkeakouluysteistyöllä voidaan vaikuttaa?

Noin 70–80 prosenttia vastanneista oli sitä mieltä, että korkeakouluysteistyöllä voidaan vaikuttaa paljon tai melko paljon lukiolaisten koulutus- ja urasuunnitelmiin sekä valintoihin. Jossain määrin vähemmän uskottiin siihen, että yhteistyöllä voidaan vaikuttaa varsinaiseen sijoittumiseen korkeakoulutukseen. Hieman yli puolet kuitenkin katsoi, että siihen voidaan vaikuttaa paljon tai melko paljon. Vain hyvin harva katsoi, että näihin asioihin voidaan vaikuttaa vain vähän tai ei lainkaan. Varsin yksimielisiä oliin myös siitä, että yhteistyö parantaa lukion opettajien ja opojen korkeakoulutietämystä.

Selvästi harvempi uskoi, että korkeakouluysteistyöllä voidaan vaikuttaa nuoren ylioppilastutkintomenestykseen. Vajaa kolmannes katsoi, että siihen voidaan vaikuttaa paljon tai melko paljon, ja lähes yhtä moni oli toista mieltä. Kaksi viidestä oli valinnut viisiportaisen asteikon keskimmäisen vaihtoehdon, jonka sopiva sanallinen tulkinta voisi olla ”ehkä jossain määrin” tai ”en osaa sanoa”. Ajatuksena osiossa on, että kun nuoren kiinnostuksen kohteet selkenevät, hänen on myös helpompi suunnitella ylioppilastutkintoaan nykyisiä pisteitysmalleja silmällä pitäen, mikä antaa lisämotivaatiota itse tutkintoon. Ilmeisesti yleensä ajatellaan, ja tästä on myös tutkimustuloksia (Kupiainen ym. 2018, 89–90), että lukioaikainen menestys kirjoitettavissa aineissa selittää ylioppilaskoemenestystä, mutta että myös ”päivän kunnolla” on merkitystä lopputulokseen.

Vain yksi viidestä rehtorista oli sitä mieltä, että korkeakouluysteistyöllä voidaan vaikuttaa paljon tai melko paljon sukupuolen mukaan eriytyneiden koulutuslavalaintojen tai eri alojen hakupaineen tasaamiseen. Lähes puolet vastasi ehkä/en osaa sanoa. Loput arvelivat, että vaikutusta ei juurikaan ole.

Myös työelämäyhteistyöllä uskottiin olevan vaikutusta lukiolaisten koulutus- ja urasuunnitelmiin sekä valintoihin, joskin vaikutus arvioitiin korkeakouluysteistyötä hieman pienemmäksi. Työelämävaikutusta kuvaava kuvio 17 on lähes identtinen korkeakouluysteistyökuvion kanssa. Jotkut osiot ovat hieman eri järjestyksessä. Rehtorit esimerkiksi uskoivat, että eniten työelämäyhteistyöllä on vaikutusta lukion opettajien ja opojen työelämäytymykseen ja vähiten ylioppilastutkintomenestykseen.

Kuvio 17. Miten paljon työelämäyhteistyöllä voidaan vaikuttaa?

Myöskään työelämäyhteistyöllä ei uskottu voitavan vaikuttaa hakupainealojen koulutuskysyntään tai sukupuolen mukaan eriytyneisiin koulutuslavalaintoihin. Sukupuolisegregaation purkamista tarkastelleen VN-TEAS-hankkeen ("Purkutalkoot") selvitysten mukaan nuorten koulutusvalinnat kumpuavat yksilöllisten elämäntilanteiden kokonaisuudesta, joissa merkityksellisiä ovat niin perhe, kaverit, harrastukset, sosiaaliset ja kulttuuriset ilmiöt, rakenteet ja käytännöt kuin alueelliset tekijät. Näiden tekijöiden

synnyttämät sukupuolistereotyyptit ovat pitkälti tiedostamattomia ja siksi niihin on vaikea vaikuttaa (Lahtinen 2019). Kouluilla on kuitenkin tärkeä rooli siinä, miten ne kannustavat oppilaita ja miten ne jakavat tietoa eri koulutusaloista ja ammasteista.

Tarkastelimme tähän liittyen hieman tarkemmin sitä, ovatko lukiossa käytössä olevat yhteistyön muodot yhteydessä rehtoreiden näkemyksiin siitä, voidaanko sukupuolittuneisiin valintoihin vaikuttaa. Esimerkiksi lukioissa, joissa järjestetään korkeakoulujen kanssa yhteisiä projekteja tai opintojaksoja, 37 prosenttia rehtoreista koki, että yhteistyöllä voidaan vaikuttaa lukiolaisten sukupuolen mukaan eriytyneisiin koulutusvalintoihin. Niissä lukioissa taas, joissa vastaavaa toimintaa ei ollut, vain 15 prosenttia rehtoreista koki, että yhteistyöllä voidaan vaikuttaa. Myös se, että lukioilla on korkeakoulujen kanssa kurssiyhteistyötä, näyttäisi olevan yhteydessä rehtoreiden näkemyksiin yhteistyötoiminnan vaikuttavuudesta. (Liitekuvio 2.)

Työelämäyhteistyön osalta (ks. liitekuvio 3) niissä lukioissa, jotka tarjosivat opiskelijoilleen TET-harjoittelua, 25 prosenttia rehtoreista koki, että yhteistyöllä voidaan vaikuttaa sukupuolen mukaan eriytyneisiin koulutusvalintoihin, kun taas niissä lukioissa, joissa TET-harjoittelua ei järjestetty vain pieni osa (8 %) rehtoreista oli tätä mieltä. TET-harjoitteluiden tavoitteena on kannustaa opiskelijoita valitsemaan sellaisen alan harjoittelupaikka, jonka jatko-opiskelusta he ovat kiinnostuneita. Käytännön tasolla tämä kuitenkin harvoin toteutuu, vaan yleensä opiskelija valitsee itselleen sen helpoimman harjoittelupaikan, usein vielä vanhemman tai kaverin kautta, joka toisaalta tukee jo olemassa olevia käsityksiä työelämästä. Rehtoreiden mukaan lukiolaisten motivointi TET-harjoitteluun koetaan haasteeksi. TET-harjoittelun avulla pystyttäisiin kuitenkin tukemaan monia lukiokoulutukselle tärkeiden tavoitteiden saavuttamista

Käsitykset korkeakouluyhteistyön ja työelämäyhteistyön vaikuttavuudesta korreloivat selvästi. Samaten, mikäli rehtori näkee vaikutusta lukiolaisen koulutussuunnitelmiin ja valintoihin, hän myös todennäköisemmin näkee vaikutusta hakupaine- ja sukupuoli-asiassa. Sen sijaan on mielenkiintoista havaita, että vaikuttavuuden näkeminen ei riipu lainkaan tehdyn yhteistyön määrästä eikä lukion koosta tai sijaintialueesta. Myöskään lukioon pääsyyn vaadittava pisteraja ei ole yhteydessä rehtoreiden käsityksiin yhteistyön vaikutuksista. Tämä voisi johtua esimerkiksi siitä, että korkean pisterajan lukioissa suurin osa opiskelijoista päätyy joka tapauksessa korkeakouluihin ja erityisesti yliopistosektorille. Alhaisen pisterajan helppopääsysisimmässä lukioissa taas yhteistyöllä voidaan nähdä olevan tärkeä rooli korkeakouluhallituksen lisäämisessä.

Mutkan kautta jonkinlainen yhteys kuitenkin löytyy. Nimittäin yhtäältä alhaisemman pisterajan lukioissa rehtorit ovat keskimääräistä useammin sitä mieltä, että opiskelijoiden motivointi osallistumaan yhteistyöhön on iso haaste. Toisaalta, jos opiskelijoiden motivointia pidetään haastavana, pienempi osa katsoi, että korkeakouluyhteistyöllä

voidaan vaikuttaa lukiolaisen koulutussuunnitelmiin ja korkeakoulutukseen sijoittumiseen (58/80 % ja 48/77 %). Näyttäisi siis siltä, että vaikuttavuusarviot liittyvät enemmän rehtoriin itseensä ja hänen käsityksiinsä kuin yhteistyöhön tai toimintaympäristöön liittyviin tekijöihin.

Kuten myöhemmin tapaustutkimusten kohdalla käy ilmi, se miten voidaan tai voidaan yleensä vaikuttaa, riippuu hyvin monista käytännön asioista.

2.6 Uusi lukiolaki ja yhteistyön haasteet

Lukiolain haasteet

Uudistettu lukiolaki edellyttää entistä tiiviimpää yhteistyötä korkeakoulujen sekä työelämän kanssa. Lain (SA 714/2018) 13 pykälän mukaan osa lukiokoulutuksen oppimäärästä on järjestettävä yhteistyössä yhden tai useamman korkeakoulun kanssa. Lukiolaki (25§) edellyttää myös, että jo lukiokoulutuksen suorittaneella opiskelijalla on oikeus saada opintoihin hakeutumiseen ja urasuunnitelmiin liittyvää ohjausta lukion oppimäärän suorittamisvuotta seuraavan vuoden aikana. Lain mukaan ohjauksen vastuu ohjauksen antamisesta on koulutuksen järjestäjällä, jonka oppilaitoksessa opiskelija on lukion oppimäärän suorittanut.

Rehtoreita pyydettiin arvioimaan (asteikolla 1–5, 1= erittäin heikot, 5= erittäin hyvät), millaiset valmiudet heidän lukiollaan on vastata uuden lukiolain vaatimuksiin. Heitä pyydettiin arvioimaan myös, millaiset valmiudet heillä on tarjota ohjausta niille lukiolaisille, jotka eivät saa jatko-opintopaikkaa heti lukiosta valmistuttuaan. Tulosten mukaan lukiolla on hyvät valmiudet vastata sekä uuden lukiolain vaatimuksiin korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöstä (keskiarvo = 3,74; keskihajonta = 0,97) että tarjota ohjausta niille lukiolaisille, jotka eivät saa jatko-opintopaikkaa heti lukiosta valmistuttuaan (keskiarvo = 3,94; keskihajonta = 1,04).

Ohjaukseen liittyen kysyttiin myös, seurataanko heidän lukiossaan ylioppilaiden jatko-opintoihin sijoittumista. Vastaajista 62 prosenttia ilmoitti, että he seuraavat ylioppilaiden sijoittumista jatko-opintoihin; 38 prosenttia vastanneista lukioista ei seuraa sijoittumista. Sijoittumisen seuranta lukiot tekevät monin eri tavoin. Ohjauksen järjestäminen ja siihen tarvittavien resurssien arviointi edellyttäisi sitä, että lukiolla olisi kuva siitä, miten suuri osuus ylioppilaista esimerkiksi jää ilman jatko-opiskelupaikkaa ja miten monipuolista ja yksilöllistä ohjausta opiskelijat tarvitsevat. Vastaajat olivat ilmeisesti tulkinneet kysymyksen kahdella tavalla: joko siten, että ollaanko lukiossa yleensä kiinnostuneita ylioppilaiden jatko-opintoihin sijoittumisesta tai että millä tavoin

heillä seurataan heidän omien ylioppilaidensa sijoittumista jatko-opintoihin. Nämä tulokintaerot näkyvät selkeästi vastauksissa.

Kaikkiaan 90 rehtoria vastasi avokysymykseen. Useimmat (84 %) vastaajista mainitsivat yhden tai korkeintaan kaksi seurantatapaa (16 %). Vastaukset eivät olleet kovinkaan täsmällisiä, vaan yleisimmin tietoa kerrottiin kerättävän (yhdellä sanalla) kyselyjen avulla. Vastauksissa tuotiin esille yhtä usein opinto-ohjaajan eri tavoin keräämä seurantatieto ja tietojenkeruu tilastoista ja rekistereistä (Tilastokeskus, Vipunen, Opintopolku) (17-18 mainintaa). Eri tyyppisten tietojen hyödyntämistapoja jatko-ohjauksessa ei vastauksissa kuitenkaan tarkemmin eritellä.

Tyypillistä seurantatietojen keräämiselle on epäsystemaattisuus: osa vastaajista kirjoitti ainoastaan, että tietoa kerätään satunnaisesti (6 mainintaa) tai tietoa kerätään satunnaisesti kyselemällä eri henkilöiltä (10 mainintaa), ottamalla yhteyttä opiskelijoihin (9 mainintaa) tai opiskelijat itse kertovat sijoittumisestaan (9 mainintaa). Osa vastaajista totesi ainoastaan, että sijoittumista selvitetään ja tilastoidaan (7 mainintaa). Myös alumnien kerrottiin käyvän vierailemassa koululla. Tietojen keräämistapa vaihtelee lukion koon mukaan. Pienten lukioiden toimintatapaa kuvaavat hyvin seuraavat vastaukset: *Pienessä lukiossa tunnetaan kaikki, ja opiskelijat saattavat itse kertoa mihin ovat päätyneet, tai tieto tulee muualta. | Seuranta on epäsuoraa. Kun ylioppilaita tai heidän vanhempiaan tapaa kylällä, kysellään heidän jatko-opinnoistaan.*

Rehtoreita pyydettiin myös tarkentamaan, miten lukiot toteuttavat jo ylioppilastutkinnon suorittaneiden jatko-opinto- ja uraohjausta. Kyselyvastausten perusteella lukiot tarjoavat tällaista ohjausta tällä hetkellä varsin hyvin, sillä kyselyyn vastanneista 69 prosenttia vastasi kysymykseen myönteisesti. Avoimissa vastauksissa ei tosin erotettu jatko-opinto- ja uraohjausta toisistaan; uraohjaus termi mainittiin vain yhdessä vastauksessa. Vastaukset olivat varsin niukkasanaisia, niissä mainitaan yleisesti vain ohjauksen toteuttaja tai toteutustapa, mutta ei kuvata tarkemmin ohjauksen sisältöjä tai tavoitteita. Päävastuu ohjauksesta keskittyy lähes yksinomaan opinto-ohjaajalle: opinto-ohjaajan mainitsi 47 prosenttia avoimeen kysymykseen vastanneista (n = 103). Tyypillisesti vastauksissa todettiin lyhyesti, että *opo hoitaa; lukion opo vastaa toiminnasta*. Opinto-ohjaajan kanssa, tai muina toimijoina mainittiin lisäksi rehtori, apulaisrehtori, aineenopettaja, ammatinvalinnan psykologi, etsivä nuorisotyö, ohjaamo (11 mainintaa).

Vain muutama vastaaja kertoi, että koululla järjestetään tiedotustilaisuus, oppilaille lähetetään kirje tai kerrotaan yleisesti lukio-opintojen aikana mahdollisuudesta saada ohjausta ylioppilasvuoden jälkeen, vaikka näin todennäköisesti toimitaan yleisemminkin. Suuri osa vastaajista (62 %) totesi, että ohjausta saa *pyynnöstä, tarpeen, kysynnän* mukaan. Opiskelijan siis odotetaan olevan itse aktiivinen saadakseen ohjausta.

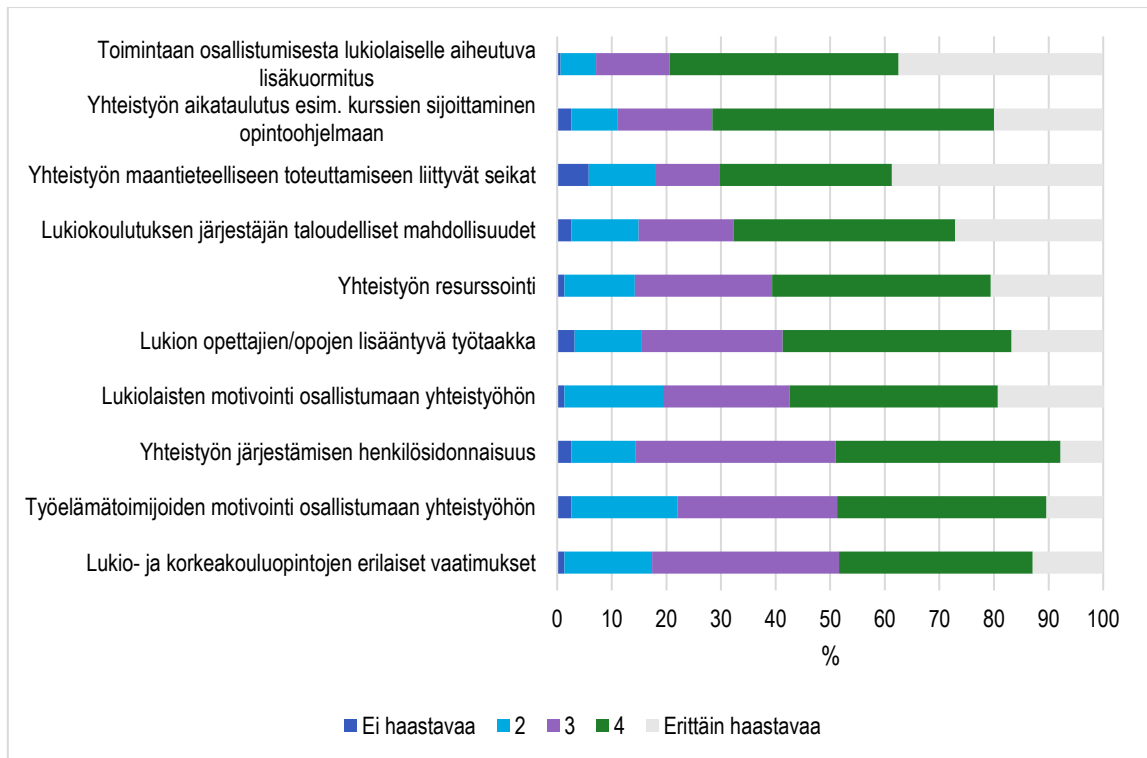
Ohjauksen myös kerrottiin yleisesti (43 mainintaa) olevan luonteeltaan henkilökohtaista ohjausta, sillä vain muutama vastaaja ilmoitti jonkin muun ohjaustavan, kuten ryhmäohjaus korkeakouluvalintoihin lukiolla, luento tai jatko-opintoinfot.

Näyttää siltä, että jatko-opinto- ja uraohjausta ei lukioissa järjestetä vielä systemaattisesti eivätkä sen sisällöt tai toteutustavat ole yhdenmukaisia, vaikka vastaajat ilmoittivat ohjausta annettavan. Ohjausta myös tarjotaan kysynnän mukaan, mitä kuvaavat hyvin seuraavat vastaukset: *Opiskelijat itse ottavat tarpeen mukaan yhteyttä. | Ketään ei ole käännytetty pois, muttei ole mainostettu.* Jatko-ohjausvastuun katsotaan kuuluvan lähes yksinomaan opinto-ohjaajan tehtäviin, mikä lisää opinto-ohjaajien työtä lukiolaisten opinto-ohjauksen ohella, vaikka jatko-ohjauksen saamismahdollisuudesta ei aktiivisesti tiedotettaisikaan. Lukioissa ei ilmeisesti ole vielä kovin hyvin varauduttu siihen, mitä uuden lukiolain noudattaminen merkitsee jatko-ohjauksen henkilöstö- ja aikaresursoinnin näkökulmasta.

Yhteistyön haasteet

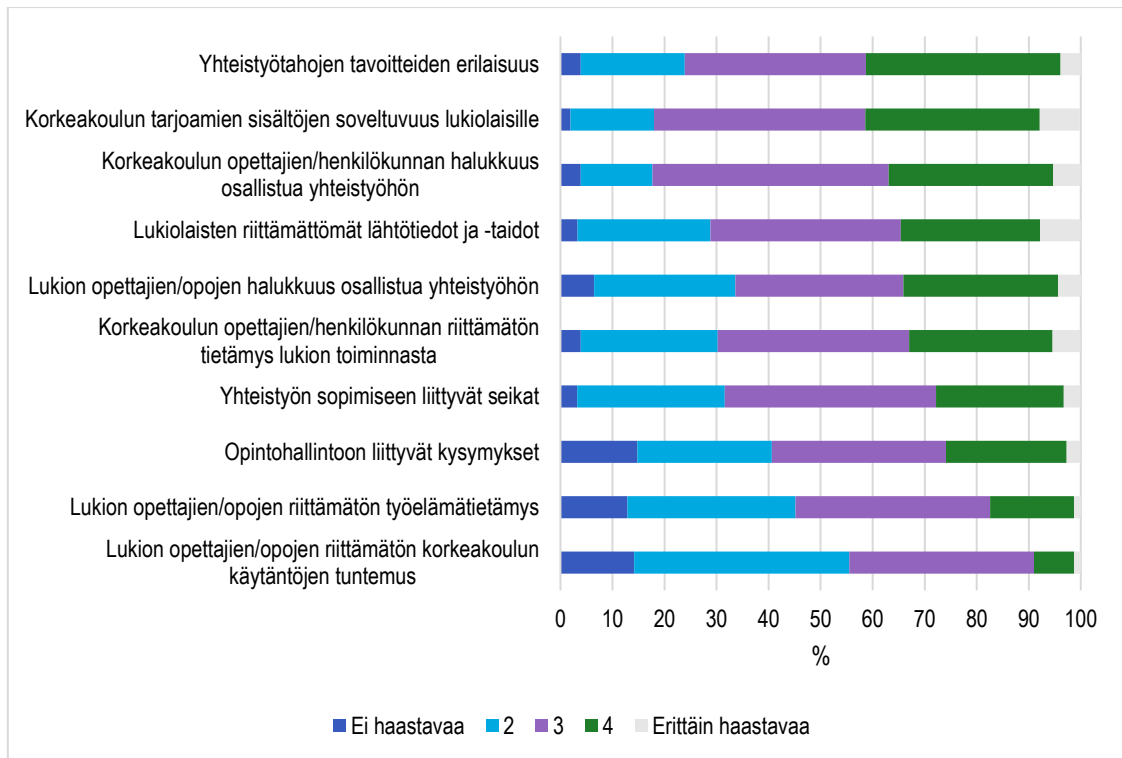
Lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön lisäämisellä ja käytännön toteuttamisella on monenlaisia haasteita. Niitä kysyttiin 20 osiota sisältäneellä kysymyspatterilla. Lisäksi avoimella kysymyksellä kysyttiin, mitä muita erityisiä haasteita rehtorit näkivät yhteistyössä ja sen toteuttamisessa (ks. liite 1).

Suurimpia haasteita ovat vastanneiden mukaan lukiolaiselle aiheutuva lisäkuormitus, yhteistyön aikataulutukseen liittyvät seikat sekä yhteistyön maantieteellinen toteuttaminen. Näitä 70-80 prosenttia pitää haastavina tai erittäin haastavina (kuvio 18). Myös koulutuksen järjestäjän taloudelliset mahdollisuudet ja tähän liittyen yhteistyön resursointi (kustannukset, opettajien riittävyys, tarvittavat opetustilat jne.) nähdään yli 60 prosentin mukaan haastavina.

Kuvio 18. Yhteistyön suurimpia haasteita.

Kuviossa 19 on vähemmän haastavina pidettyjä asioita. Siitä nähdään, että esimerkiksi vain joka neljäs pitää yhteistyöstä sopimiseen taikka opintohallintoon liittyviä kysymyksiä haastavina. Rehtorit ovat myös varsin yksimielisiä siitä, että opettajien taikka opinto-ohjaajien riittämätön työelämän ja korkeakoulujen käytäntöjen tuntemus olisi mikään haasteita aiheuttava ongelma. Kuviossa 19 nähdään myös, että monet asiat jakavat mielipiteet. Esimerkiksi jotkut vastaajat katsovat, että lukion opettajien ja opinto-ohjaajien halukkuus osallistua yhteistyöhön on suurempi haaste kuin toiset. Kuvion harmaat palkit kuvaavat niitä, jotka katsovat, että haasteita on ehkä jossain määrin, tai eivät oikein osaa sanoa. Enimmillään 45 prosenttia arvioi näin korkeakouluopettajien halukkuutta osallistua yhteistyöhön, mikä onkin ymmärrettävää.

Kuvio 19. Yhteistyön vähäisempiä haasteita.

Vertasimme yhteistyön haasteita varianssianalyysillä lukion koon ja sijaintialueen suhteen. Tilastollisesti merkitseviä eroja löytyi vain muutaman osion kohdalla. Varsin odotetusti selviä eroja oli kummankin taustamuuttujan suhteen siinä, miten haastavaksi yhteistyön maantieteelliseen toteuttamiseen liittyvät seikat koetaan (ks. liitekuviot 4 ja 5). Pienissä ja pohjoisen Suomen lukioissa asia koetaan kaikkein haasteellisimmaksi. Kun pienissä lukioissa lähes kaikki (94 %) kokee asian haasteelliseksi, on keskimukoisissa lukioissa näin ajattelevia 63 prosenttia ja suurimmissa 50 prosenttia. Alueittain maantiede aiheuttaa eniten haasteita Pohjois-Suomen lukioissa (94 %) ja Lapissa (89 %), jossa tosin oli vain yhdeksän vastaajaa, kuten jo aiemmin todettiin. Etelä-Suomessa asian haastavaksi kokee puolet (53 %).

Kuten luvussa 2.1 todettiin, Etelä-Suomen vastaajissa on vähiten ja pohjoisen Suomen vastaajissa eniten pienten lukioiden edustajia. Koska vastaajamäärät koko*alue tasolla ovat pieniä, voidaan yhdysvaikutuksesta esittää vain karkea arvio. Näyttäisi kuitenkin siltä, että Etelä-Suomessakin pienissä lukioissa maantiedettä pidettiin haastavampana kuin suurissa lukioissa. Tämä kertoo siitä, että Etelä-Suomessakin pieni lukio voi sijaita suhteellisessa katsannossa kaukana korkeakoulutuksen toimipisteistä. Toisaalta kyseessä saattaa myös olla yleinen vastaustendenssi, sillä pienten lukioiden

rehtorit näkivät yhteistyöllä olevan kaiken kaikkiaan enemmän haasteita kuin suurten lukioitten rehtorit.

Vastajaat saivat lisäksi kertoa avokysymyksessä, mitä muita erityisiä haasteita he näkivät yhteistyöllä ja sen järjestämisellä olevan. Ilmeisesti 20 osion monivalintakysymys kattoi hyvin yhteistyön haasteet, sillä vain 25 lukiota vastasi avokysymykseen. Vastajaat painottuivat hieman keskimääräistä useammin Etelä-Suomeen ja suuriin lukioihin. Vastauksissa esille tulleet asiat olivat pitkälti samoja kuin monivalintakysymyksessä. Pohdittiin esimerkiksi lukion sijaintia ja etäisyyttä korkeakouluihin. Toisaalta tuotiin esiin yhteistyön resursointiin liittyviä haasteita.

Sopivan yhteistyötahon löytämisen haasteet, etäisyydet ja liikkumiseen liittyvät kustannukset ja ajalliset haasteet huomioiden.

Geografiskt sett befinner sig gymnasium långt ifrån högskolestäder, vilket gör att många av frågorna i denna enkät inte alls berör oss.

Moni vastaaja nosti esiin myös sen, miten vaativa nykylukio opiskelijalle on ja miten vahvasti kaikki toiminta tähtää ylioppilaskirjoituksiin ja niissä menestymiseen. Opiskelijat ovat myös tämän jo huomanneet, ja jättävät esimerkiksi tarjottuja työharjoittelujaksoja väliin, kun haluavat keskittyä vain niihin aineisiin, joita aikovat kirjoittaa. Tähän liittyen uuden lukion rakenne ja korkeakoulujen opiskelijavalinnan uudistus saivat kritiikkiä.

Erityinen haaste on nykyisen ja tulevan lukion rakenne, ylioppilastutkinto ja korkeakoulujen valintamenettely. Ennen kuin näitä muutetaan, kyse on kosmetiikasta ja pienen lukiolaisporukan puuhastelusta.

Isoa osaa opiskelijoita ei kiinnosta osallistua esimerkiksi työharjoitteluihin, koska he kokevat, että niistä ei ole juuri sillä hetkellä hyötyä esim. yo-kirjoituksia silmällä pitäen.

Meidän lukiossa monella on hankaluuksia suoriutua opinnoistaan lukiossakin. Toisaalta hyvät opiskelijat ovat päämäärätietoisia ja keskittävät opiskelunsa ylioppilaskirjoituksissa menestymiseen. Eivät halua "hajottaa" osaamistaan, että varmasti pääsevät omaan päämääräänsä.

Vaikka lukioitten korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöllä on jo pitkät perinteet, edellyttää uusi lukiolaki kokonaisvaltaisempaa toimintaa (vrt. OKM 2019a). Eräs vastaaja kiteyttää nämä haasteet hyvin:

Uusi toimintakulttuuri ei synny hetkessä. Opettajia pitää kouluttaa ja näille asioille on annettava aikaa. On hyvä, että laki on muuttunut, yhteistyö on tähänkin asti ollut mahdollista ja toimivaa innokkaiden toimesta. Nyt koko koulu yhteisön on tartuttava toimeen. Vaatii johtamista, kokeiluja ja aikaa.

2.7 Kehittämisenäkymät

Kyselyssä vastaajia pyydettiin kertomaan avoimissa kysymyksissä, millä tavoin lukio aikoo kehittää yhteistyötä korkeakoulujen, työelämän ja kansainvälisten toimijoiden kanssa. Vastauksissa näyttivät kuitenkin painottuvan enemmän nykykäytänteiden kuvaukset kuin varsinaiset kehittämisideat.

Korkeakoulu yhteistyötä koskevaan avoimeen kysymykseen vastasi 82 prosenttia kyselyyn osallistuneista. Vastaajista 30 prosenttia tarkensi, että korkeakoulu yhteistyötä ollaan vasta suunnittelemassa ja valmistelemissa: *aloittaa keskustelut yhteistyöstä ja katsoa sen jälkeen mitkä meidän mahdollisuudet ovat; mahdollisten yhteistyömahdollisuuksien kartoitus*. Lukioden välistä yhteistyötä pidetään kuitenkin tärkeänä, sillä liki neljäsosa vastaajista (23 %) painotti erilaisten yhteistyöverkostojen merkitystä yhteistyön kehittämisessä: *Yhdistämme seudullisesti lukion järjestäjiä muodostamalla yhteinen keskustelutaho korkea-asteen kanssa. Tavoitteenamme on luoda yhteinen sopimus ja pelisäännöt mitä ja millä tavalla yhteistyötä tulevaisuudessa järjestämme*. Osa vastaajista (11 %) myös ilmoitti tarkemmin määrittelemättä, että yhteistyö jatkuu entisillä tavoilla: *jatkaa olemassa olevia rakenteita ja ylläpitää henkilökohtaisia suhteita; just nu är vi nöjda, ingenting nytt på gång*.

Korkeakoulu yhteistyötä koskevissa vastauksissa toistuivat pääasiallisesti kyselyssä esitetyt valintavaihtoehdot. Vastauksissa kerrottiin lyhyesti, että tavoitteeksi oli asetettu yhteistyön laajentaminen ja monipuolistaminen korkeakoulujen kanssa lisäämällä opintotarjontaa ja uusia aloja (11 %): *laajentaa korkeakouluopintojen tarjontaa useammalle alalle*. Useimmin mainittuja korkeakoulu yhteistyön toteutusmuotoja olivat kurssit (17 %) ja tarkemmin määrittelemättömät verkko-opinnot (13 %) ja kurssit (13 %). Erikseen mainittiin johdantokurssit ja orientoivat kurssit korkeakouluopiskeluun (7 %). Opiskelijoiden ja opettajien vierailuja pidettiin edelleen tärkeinä yhteistyömuotona (14 %). Kaikkien näiden vaihtoehtojen merkitys tuli esille myös kyselyn monivalintakysymysten yhteydessä.

Osa lukioista odottaa, että korkeakoulut olisivat aloitteellisia ja tarjoaisivat omia opintojaan (8 %): *otamme vastaan korkeakoulujen tarjoamia valmiita kurssitarjottimia ja kerromme, että on mahdollista valita niitä pieneksi osaksi lukio-opintoja; vad har högs-*

kolorna att erbjuda, mutta yhtä monet ilmoittivat myös olevan itse aktiivisesti laatimassa korkeakouluopintotarjotinta opiskelijoilleen (7 %): meillä on tarjotin valmiina yliopiston ja ammattikorkeakoulun kanssa; kootaan yhteistyön muodot opiskelijalle selkeämmäksi "tarjottimeksi". Lisäksi vastauksissa tuotiin esille avoimen yliopiston markkinointi ja opintojen hyväksi lukeminen lukio-opinnoissa (7 %) sekä opettajien opetusyhteistyö (4 %). Myös nämä yhteistyömuodot tulivat esille kyselyn muissa kysymyksissä eikä vastauksissa esitetty uusia avauksia tai perusteluja jo aiemmin esitetyille toimintamuodoille.

Vastaajat kirjoittivat konkreettisina yhteistyömuotoina vähän monisanaisemmin muun muassa seuraavanlaisia asioita:

Yhteiset teemaviikot, jotka antavat mahdollisuuden myös yhteisopettajuuteen korkeakoulun ja lukion välillä. Tämän avulla voidaan myös täydennyskouluttaa opettajia.

Viritteillä on ammattikorkeakoulun monimuoto-opintojen suorittaminen tietyillä aloilla lukion aikana, joka antaisi suoran sisäänkäsyn ja hyväksiluvun amk-opintoihin näillä aloilla.

Muutamit vastaajat kuvailivat myös korkeakoulu yhteistyössä esiin nousevia ongelmia, jotka liittyvät erilaisten yhteistyömallien rakentamiseen ja lukiolaisten opintojen kuormittavuuden kasvuun. Nämä kirjatut ongelmat lienevät yleisempiä kuin vastausmäärän perusteella voidaan arvioida.

Korkeakoulujen pitäisi olla tässä aktiivisia ja tarjota lukioille samanlaisia malleja. Toisin päin on hankalaa, jos jokainen lukio neuvottelee oman erilaisen mallinsa korkeakoulun kanssa.

Yhteistyötä täytyy tehdä siten, että se ei lisää opiskelijoiden kokonaisrasitusta. Ylioppilasarvosanat ratkaisee enemmän jatkooppääsyn yliopistoihin – opiskelijoiden tulee ja he haluavat keskittyä niihin. Voimavaroja ei saa liikaa hajauttaa.

Työelämäyhteistyötä koskevaan avoimeen kysymykseen vastasi 76 prosenttia kyselyyn osallistuneista. Näissäkin vastauksissa kertautuivat samat asiasisällöt kuin kyselyn valintavaihtoehtoissa. Vastaajat kuvasivat enemmän sitä, millä tavoin työelämäyhteistyötä tällä hetkellä järjestetään kuin sitä, miten yhteistyötä on varsinaisesti aikomus kehittää. Vastaajista yhtä suuri osuus kertoi, että heillä ei ole olemassa suunnitelmia työelämäyhteistyön kehittämiseksi (11 %) ja toisaalta esittivät tavoitteen, että yhteistyötä pitää yleisesti kehittää, lisätä, monipuolistaa ja tiivistää: *vahvistamalla ole-*

massa olevia kontakteja ja kehittämällä olemassa olevien rakenteiden ympärille entistä vahvempaa ja vakiintuneempaa toimintaa. Osa vastaajista (7 %) myös ilmoitti, heillä on erilaisia kehittämissuunnitelmia, mutta myös että tarvetta kehittämiseen ei ole vaan he jatkavat samalla tavoin kuin ovat nytkin toimineet (6 %): jatketaan niin kuin nyt, yhteistyö on tiivistä.

Työelämäyhteistyön kehittämisessä mainittiin useimmin lukio-TET opiskelijoille (22 %), minkä rinnalla mainittiin myös opettaja-TET (7 %), jotka painoutuivat myös kysely aiemmissa vastauksissa. Vastauksissa kuvatut lukiolaisille järjestettävät erilaiset yrittäjyysopinnot (kurssit, tunnit, teemapäivät) osoittavat, että yrittäjyydestä on tullut olennainen osa lukion työelämäopintoja (14 %): *lisäämme entisestään työelämän kanssa tehtäviä aitoja projekteja, nämä palvelevat parhaiten yrittäjyysopintoja ja niiden tavoitteita.* Yhteistyön vahvistamista (paikallisten) yritysten ja yrittäjien (13 %) samoin kuin muidenkin työelämän toimijoiden (7 %) kanssa pidettiin tärkeänä: *paikallisen yrittäjyhteisön kanssa syvennetään yhteistyötä.* Yhtenä keskeisenä työelämäyhteistyötä vahvistavana toimintamuotona pidetään lukiolaisten vierailuja työpaikoilla ja yrityksissä (12 %), samoin kuin työelämän ja yritysten edustajien vierailuja lukiossa (9 %): *vierailuja molemmin puolin lisää.* Myös lukion opettajien vierailujen työpaikoilla ja yritysyhteistyötilaisuuksien toivotaan vahvistavan yhteistyötä (4 %). Lisäksi työelämän kanssa toteutettavien yhteisprojektien katsottiin edistävän lukiolaisten työelämäntuntemusta (4 %) samoin kuin erilaisten työllistymistä edistävien rekryointitapahtumien ja kesätyöpaikkojen järjestämisen (4 %). Nämä vastaukset eivät tuo varsinaisesti uutta tietoa työelämäyhteistyön järjestämisestä vaan kertaavat aiemmin esille tuotuja asioita. Kansainvälistä työelämäyhteistyötä ei vastauksissa myöskään eritellä omana toimintamuotonaan.

Vastauksissa näkyi myös pyrkimys löytää uudenlaisia molempia osapuolia, lähinnä paikallista työelämää sekä lukioita ja oppilaita hyödyttäviä yhteistyömuotoja.

Olla innovatiivisia ja ennakkoluulottomia uusien yhteistyömuotojen kehittämisessä. Meidän tulisi saada entistä suurempi joukko paikallisia yrittäjiä mukaan toimintaan, jotta emme kaada kaikkea vastuuta yhteistyöstä muutaman yrityksen taakaksi.

Yritämme auttaa yksittäisten yritysten kesätyöntekijöiden haussa; jos yritykseltä tulee työntekijähaku, laitamme sen opiskelijalle tietoon Wilman kautta (pieni vaiva, suuri hyöty paikkakuntamme ja lukion koko mahdollistavat tämän).

Paikallisten yritysten kanssa keskustelemme toiminnan esittelemisestä myös siitä näkökulmasta, että millaisille korkeakoulutetuille olisi tarvetta ja millaisia urapolkuja paikallisesti olisi tarjolla.

Olemme käynnistämässä usean pohjoiskarjalaisen lukion kanssa yhteistä lukiota ja työelämä hanketta, jonka puitteissa pyrimme luomaan maakunnallisen verkoston pienten lukioiden työelämäyhteistyölle sekä ”TET-pankin” jonka kautta lukiolaiset pääsevät tutustumaan työelämäänsä lukioaikana. Hankkeeseen liittyy myös opetushenkilökunnan koulutusta.

Kyselyyn vastanneista 73 prosenttia tarkasteli **kansainvälisten toimijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä tai muuta kansainvälistymiseen liittyvää toimintaa** avovastauksissaan. Näissä painottuivat jo olemassa olevien vaihto-ohjelmien, hankkeiden ja projektien jatkuminen ja säilyttäminen eikä varsinaista tarvetta lisäämiselle tai laajentamiselle nähty olevan (34 %): *oman koulun KV-yhteistyö on vakiintunutta, ja ystävyyskoulujen sekä projektien määrä on tällä hetkellä maksimissa; pidetään nykyiset yhteistyökoulut ja -maat kunnossa.* Vastaaajista osa kuitenkin kertoi toiminnan olevan vielä suunnitteluvaiheessa (6 %): *pohdimme opettajakunnan kanssa, miten kansainvälisyttä voisi lisätä oppilaitoksessamme.*

Useat vastaajat kertoivat kansainvälisestä yhteistyöstä mainitsematta tarkemmin nimitä esimerkiksi vaihto-ohjelmien nimiä tai osallistuja- ja kohdemaita. Useimmin nimitä mainittiin Erasmus+ -ohjelmat (17 %). Lukiot pyrkivät kehittämään kansainvälistä yhteistyötä hakemalla erilaisia projekti- ja hankerahoituksia (19 %), mutta niiden nimiä ei myöskään tuotu esille: *etsitään sopivaa kansainvälistä hanketta, johon lähteä mukaan.* Pyrkimystä on sekä lisätä kansainvälistä yhteistyötä että luoda pitkäkestoisia ja tiiviitä yhteistyösuhteita (14 %): *vastavuoroisten vierailujen jatkaminen ja vakiinnuttaminen.* Osa vastaajista ilmoitti, missä maissa lukioilla on yhteistyökumppaneita; useimmat heistä mainitsivat jonkin Euroopan maan (19 %), joista Saksa mainittiin useimmin (27 %). Lisäksi mainittiin lukiosuhteet Kiinan, Japanin ja Venäjän toimijoiden kanssa. Muutama vastaaja toi esille myös kotikansainvälistymisen, mikä tarkoitti lähinnä yhteistyötä ruotsinkielisten lukioiden kanssa. Kaikki vastaajat eivät kuitenkaan kertoneet osallistujamaita, minkä vuoksi kansainvälistymisen maakohtaisesta laajuudesta tai tavoitteista ei voida avointen vastausten perusteella saada tarkkaa tietoa.

Kaikki vastaajat eivät myöskään eritelleet yhteistyötapoja, vaan vastauksissa mainittiin hyvin erilaisia asioita, kuten ystävyyskoulut, opiskelija- ja opettajavaihdot, vierailut, opintomatkat, kurssit, projektit, teemat, oppiaineyhteistyö, minkä vuoksi yhteistyön ja kansainvälistymisen muodoista on avovastauksien perusteella vaikea luoda yleiskuvaa. Vastaukset kuitenkin vahvistavat kuvaa siitä, että osalla lukioista on jo runsasta ja varsin monipuolista kansainvälistä yhteistyötä, erityisesti eurooppalaisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Lukiot myös ovat aktiivisia ei vain ylläpitämään vaan myös vahvistamaan kansainvälistä yhteistyötä erilaisten ohjelmien ja hanke- ja projektihakujen avulla.

Sana on vapaa -osio. Kyselyn lopussa rehtorit saivat vapaasti kommentoida lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön sekä kansainvälistymisen kehittämiseen liittyviä asioita. Vain kaksi viidestä (39 %) käytti tilaisuutta hyväkseen, ja useimmiten he toistivat tai täsmensivät jo aiemmin muissa avokysymyksissä antamia vastauksia. Suurin osa kommenteista kohdistui kyselyn pääteemoihin. Viisi vastaajaan kommentoi ainoastaan saamaansa kyselyä. Näistä kolme suhtautui siihen varsin kriittisesti epäillen, että tämän tapaisella kyselyllä ei saada luotettavaa tietoa yhteistyön todellisuudesta, koska kysymykset ovat *epäselviä ja vaikeasti tulkittavia* tai *kysely oli liian ympäripyöreä*.

Myös kyselyn poikkileikkausluonnetta moitittiin: *Tällainen kysely voi antaa harhaanjohtavan kuvan. Vuodet ovat hyvin erilaisia, ja niin myös toteutunut yhteistyö: pienessä lukiossa ei ole läheskään joka vuosi vaihto-opiskelijaa, tai eri vuosina hyvinkin eri määrä innostuu osallistumaan yrittäjäkursseille tai työelämäyhteistyöhön.* Yksi kyselyä moittinut ehdotti: *Tehkää tämän tyyppiset tutkimukset (eli lukion kokonaisvaltaiseen toimintaan liittyvät asiat) ensisijaisesti seurantana. Käykää haastattelemassa lukiolla, tutustukaa toimintaan.* Yksi vastaaja totesi sen, mitä alussa kyselyn vastausprosenttia pohdittaessa arveltiin: *Saisiko näitä kyselyitä muulloin kuin huhtikuussa. Kyselyruuhka saattaa vaikuttaa vastauksiin.* Yksi vastaaja totesi lyhyesti ja ytimekkäästi: *Hyviä kysymyksiä.*

Korkeakouluyhteistyön toteutuksen haasteena ja pääesteenä vastaajat pitivät lukion etäisyyttä korkeakouluapaikkakunnalta, mikä nähtiin vahvistavan alueellista eriarvoisuutta lukioiden kesken.

Toiminta on eriarvoista eri puolilla maata. Yliopisto- ja korkeakouluapaikkakunnilla on konkreettiset mahdollisuudet olemassa. Muualla yhteistyö on satunnaisempaa, usein verkkoon perustuvaa.

Samma förutsättningar måste finnas även för gymnasier på landsbygden! Möjligheten till samarbete med högskolor skall ske på lika villkor, vare sig man bor i en högskolestad eller någon annanstans. Kraven nu och i nya läroplanen gör att gymnasisterna tävlar på ännu mer ojämlika villkor, såväl under gymnasietiden som inför fortsatta studier!

Lukion sijainti pienellä paikkakunnalla ja pieni koko itsessään aiheuttivat vastaajien mielestä haasteita niin korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön kuin kansainvälisen toiminnan toteutukselle, vaikka se saattoi joissakin tapauksissa myös joustavoittaa toimintaa. Pienissä lukioissa toiminta voi vaihdella suurestikin vuodesta toiseen, kuten edellä kriittisesti poikkileikkauskyselyä kommentoinut huomautti.

Pienellä paikkakunnalla työelämäyhteistyön järjestäminen on haastavaa. Esim. opiskelijoiden TET-jakson järjestäminen on haastavaa isompien työpaikkojen vähyyden vuoksi.

Pienen lukion resurssit ja paikkakunnan sijainti asettavat rajoituksia toteutukselle, mutta toisaalta pieni koko mahdollistaa joustavat toimintamallit. Paljon on kiinni opettajien motivaatiosta, jota ei voi rahallakaan aina ostaa.

Etäisyyttä korkeakoulu- ja paikkakunnasta tai lukion piestä kokoa ei sinänsä pidetty yhteistyön esteenä, jos lukiolaisille on tarjolla (valtakunnallisia) verkkokursseja.

Lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön ja kansainvälistymisen kehittäminen on ajatuksena kannatettava ja vie lukiokoulutusta oikeaan suuntaan. Kuitenkin maantieteelliset rajoitteet mahdollistavat joillekin lukioille vain verkkokurssien kautta tapahtuvan yhteistyön korkeakoulujen kanssa. Varsinkin pienten lukioiden näkökulmasta on mietittävä, millaiset korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön muodot ovat mahdollisia niiden taloudellisissa raameissa toteutettaviksi.

Toivoisin, että jollekin alustalle tulisi kootusti kaikkien ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen lukiolaisille tarjotavat verkko-opintomahdollisuudet jonkinlaiseksi "tarjottimeksi".

Näin lukion näkökulmasta tuntuu älyttömältä, että jokainen Suomen lukio tekee korkeakoulu-yhteistyötä. Minusta järkevintä olisi, että kaikille lukioille tarjottaisiin yhteinen korkeakoulutarjotin, josta jokainen Suomen lukiolainen pääsisi valitsemaan haluamansa korkeakoulukursseja. Tämän lisäksi jokainen lukio laatisi lähellä oppilaitostaan sijaitsevan korkeakoulun kanssa omia korkeakoulu-yhteyksiään.

Myös työelämäyhteistyötä ja kansainvälistymistä kommentoineen toivat esille sekä niihin liittyviä onnistumisia että haasteita.

Työelämäyhteistyö on osin jo vakiintunut, mutta kehitämme sitä koko ajan lisää yhteistyössä paikallisten yrittäjien kanssa. Kansainvälistyminen on myös meillä vahvaa ja vakiintunutta. Kaiken kaikkiaan suhtaudumme näihin kolmeen haasteeseen mahdollisuuksina, emme myöskään lähde liikkeelle tyhjistä, vaan meillä on jo olemassaolevia hyviä käytänteitä.

Samarbetet med arbetslivet är långt beroende av företagens möjlighet och vilja att samarbeta med skolorna och är också mycket varierande från ort till ort. Allt

samarbete binder personresurser och borde därför tas i beaktande också i finansieringen och resurseringen.

Kansainvälisen toiminnan hidasteena on raha. OPH:n rahanjakoperusteet ovat mielenkiintoisia, koska myönnetystä rahasta ei voi käyttää käytännön matkoihin kuin tietyn, (alati pienenevän) osan. Matkustaminen on kuitenkin äärimmäisen oleellinen sekä kaikkein kallein osa kansainvälisiä projekteja. Lukioissa toimintaa voi pyörittää opiskelijoiden omalla rahoituksella, mutta se on myös eriarvoistavaa.

Kansainvälisyudessa tulee huomioida sähköiset mahdollisuudet, sillä liikkuvuuden lisääminen kansainvälisesti on paitsi kallista myös ilmaston kannalta arveluttavaa.

Yhteistyön toteuttamisen katsottiin edellyttävän paljon sekä lukioiden henkilöstön työpanosta että taloudellisia resursseja, minkä vuoksi huolta kannettiin resurssien riittävyydestä ja jatkuvuudesta. Rahoituksen hankeperustaisuus arvioitiin kestäättömäksi ratkaisuksi toiminnan kehittämisessä.

Lukiokoulutuksen toteuttaminen itsessään ilman erillisiä yhteistyöhankkeita on vaativa tehtävä. Uusiin tehtäviin pitäisi löytyä selkeästi lisärahoitusta.

Opettajat on tärkeää saada mukaan paikallisessa opetussuunnitelmatyössä näiden teemojen käsittelyyn, muuten jää helposti pääasiassa opinto-ohjauksen vastuulle.

Tavoitteet ovat hienot ja mielestäni aivan oikeat, mutta olen huolissani pienten lukioiden mahdollisuuksista toteuttaa nämä uudistukset. Pienet lukiot pienen henkilöstömäärän sekä taloudellisten resurssien puolesta eivät välttämättä pysty toteuttamaan esim. kv-hankkeita. KV-hankkeiden pyörittäminen arjessa on haastavaa yhdelle henkilölle sekä pienessä oppilaitoksessa ei välttämättä ole hankekirjoitus-osaamista eikä sirpaleisen arjen vuoksi jaksamista edes ajatella mahdollista kirjoittamisurakkaa. Mielestäni "hankehumpassa" jaossa olevaa rahaa olisi syytä kohdentaa myös harmaille alueille.

Ei lisää hankkeita, vaan toimiva, pysyvä systeemi kaikille. Hankkeen hakeminen ja yhden kerran toteuttaminen vie turhaa työaika.

Hankkeet ovat todella raskas keino hankkia resursseja yhteistyön toteuttamiseen. Pienissä lukioissa on myös liian vähän väkeä toteuttamassa ja kehittämässä. Hommat kasaantuvat muutaman niskoille...

Vastaajista osa epäili kommenteissaan korkeakoulujen valmiutta ja halukkuutta osallistua yhteistyöhön, mikä johtuu osittain siitä, että korkeakouluilla ei ole lakisääteistä veloitetta lukioyhteistyöhön.

Hienoja tavoitteita mutta käytännön toteutus ihan surkea, ei korkeakouluja oikeasti kiinnosta tehdä yhteistyötä lukioiden kanssa.

Yhteistyö ei lakisääteistä yliopistolle tai korkeakouluille. Tämä tilanne ei luo kovin helppoa lähtötilannetta.

Osa tiedekunnista (kuten oikeustiede, liikunta- ja lääketiede) eivät juuri tarvi markkinointia. He eivät myöskään osoita yhteistyöhalukkuutta. Eli tuleeko korkeakoulu yhteistyöstä pääsääntöisesti hakupaineettomien alojen esittelyä?

Vastaajista monet tarkastelivat kommenteissaan korkeakoulu- ja työelämäyhteistyötä sekä kansainvälistymistä myös lukiolaisten näkökulmasta. Kyselyn pääteemoja pidettiin yleisesti tärkeinä ja oikeina asioina, jotka lisäävät ensisijaisesti lukio-opiskelijoiden mahdollisuuksia.

Näen kaikkien näiden kolmen eri osa-alueen merkityksen erittäin tärkeänä ja jopa lukioiden kehittämisen elinehtona. Nämä antavat opiskelijoille aivan uusia mahdollisuuksia tulevaisuudessa ja niistä on ehdottomasti hyötyä nuorille.

Lukiokoulutuksen kustannukset eivät saisi kasvaa näiden myötä, mutta lähtökohtaisesti lukiokoulutukseen tervetulleita osa-alueita ja nuorten tulevaisuuden kannalta hyödyllistä tieto-taito-osaamista.

Korkeakoulu yhteistyön lisääminen nähtiin kuitenkin ongelmallisena, sillä lukiolaisten tavoitteet lukio-opinnoille ja valmiudet tehdä korkeakouluopintoja vaihtelevat.

Suurimmalle osalle opiskelijoista riittää esisijaiseksi tavoitteeksi saavuttaa lukion oppimäärä.

Osa opiskelijoista ei pysty oman itse kehitysvaiheen vuoksi vielä, niihin taitoihin, joita näissä vaadittaisiin, eikä siten ole vielä "kypsä" ns. seuraavaan vaiheeseen tutustumiseen. Kamppailevat vielä senkin kanssa onko lukio heidän paikkansa.

Kansainvälisen korkeakouluopiskelun liittäminen lukio-opintoihin on erittäin haasteellista, jos mietitään esim. sitä, että keskiarvoraja lukioon pääsemiseen voi olla 6,5, kuten meillä on.

Huoli lukiolaisten jakamisesta on ollut vahvasti esillä viimeaikaisessa julkisessa keskustelussa. Myös tämän kyselyn eri kysymysten kohdalla vastaajat toivat esille lukio-opintojen kuormittavuuden. Loppukommenteissa huomautettiin, että lukio itsessään on jo niin vaativa, että lukiolaisilla ei riitä aikaa eikä voimavaroja tehdä korkeakouluopintoja.

Lukiolaisten mahdollisuudet suorittaa kokonaisia kursseja korkeakouluopintoja lukioaikana ovat todella rajalliset aikaresursseista johtuen – jaksaminen on ongelma. Lukiolaiset valitsevat mieluiten opintoja, jotka tukevat ylioppilastutkinossa menestymistä, ja korkeakoulujen tarjoamia kursseja ei välttämättä nähdä sellaisina.

Osa korkeakoulujen tarjoamista opintokokonaisuuksista on työläitä ja aikaa vieviä lukiolaisen muutenkin raskaissa opinnoissa.

Yhteistyön lisääminen on hyvä asia. Käytännön toteutus on vaikeaa, koska todellisuudessa valinnaisuutta on lukiossa liian vähän. Pakollisten ja kirjoituksiin valmentavien valtakunnallisten syventävien kurssien jälkeen ei opiskelijoilla jää paljoa aikaa eikä voimavaroja muuhun.

Tarjoamme mahdollisuuksia, mutta toteutuminen on toki riippuvainen siitä, kuinka paljon opiskelijat jaksavat tarttua näihin mahdollisuuksiin. Tämä asia koskee erityisesti korkeakoulu yhteistyötä. Niihin opintoihin tarttuminen on lukiolaisella aika paljoin aika- ja jaksamisresurssiin liittyvä ongelma. Lukio-opinnot ovat jo yksistään hyvin vaativa, mikäli aikoo menestyä.

Loppukommentit vahvistavat vastaajien aiemmin kyselyssä esittämiä näkemyksiä korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön sekä kansainvälisen toiminnan asemasta lukio-opintojen aikana. Tarkasteluissa asiaa pohdittiin sekä koulutuksen järjestäjän, että ennen kaikkea lukiolaisten näkökulmista. Haasteita toiminnan kehittämisessä asettavat erityisesti lukioiden koko ja maantieteellinen sijainti, sillä etäisyys korkeakouluista ja paikakunnan elinkeinorakenne vaikuttavat korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöhön. Vastaajien mielestä alueellinen eriarvioisuus näkyy toiminnan kehittämismahdollisuuksissa. Lisäksi erilaisten resurssien riittävyys ja jatkuvuuden turvaaminen askarruttavat lukion arjessa. Eri yhteistyömuotoja vastaajat tarkastelivat jokseenkin huolestuneena lukiolaisten, heidän mahdollisuuksiensa ja jaksamisen näkökulmasta. Lukion opetussuunnitelmauudistus ja korkeakoulujen opiskelijavalintoja koskevat uudistukset asettavat uudenlaisia vaatimuksia lukio-opintojen järjestämiselle sekä lukiolaisten ohjaukselle ja neuvonnalle. Julkinen keskustelu uudistuksista on alleviivannut ehkä enemmän uhkakuvia kuin mahdollisuuksia korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön sekä kansainvälistymisen merkityksestä lukiokoulutuksessa ja -opinnoissa.

3 TAPAUSTUTKIMUKSET

3.1 Tutkimuksen kohteet

Neljä tapaustutkimusta tehtiin haastattelemalla kahdessa sekä Turun että Jyväskylän seudun lukiossa opettajia, opinto-ohjaajia ja abiturienteja. Tapaustutkimukset tehtiin pienimuotoisina. Niiden tavoitteena on lähinnä peilata kohderyhmään kuuluvien näkemyksiä rehtorikyselyssä esiin nousseisiin keskeisiin asioihin, ei tavoiteta koko kohderyhmän näkemysten kirjoa. Vaikka haastateltavia oli määrällisesti vähän, olemme kuitenkin ottaneet mukaan runsaasti sitaatteja, jotta heidän näkemystensä kirjo tulisi mahdollisimman hyvin esiin. Haastattelut tehtiin ennen uusien opetussuunnitelman perusteiden julkistamista, mutta opettajilla ja opinto-ohjaajilla näyttää olleen suunnitelmaluonnoksen perusteella varsin hyvä kuva siitä, mitä tuleman pitää.

Turun haastattelut toteutettiin syys-lokakuussa 2019 kahdessa suuressa lukiossa, joilla molemmilla oli tavallisen lukiolinjan lisäksi myös erityislinjoja. Kummastakin lukiosta haastateltiin kaksi aineenopettajaa ja kaksi opinto-ohjaajaa. Abiturienteja haastateltiin yhteensä noin 30. Opettajien ja opinto-ohjaajien sekä toisen lukion abiturienttien haastattelut toteutettiin ryhmähaastatteluina. Toisessa lukiossa abiturienteja haastateltiin päivän aikana yksilöhaastatteluina sekä yksi kokonainen opintoryhmä oppitunnin alussa. Opettajien ja opinto-ohjaajien haastattelut kestivät noin 40 minuuttia. Abiturienttien ryhmähaastattelu kesti noin 20 minuuttia ja yksilöhaastattelut noin 5-10 minuuttia.

Jyväskylän haastattelut toteutettiin marraskuussa 2019 yhdessä suuressa lukiossa, jossa on tavallisen lukiolinjan lisäksi erityislinjoja sekä pienemmässä lukiossa, jossa on erityispainotuksia. Molemmissa lukioissa haastatteluihin osallistui kaksi opettajaa ja yksi opinto-ohjaaja. Pienemmässä lukiossa haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina, joiden kesto vaihteli 20 – 30 minuuttia. Suuressa lukiossa opinto-ohjaaja järjesti ryhmähaastattelun, joka kesti yhden tunnin. Abiturienttien haastattelut toteutettiin ryhmähaastatteluina (5 + 3 abiturienttia), jotka toteutettiin oppituntien välillä ja ruokataulolla. Haastattelut kestivät 15 – 30 minuuttia.

3.2 Haastattelujen teemat

Opettajien ja opinto-ohjaajien haastatteluissa kysymysrunko teemoitettiin uudistuksen politiikkatavoitteiden näkökulmasta. Aluksi keskusteltiin uudistetun lukiolain tavoitteita

ja yhteistyön lisäämisestä yleensä sekä näihin liittyvistä haasteista. Tämän jälkeen kartoitettiin yhteistyön käytäntöjä sekä yhteistyöhön osallistumista ja sen vaikuttavuutta. Myös sitä kysyttiin, miten yhteistyö tukee kansainväistymistavoitteita.

Yhteistyön haasteisiin ja vaikuttavuuteen liittyen keskusteltiin Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiön (Otus) tuoreen lukiolaisbarometrin (<http://www.lukiolaisbarometri.fi>) tuloksista, joiden mukaan harva lukiolainen tietää tai tunnistaa lukionsa tarjoamia yhteistyömuotoja ja toimintoja. Keskustelussa pohdittiin, mistä tämä voisi johtua.

Abiturienttien haastatteluissa lähtökohtana oli heidän jatkokoulutussuunnitelmiansa tilanne sekä ala- ja korkeakouluvalinnat. Tähän liittyen keskusteltiin siitä, mitä tekijät ovat vaikuttaneet heidän koulutus- ja urasuunnitelmiinsa. Tämän jälkeen kysyttiin lukion tarjoamasta korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöstä, siihen osallistumisesta, kokemuksista sekä osallistumisen vaikutuksista omiin suunnitelmiin. Omana teemanaan oli lukion tarjoamat kansainvälistymismahdollisuudet.

Lopuksi abiturienttien haastatteluissa keskusteltiin korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksesta, koska se vaikuttaa niin oleellisesti lukiolaisen arkeen ja opintovalintoihin sekä myös mahdollisuuksiin päästä korkeakouluun.

Tekstissä haastattelusitaatit on merkitty kohdekoulujen osalta Turku1 ja Turku2 sekä Jk11 ja Jk12. Opettajista käytetään merkintää Ope ja opinto-ohjaajista Opo. Mikäli ryhmähaastattelussa oli useampi opettaja tai opinto-ohjaaja, on heidät erotettu numerolla. Abiturienttien haastattelussa käytetään merkintää T (tyttö) ja P (poika). Mikäli haastateltava kertoi, mihin aikoo lukion jälkeen hakea, koulutus on merkitty jaksossa, joka käsittelee koulutusvalintaan vaikuttavia tekijöitä.

3.3 Opettajien ja opinto-ohjaajien näkemyksiä lukioden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöstä

Uudistus periaatteessa hyvä, mutta siihen liittyy monia haasteita

Opettajien ja opinto-ohjaajien mukaan uudessa lukiolaissa ja opetussuunnitelman perusteissa esitetyt tavoitteet lisätä lukioden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyötä ovat periaatteessa hyviä. Positiivisena asiana nähtiin, että nuorella olisi mahdollisuus jo lu-

kioaikana pohtia nykyistä laajemmin jatko-opinto- ja uravalintojaan. Käytännön toteutuksessa on kuitenkin monia haasteita. Uudistuksessa on haastateltujen mukaan jos-sain määrin unohdettu katsoa asiaa itse lukiolaisen kannalta.

Viime vuosien erilaiset koulutus uudistukset ovat koskettaneet juuri lukiolaisia, kuten sähköiset ylioppilaskirjoitukset, korkeakoulujen opiskelijavalinnat ja ensikertalaisuuskiintiö. Nämä kaikki ovat opettajien ja opinto-ohjaajien mukaan lisänneet nuorten paineita ja ohjailevat valintoja jo lukioon tullessa.

Toki tässä uudistuksessa on se idea, että koitetaan saada niitä enemmän kiinnittymään jo lukio aikana sinne korkea-asteen opintoihin, mutta se käytännön toteutus, miten se menee? [Viittaa lukion erityislinjaan] se menee, kun meillä sitä on tehty pitkään ja se järjestelmä joustaa sen verran ja meidän on pakko, koska ollaan erikoislukio, on tavallaan sisäänrakennettu se korkeakoulu yhteistyö. Siellä se toimii edellyttäen, että on lahjakkaita opiskelijoita jotka pystyy sitten itsenäisesti opiskelemaan lukio kursseja siltä osin kuin he on siellä korkeakouluopinnoissa. Jos mennään massan ehdoilla niin silloin tulee paljon enemmän haasteita näissä. (Turku1, Opo2)

Luo todellakin paineita, kun uudessa opsissa korostetaan, että hyvinvointi on isona teemana. Yhtä puhutaan ja toista tehdään, että pitää saada työelämävalmiuksia, mikä siis hyvä, mutta mistä me tiedetään, millaiset on työelämävalmiudet. [Lukiolaisille] tulee sellainen olo, että heiltä odotetaan, että nyt vähän tulee sellanen olo että mua pelottaisi olla ton ikäinen. (Turku2, Opo2)

Sit miettii sitä opiskelijaa, jonka pitäisi olla kaiken keskiössä, että miettii niin kun hänen kannaltaan niitä juttuja, niin ihan unohdettu koko hommassa. (Turku2, Opo2)

Kuitenkin ne aika nuoria tenavia täällä tekemään isoja päätöksiä elämässä. Ele-tään sen arjen kanssa. Siihen kun lisää sen kaiken myllerryksen, mikä on työ-elämässä tai kaikki automatisaatiot ja robotisaatiot, mistä puhutaan, niin nuori yrittää miettiä, mihin hän tästä lähtee. (Jkl2, Ope1)

Mikä se lopputulos oikeasti on? Onko se sen kaiken vaivan väärtti loppujen lo-puksi? Mä vahvasti näen, että siinä on ihan kehityspsykologinen tausta, että ei se nuori vaan pysty vielä löytämään varmuudella sitä omaa paikkaansa vielä siinä kohtaa, kun tän järjestelmän mukaan pitäisi. Pitäisi välivuoden, että itselle siitä voi olla apua siinä etsinnässä. (Turku1, Opo1)

Haastateltavat pohtivat vaaditaanko lukiolaisilta jopa liikaa ja onko uudistusten melkeissä unohtunut, että lukion tehtävä on olla yleissivistävä ja se tähtää ennen kaikkea ylioppilastutkintoon. Lukio on muutoinkin varsin rankka, ja monilla on vaikeuksia selvittää opinnoistaan – seikka mikä nousi esiin myös rehtorikyselyssä yhteistyön haasteita pohdittaessa.

On kai siinä oikeaa suuntaa, mutta jotenkin tässä ihan viime päivinä on tullut myös semmoinen olo, että vaaditaanko lukiolaiselta ihan oikeasti liikaa. Jotkut tarjolla olevat mahdollisuudet on aika vaativia ja rankkoja jo nykyiselle lukiolaiselle, joilla monella on jo vaativaa ja rankkaa tää lukioaikana selviytyminenkin. (Turku2, Opo1)

Käytännön toteutus voi olla aika hankalaa, ottaen huomioon kuinka paljon puhutaan nuorten pahoinvoinnista ja ylikuormituksesta, että opinto-ohjaajan näkökulmasta miettii kuinka paljon sen nuoren päivään pitää mahtua niitä tunteja, kun se tavoitteellisesti tekee töitä, että kuitenkin pitäisi priorisoida sitä tutkintoa mihin tähtää. (Turku1, Opo2)

Tässä myllerryksessä koko ajan on täällä ne nuoret, sen yksilön ja yhden nuoren, ettei rattaiden ja muutosten väliin putoa niitä nuoria. Se sekavuus mua pelottaa, miten ne nuoret selviää. (Jkl2, Ope1)

Ei ole mitään tärkeämpää huolta kuin se nuoren jaksaminen ja hyvinvointi, siihen aina palataan kuitenkin. Se edellä täytyy mennä joka asiaan. (Jkl2, Opo)

Nyt täytyy kuitenkin muistaa, että me ollaan lukio, yleissivistävä oppilaitos, ettei lähde liikaa semmoiseen, että hämärtyy, että missä nyt oikeastaan ollaan. (Turku2, Opo2)

Haastatteluissa nousi esiin myös koko lukiokoulutuksen rakenne, ja miten lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön sekä kansainvälisen toiminnan määrittely ja toteuttaminen käytännössä tehdään, kun lukiot suunnittelevat uusia opetussuunnitelmiin.

Kun uutta opetussuunnitelmaa tehdään, muutetaanko me ihan lukion rakennetta jaksojen ja palkitusten osalta. Tulee uusia opintokokonaisuuksia, onko järkeä jatkaa samassa mallissa, toimiiko se. Iso haaste tuleville vuosille, löytyykö malli, jossa lukio-opinnot hyvä toteuttaa, siihen kaikki, myös korkeakoulu yhteistyö. Haaste, että me kuitenkin kahden vuoden ajan mennään rinnakkain kahdella eri järjestelmällä. Toiveena malli, joka tekis korkeakoulu yhteistyöstä luontevaa, mikäli toteutetaan niin, että sinne oikeasti mennään. Tai yhteinen kurssi lukion

kanssa, että on päivittäisessä toiminnassa sen muotonen. Jos todetaan, että ihan vapaat kädet muuttaa koko hommaa ja siltikään ei saada luontevasti toimimaan sellaista mallia. Toinen se sisältöihin menemisen tapa, saadaan se sisään tähän opetukseen, arkiseen toimintaan. (Jkl2, Ope2)

Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön vahvistamisen katsottiin edellyttävän sitä, että lukion opettajien ja opinto-ohjaajien ja myös opiskelijoiden näkemykset ja toiveet otetaisiin paremmin huomioon uudistuksia suunniteltaessa ja toteutettaessa.

On hirveän hyvä, että järjestetään näitä tilaisuuksia yliopistoilta opoille. Vielä enempi ehkä kutsua opoja myös keskustelemaan. Miksi meidän kentän ihmisiä enemmänkin kuultaisi. Voisi tulla ihan hyviä ajatuksia ja voidaan tuoda mukana lukiolaisia. Kyllä meiltäkin voi pyytää apua, ettei vaan korkeakoulujen velvollisuus tarjota. Kyllä sekin on ihan hyvä, jos yliopistosta ja ammattikorkeakoulusta liikenee aina joskus tännekin jalkautumaan. Ja moneen muuhunkin, kun tarvitaan oppiaineisiin vierailuja. Kun tehdään näitä yhteistyökursseja, mitä kaikkea se tuokaan, en osaa vielä sanoa. Tietenkin se vaatii korkeakoulultakin sitä resurssia. (Jkl1, Opo)

Lukio-opiskelun haasteita pohdittaessa keskustelussa nousi esiin myös korkeakoulujen valintauudistus ja todistusvalinnan lisäämisen vaikutukset. Haastattelujen mukaan ne lisäävät ahdistusta, aiheuttavat epätietoisuutta ja toimivat pikemminkin näiden uudistusten tavoitteita vastaan kuin tukisivat niitä.

Sit kaikki muutkin tekijät, nämä kaikki uudistukset, esim. ensikertalaisuuskiintiö, että vaikka sillä ei ole ollut merkitystä niin se aiheuttaa ahdistusta ja se ohjailee. Että siirtymät nopeiksi, niin kyllä aika moni suoraan sanoen, on sanonu, että pitää välivuoden. (Turku2, Opo1)

Erittäin huolestunut olen siitä [todistusvalinnat]. Haluan ajatella, että hyvä tarkoitus on ollu, että niillä voi päästä sinne. Pitäisin äärimmäisen tärkeänä, että on niitä muita reittejä. Ja niitä on paljon. Meillä on opiskelijoita, jotka kypsyvät sitten myöhemmin, ja löytyy se reitti ja ajatus myöhemmin minnekä mä haluan. Jos se lukio on mennyt vähän enemmän muuta tehdessä kuin pitkää matikkaa hinkatessa. (Jkl2, Ope1)

Mites tää uusi pääsykoe, että pitää jo ekalla vuonna tietää, ruveta toisen vuoden opintoja suunnittelemaan, että mihin mä olen menossa, mistä mä saan pisteitä, sehän pitäisi laittaa johonkin romukoppaan. (Turku2, Ope1)

Sit tosiaan uusin idea on sit tää lähtöpisteiden laskeminen, että jos tiesi minne hakee niin voisi neuvoa mitä aineita kannattaa ottaa, että ne auttaa sinne tai ota niitä aineita mitkä sua kiinnostaa. Nyt on tullut vahvasti se, että mistä saa niit lähtöpisteitä, että nyt ei puhuta enää kiinnostuksesta vaan siitä, miten saan mahdollisimman paljon lähtöpisteitä. (Turku1, Opo1)

Esiin nousi myös sellainen uhkakuva, että todistusvalintaa painottava opiskelijavalintauudistus ja ylioppilaskirjoitusten roolin korostuminen voivat toimia jopa yhteistyöta-voitteiden vastaisesti.

Ajattelen niin, että ei se ainakaan omalta osaltaan edesauta sitä, että lukiolainen lähtee testailemaan erilaisia opiskelumahdollisuuksia. Se ylioppilaskokeiden rooli entisestään nyt korostuu ja sen näkee opiskelijoiden heti alkumetreiltä saakka, kuinka ylioppilaskoekesteistä on opintojen suunnittelu. Ajatus, että jos käyttäisinkin aikaa johonkin muuhun, siihen ei tule olemaan mahdollisuutta. Pelkään, että se kapeuttaa hieman niitä kurkistuksia muualla. (Jkl2, Opo)

Myös tiedonpuute valintauudistusten sisällöstä ja toteuttamisen aikatauluista asettaa haasteita lukiolaisten neuvonnalle ja ohjaukselle. Erityisesti tieto niin sanottujen vaihtoehtoisten reittien roolista ja merkityksestä olisi lukiolaisille ensiarvoisen tärkeää.

Just sain tietää paljonko ammattikorkeakouluun otetaan todistuksella. Hirveän paljon jo pakko tehdä sitä ohjausta, ja siihen nähden tulee hirveän myöhään ne tiedot, niin se on huono homma. (Jkl1, Opo)

Ja kaiken tähän lisäksi aiheuttaa hämmennystä tämä media sotku, että jatkuvasti me törmätään sellaiseen informaatioon, että tulee väärää tietoa, jossa sekoitetaan lukion päättötodistus ja ylioppilastodistus, jopa meidän valtakunnan päämediassa nyt kesällä. (Turku1, Opo2)

Vahvasti mukana muistutus, että on todistusvalinta, on valintakokeet ja sitten on myös vaihtoehtoisia reittejä. Oon ite näyttänyt, niin voit kattoo, mitä ne oikein on. Jotenkin sitä toivoa on pidettävä yllä, varsinkin niitten opiskelijoiden kohdalla, jotka on aika ahdistuneita, kun pitäis se suunta jo nyt tietää. (Jkl2, Opo)

Kun on aika monenlaista, on polkua ja väylää ja siltaa, ja mitä näitä onkaan. Tavallaan sen tekeminen riittävän selkeäksi sille opiskelijalle, jos et pääse niillä sun yo-todistuksilla, että mitä ne sitten on. (Jkl2, Ope1)

Yhteistyön käytäntöjä ja haasteita

Korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö vaihtelee paljon lukioiden kesken. Niissä lukioissa, joissa eri yhteistyömuodot on nostettu yhdeksi painoalueeksi, tehdään yhteistyötä enemmän työelämän ja korkeakoulujen edustajien kanssa ja myös opettajat tekevät keskenään yhteistyötä eri oppiaineiden välillä.

Me perustettiin viime vuonna oma kurssi, jossa me tehtiin tosi paljon yhteistyötä korkeakoulujen kanssa ja työelämän kontaktien kanssa. Tämä on tavallaan, uusia opetussuunnitelman teemaopintoja, että semmoseen lähdettiin. Me tehtiin se yhteisopettajuuden fysiikan ja tietotekniikan ja matikan opettajan kanssa ja sitten minä historian- ja yhteiskuntaoppi. Sitten tosiaan tuotiin sitä osaamista ja tietoa paljon yliopiston kautta. Meillä oli siellä eri taholta sitten luennoitsijoita ja heidän kanssaan tehtiin tehtäviä. (Jkl1, Ope2)

Korkeakouluyhteistyö koettiin helpommaksi kuin työelämäyhteistyö. Erityisesti kontaktien luominen koettiin haastavammaksi ja aikaa vieväksi työelämän toimijoiden kanssa. Haastateltavat kokivat myös, että yhteistyö on nykyisellään liian epäsystemaattista ja siksi liikaa yksittäisten opettajien ja opinto-ohjaajien harteilla.

Korkeakoulu on siinä mielessä helpompi, että se on tossa olemassa, sit kans tietää sen, kun työelämässä siinä olisi niin hirveän paljon niitä tahoja, että se on aika hankalaa siinä mielessä, mutta toki sitten kun on kontakteja niin ei sit. (Turku2, Opo2)

Tulee nyt mieleen, että ehkä tässä työelämähommassa ihan kuin korkeakouluyhteisjutuissa, on opettajasta riippuvaa, epäsystemaattista. Kuka mitäkin. Varmaan joka oppiaineessa joku opettaja jollakin kurssilla tehdään vierailuja. Mikä on työelämän ja yrittäjien ja firmojen intressi ja mistä he löytää sen ajan. Mutta varmaan sekä meillä että heillä, miten näitä juttuja saa sinne arjen rakenteisiin, niin se on varmaan se iso kysymys. (Jkl2, Ope1)

Tän problematiikka on se, mikä on jossain selonteossakin hyvin sanottu, että suomalaisesta lukiokoulutuksesta ja korkeakouluyhteistyöstä puuttuu systemaattisuus. Se on just, että jos mä tai joku sattuu tuntemaan joltain laitokselta jonku, niin sitte tehdään. (Jkl2, Ope1)

Systemaattisuutta on pyritty rakentamaan verkostomaisella yhteistyöllä eri koulutusorganisaatioiden kesken, mutta se edellyttää kaikkien osapuolten sitoutumista.

EduFutura yhteistyö on antanut joitakin uusia mahdollisuuksia tai avauksia ja on luotu keskusteluyhteyksiä oppilaitosten kesken. Se on ihan hyvä suunta ollu.

Mutta on aika monta muuttujaa koulutuksen järjestäjän omissa rakenteissa, miten se saadaan oikeasti käytännössä, vaikka tahtotilaa olis kaikilla toimijoilla. (Jkl2, Opo)

Se kaikkien osapuolten sitoutuminen. Meillä on lukiolaki muuttunu, että pitää tehdä korkeakoulujen kanssa yhteistyötä ja tulee opsiin voimakkaasti, ajaa meitä siihen suuntaan. Mutta jos yliopistoilla ei ole siihen hirveesti velvotetta ja halua ja heillä on kädet täynnä muuta työtä, vähän vaikeata tehdä sitten yksin sitä työtä. Pitää olla molemminpuolista. (Jkl2, Ope1)

Yhteistyötahojen etsimistä helpotti, jos kyse oli jostain lukion erikoislinjasta, sillä tällöin oltiin tietyn spesifin aihepiirin tai toimintakentän ympärillä. Pienessä lukiossa vierailujen järjestäminen korkeakouluihin sujuu joustavammin kuin suurissa lukioissa suurten opiskelijamäärien kanssa. Kyse on kuitenkin aina sekä ajallisista että taloudellisista resursseista.

Se vaatii kauheasti suunnittelua, että jotkut onnistuu kyllä, mutta täytyy myöntää, että kauhean vähälle on kyllä jäänyt, koska niin isot ryhmät, että ei kehtaa sanoa, että olisiko mahdollista tulla vierailulle, että nyt olisi 120 opolaista tulossa. (Turku2, Opo2)

Haasteena siinä on se, että siihen menee aina vähintään se kaksoistunti tai menee enemmänkin ja kaikkine matkoineen ja sitten täytyy kiristää jostain toisesta kohdasta tunteja. Me on menty koko kurssi eli kaikki lähtee. Toki siihen annetaan se mahdollisuus, kun sinne pitää itse mennä ja meillä ei ole koululla minäkäänlaista budjettia matkoihin. Me mennään aina linja-autolla tai omalla autoilla ja siihen ei voi sillein velvoittaa. Kaikki on lähtenyt kyllä niihin. (Jkl1, Ope1)

Meillä on ehkä [viittaa erityislukion tehtävään] puolella helpompaa se, että me mennään ja puhutaan jostain [tietyn alan] asioista niin mennään alan firmaan, että silloin se on hyvin konkreettista. (Turku1, Ope2)

Sit tietenkin meillä on [viittaa lukion erityislinjaan] joka on sopinut monenlaista yhteistyötahoa, kuten [yrityksen nimi] ja [yrityksen nimi] ja muitakin yrityksiä mihin joka vuosi menee joku 30 opiskelijaa. (Turku2, Ope2)

Yrittäjyysopinnot tulivat rehtorikyselyssä esille yhtenä lukion työelämäyhteistyön muotona. Haastatteluissa yrittäjyysopinnojen merkityksestä vallitsi hieman erilaisia näkemyksiä liittyen esimerkiksi yrittäjyys käsitteen käyttöön, ja miten lukiolaiset sen ymmärtävät. Uuden opetussuunnitelman perusteiden mukaan opiskelijan tulisi tutustua opistojensa aikana ”uusiin työhön, yrittäjyyden ja taloudellisen toimeliaisuuden muotoihin

muodostaakseen käsityksen siitä, millaista osaamista nyt ja tulevaisuudessa tarvitaan”. Opiskelijalle tulee tarjota sellaisia oppimiskokemuksia, ”jotka kannustavat ennakkoluulottomuuteen, aloitteellisuuteen, yrittäjämäiseen toimintaan.” (LOPS 2019, 25).

Mä näkisin sen, että yrittäjämäisen asenteen tai, jos sitä saataisiin yhä enemmän kaikkille, se olis jo iso askel. (Jkl2, Ope1)

Yritteliäisyyttä! Ei puhuta yrittäjyydestä, joka voi karkottaa jonkun, en yrittäjäksi rupea. Pitäskö käyttää jotain muita termejä sitten. (Jkl2, Opo)

Yrittäjyysopinnot myöskin on ollu pitkään yks keino, johdattelee jo sinne työelämän suuntaan. Ei yrittäjyyteen vaan YRITTÄJÄMÄISEEN asenteeseen ja niihin valmiuksiin. Viime viikolla istuimme lukioiden opot yhdessä ja pohdimme sitä, millä tavalla yrittäjyyskursseja pystyis entisestäänkin tarjoamaan tai innostamaan opiskelijoita mukaan. Sama haaste, mikä korkeakouluopinnoissa, koetaan vähän ekstrana, johon ei välttämättä ole innostusta tai jaksamista. Kun on muutenkin niin täyttä. Siellä on monia hyviä ideoita, voi olla hyötyä, vaikka ei edes tiedä minne hakevat. (Jkl2, Opo)

Korkeakouluopintojen ja -kurssien toteuttamisen haasteita

Haastatteluissa keskusteltiin lukiolaisten korkeakouluopintojen suorittamisesta sekä korkeakoulukurssien ja lyhyempien kurkistuskurssien ja muiden tutustumisten painotuksesta ja hyödyllisyydestä. Ministeriön työryhmä Katse korkealle (OKM 2019a) on esittänyt, että pidemmällä aikavälillä noin puolet lukiolaisista voisi suorittaa keskimäärin kaksi korkeakoulun opintopistettä lukion aikana. Ainakin tarjolla olevat yliopiston kurssit ovat kuitenkin usein melko laajoja (esimerkiksi Turun yliopiston tarjottimella yleensä 5 op = 135 tuntia, kun 1 op vastaa noin 27 tuntia työtä). Tätä hieman ihmeteltiin ja myös kritisoitiin.

Käytännössä keskusteltiin asiasta just yliopistoihmisten kanssa, että he on just tehneet kauhean duunin, että ovat saaneet pieniä opintokokonaisuuksia laajennettua, että siellä on 5op kokonaisuus käytännössä pienin. Sitten tulee tää vaatimus täältä ja sit mietitään kauheasti, että mites meidän lukiolainen saa sen 2op. (Turku,1 Opo2)

Että kaikki nämä päällekkäiset opinnot, että abeillakin on syksyn ja kevään kirjoitukset. Että jos on se 5op kurssi niin mistä se on pois. Kummassa hän on, täällä vai yliopistolla? Se on aika paljon vaadittu. (Turku1, Opo1)

Sitten tarjotaan noita kursseja, ja kyllä minä olen yrittänyt niitä markkinoida. Meiltä ei ole nyt näihin, kun esimerkiksi Jyväskylän avoimen yliopiston 'Haluatko kauppatieteilijäksi', yksi poika on vaan halunnut. Ja niitä It-kursseja on jonkin verran tehty. Nehän menikin nyt maksulliseksi, niin ei se mitään, kyllä lukio maksaa ne. Kauheaa niitten markkinointi on ollut. Se ei ole oikein lähtenyt vetämään. (Jkl1, Opo)

Suoritukset ovat siis melko laajoja ja osa jopa aineopintotasoisia, mikä tekee niistä aika rankkoja lukiolaisille. Opettajat ja opinto-ohjaajat pohtivatkin, onko tarjolla olevia opintoja korkeakouluissa mietitty lukiolaisen näkökulmasta. Lukiolaisen päivärytmi on harvoin sellainen, että keskellä päivää on mahdollista lähteä esim. kuuntelemaan korkeakouluun luentoja. Haastateltavat toivoivat, että korkeakoulujen luentoja voisi tallentaa johonkin alustalle, mistä lukiolainen voisi niitä kuunnella ja katsella, korkeakoulujen puolella kun ei aina olla tietoisia sopivasta ajankohdasta tarjota luentoja ja kursseja lukiolaisille.

Se täytyy kans ymmärtää, että ei siellä yliopistollakaan voida kauheasti suunnitella lukiolaiselle niitä kursseja. Että se valikoiminen, että mitä siellä sit on ja kuinka laajoja ja mihin pääsisi kattelemaan. (Turku2, Opo1)

Periaatteessahan niillä on se mahdollisuus [suorittaa opintoja Avoimessa], mutta ne ei ole sitä tehnyt, kun jotenkin ne ajattelee niin, että tämä lukio vie jo niin paljon aikaa ja paukkuja. Vaikka kiinnostaisi, mutta ei sitten vaan riitä aikaa ja energiaa. (Jkl1, Ope1)

Ne kellonajat on taas sellaiset, että eihän meidän opiskelijat voi kesken päivää olla pois. Käytännössä ne olisi järkevintä, jos ne voisi kattoo tallenteena, että se ei olisi aikaan ja paikkaan sidottu, mutta että se olisi riittävän pitkään siellä. Joku tommoinen johdantoluento, mikä on tarkoitettu juuri tuollaisille uusille, että se menee muuten vähän yli. (Turku2, Opo2)

Niitten ongelma vaan on se, että kun ne ei oo tässä normaalissa päiväajassa, se osanotto jää kovin heikoksi. Tarjotaan, mutta ymmärtää, että lukiopäivien päätteeksi ei kuitenkaan oo niin motivoitunu lähtemään sinne. (Jkl2, Ope2)

Myöskään etäopetuksena järjestettävät kurssit tai striimatut tutustumiset ja maistiais-kurssit eivät välttämättä toimi, jos lukiolaisella ei ole aikaa eikä halua niihin tarttua.

Toinen iso ongelma on tällä hetkellä, kaikki on siis etäkursseja. Kyllä siinäkin on sitä vaatavuutta sitten lukiolaiselle, motivoitua myös siihen. Vaatii aika paljon selkärankaa itseltä. (Jkl2, Ope1)

Tänä syksynäkin oikeustiede, joka on aika suorittu ala, hakupaineala, niin heillä oli tällainen oikeudellisen ajattelun perusteet luento, joka oli vain viikon, onneksi striimattuna tallenteena. Mutta vain viikon ja just kiireessä, kun abit lukee ylioppilaskirjoituksiin, että se meni sit jo. Että he elää omaa aikatauluaan ja ei he ajattele onko teillä kenties koeviikko tai ylioppilaskirjoitukset, että ketkä kaikki sitä kenties kuuntelisi ja katselisi videota. (Turku2, Opo2)

Tarjontaa on ollu vuosikausia, on tosi hyviä, jotkut alat tarjonnun enemmän kuin toiset, mutta viime vuosina aika hyvin. On ollu hankkeita, jotka on tukenu sitä, mutta se nuori varmaan kokee ikään kuin lisänä jo nyt omaan kuormittavaan arkeensa. Pitää olla tosi motivoitunut ja tavoitteellinen opiskelija, että lähtee sitä tekemään. (Jkl2, Opo)

Yhtenä lukiolaisten motivointikeinona osallistua korkeakouluopintoihin on Jyväskylässä toteutettu Korkeakouluviikko. Se on osa Astetta korkeammalle -opintoja, jonka aikana kaikki kakkosvuoden opiskelijat tekevät korkeakouluopintoja. Opintoihin liittyy myös työelämä- ja tulevaisuuskeskeinen Innoviikko ensimmäisenä lukiovuotena. Astetta korkeammalle -opinnot ovat yksi EduFutura Jyväskylän erillishanke, jossa on tarkoituksena löytää ja kehittää malleja, joiden avulla uudessa lukiolaissa kuvatut tavoitteet oppiaineiden välisestä integraatiosta ja korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöstä toteutuvat. Hankkeessa keskitytään niihin taitoihin, joita lukio-opiskelijat tarvitsevat korkeakouluopinnoissa ja tulevaisuuden työelämässä. (Asko-opinnot, <https://www.edufutura.fi/asko-opinnot/>.)

Meillä tosiaanakin on tällainen korkeakouluviikko, yritys rakentaa, johon tulisi eri aloja, ammattikorkeasta on tulossa laajasti, ja yliopistoltakin sitten jotakin. Siellä nimenomaan yritetään taklata näitä kahta ongelmaa [etäopiskelu ja opiskelijan ajankäyttö], eli siellä on se aikaslotti, milloin hän saa mennä tutustumaan siihen alaan tai aloille, minkä valitsee. Ei pelkkää etäjuttua vaan siinä olla kontaktissa, siellä ollaan ihan konkreettisesti siellä amk:lla tai yliopistolla. (Jkl2, Ope1)

Innoviikossa on tulossa 3 päivän innovaatiotapahtuma, jossa me hyödynnetään, hackathon-tyyppistä tapahtumaa elikkä siellä on organisaatioilta tai yrityksiltä tullu haasteita tiimeille ja tiimit sitten ratkasee niitä. [Eriyis]linjalaiset on sen koko tapahtuman aina rakentaneet ja sinne on haettu sponsoreita. Nyt se yritetään levittää kaikille lukiolaisille jollain tavalla. (Jkl2, Ope1)

Esimerkkinä lukiolaisen näkökulmasta ehkä turhan vaativana mallina eräs opinto-ohjaaja nosti esiin Turussa käytössä oleva Tiedepassin. Tiedepassin voi kerätä merkinän kymmenestä koulun ulkopuolella tehtävistä vierailuista ja luennosta. Lisäksi opis-

kelija tekee niistä erilliset raportit. Tilaisuuksia voivat olla mm. yleisöluennot, yliopisto-
luennot, seminaarit, keskustelutilaisuudet ja yritysvierailut, ja ne raportoidaan valmiin
pohjaan, jotka hyväksytetään opinto-ohjaajalla/opettajalla. Suoritettuaan tiede-
passin opiskelija voi saada joko koulukohtaisen kurssin tai suorituksen monitieteinen
ajattelu -teemaopinnoista. (<http://www.turku.fi/steam-turku/steamit-ideoita-kaikille-asteille/tiedepassi>)

Yllä olevasta kuvauksesta käy hyvin ilmi, että kurssimerkinnän saaminen vaatii lukio-
laiselta aika paljon: *Siihen ei varmaan ryhdy kuin joku oikein innokas ja niitä ei var-
maan tule tänkään kokoisesta lukioista kuin yksi tai kaksi. (Turku2, Opo1)* Toisaalta
voidaan myös pohtia, että kuinka hyvin lukiolaisen valitsemat erilaiset luennot todella
tukevat hänen tutustumistaan erilaisiin jatko-opiskelumahdollisuuksiin.

Yhteistyön rakentamiseen vaikuttavat monet tekijät

Yhteistyön rakentamisessa opettajien ja opinto-ohjaajien keskinäistä yhteistyötä pidet-
tiin ensiarvoisen tärkeänä, se kuuluu kaikille. Pienessä lukiossa opinto-ohjaajan an-
tama henkilökohtainen ohjaus ja yhteyksien ottaminen on helpompaa kuin suurissa
lukioissa, vaikka vierailujen käytännön järjestelyt saattavat paljolti jäädä opinto-ohjaa-
jan vastuulle. Yhteistyön suunnittelu ja toteuttaminen työelämän ja korkeakoulujen
kanssa voi kuitenkin lisätä opettajien työmäärää huomattavastikin.

*Kyllä se [yhteistyö] teetti enemmän työtä. Meillä oli tässä kohtaa hyvä resurssi,
me saatiin hankkeesta tähän lisäresursseja vielä silloin. Oli ihan ok se työ ja re-
surssisuhde siinä, mutta en tiedä jatkossa. Kyllä se vaatii, että luot ne kontaktit
ja luot kurssin, niin onhan se iso työ siihen nähden, että oppikirja on valmiina ja
rupeat sitä vetämään. (Jkl1, Ope2)*

*Ei yhteistyötä voi opon tunneille tai opolle säilyttää. Meillähän osittain kiitettävästi
opettajat tekee ja ne vie työelämään ja oppilaitoksiinkin vierailulle, ja se on hir-
veän hyvä. Mutta vielä voitais ottaa enemmänkin, että mitä mahdollisuuksia, kun
monesti hahmottaa sitä jatko-opintojen valintaa lukioaineiden kannalta siinä, että
mikä kiinnostaa. (Jkl1, Opo)*

*Meillä käy vuosittain, opinto-ohjaajat koordinoi, koulullakin erilaisia infotilaisuuksia
eri alojen opiskelijoita kertomassa omista opinnoistaan. Niitä on keskitetysti,
että opo koordinoi, niitä on myös aineenopettajien kautta, mitä me on pyritty aika
paljon vahvistamaan, että ne menis kohdennetummin kohderyhmälle, jota se
ehkä koskee. (Jkl2, Opo)*

Minusta kaikki mukavasti vastaa ja hirveän kiva, on innokkaita opettajia. Tämä työelämätiето, sitä on täällä koko ajan täällä esillä. Kukaan ei sano, että ei tämä mulle kuulu vaan kaikille, se on sellainen yhteinen juttu. Ja ohjaus myös ja opiskelijoista huolehtiminen myös ja meillä on omat systeemit siihen ja musta me kaikki katotaan. (Jkl1, Opo)

Kuten rehtorikyselyssä tuli esiin, maantieteelliset etäisyydet koettiin yhdeksi keskeiseksi haasteeksi. Liikkuminen vie paitsi aikaa, vaatii myös resursseja, joita koululla ei välttämättä erikseen ole. Myös *ops on aika tiukka sen suhteen, että tunnit riittää (Turku1, Opo2)*. Vaikka korkeakoulut ovat Turun tapauksessa suhteellisen lähellä lukiota, koettiin niihin lähteminen oppituntien aikana ajankäytön kannalta haasteeksi. Myös lukioiden omat käytössä olevat tilat saattavat rajoittaa yhteistyön järjestämistä lukion tiloissa.

Että vaikka ajattelee, että 100m sinne tai tänne niin se on tosi pitkä matka, kun aletaan siirtymään. Myös opettajille. (Turku1, Opo2)

Just se, että jos se tehtäisiin omien oppiaineiden oppituntien puitteissa, niin se sujuukin aika näppärästi, mutta esim. just meillä jokin TET, jota kokeiltiin vähän, niin joutuu ottaa muista pois, niin se on heti vaikeampi toteuttaa. (Turku2, Opo2)

Tilat ei riitä nykyisin omillekaan kursseille tällä hetkellä. Sehän olisi mahtavaa, että tuotaisiin ne tosiaan tänne, silloin kynnys olisi huomattavasti pienempi. Vaikka mekin sijaitaan logistisesti tosi lähellä yliopistoa tällä hetkellä, mutta silti on kynnystä lähteä. (Turku1, Opo2)

Aina se raha, että saako bussirahaa. Ne on mennyt siihen, että pitää integroida jokin oppiaine, mikä sinänsä periaatteessa ihan hyvä, mutta siihen pitää saada ne opettajat mukaan sitten. Kun meilläkin on jotain 80 kakkosta, pitää hirveän aikaisin anoa ne rahat ja selvitykset ja kaikki kilpailu, että ... miljoona juttua, siinä on kauhea työ. (Jkl1, Opo)

Aikaan, tilaan ja maantieteellisiin etäisyyksiin liittyvien käytännön ongelmien lisäksi haasteena on saada opiskelijat innostumaan ja lähtemään mukaan. Tämä tuli esiin myös rehtorikyselyssä.

On paljon pohdittu opojen kesken sitä, miten me saatais ja miten me tuettais opiskelijaa osallistumaan niihin. Mutta on meillä täällä aika tiukat raamit, sais muitakin kursseja myös hyväksilukujen kautta. Heillä ei ole konkreettista tarvetta siihen. (Jkl2, Opo)

TET ja seuraa korkeakouluopiskelijaa- päivä, mutta ei ne sit kauheasti näihin tarttunut, kun joutuivat olemaan koulusta pois ja saivat lisäksi vielä koulutehtävät. (Turku2, Opo2)

Kyllähän tässä paljon on tehty ja paljon on suunnitteilla, se mikä täytyy sanoa, että aika hyvin on lukiolaisille kertynyt näitä maistiaisista, että mitä tällä hetkellä on. Se miten me saadaan väkeä liikkeelle sinne ja miten he pystyy sitä vastaanottamaan on iso kysymys. (Turku2, Opo1)

Monikanavaisen viestinnän merkitys koetaan tärkeäksi

Oleellista olisi se, että tutustumisten ja maistiaisten anti olisi hyvin konkreettista tietoa siitä, mihin eri koulutuksista valmistutaan ja minkälaisia ovat alan työtehtävät. Tämä tulee hyvin esiin myös jäljempänä raportoitavissa abiturienttien haastatteluissa.

Että jos mennään johonkin oppilaitokseen niin miksi sä valmistuit ja mikä sun se palkka tulee olemaan. Erilaisista firmoista saisi just erilaisia maistiaisista, että ne kertoisi oikeasti niitä tarinoita, mitä se työn tekeminen oikeasti on, mikä siinä on parasta ja mikä siinä on huonointa. (Turku2, Ope1)

Haastateltavat kertoivat, että konkreettisia esimerkkejä on pyritty ohjauksessa ja työelämäntutustumisessa tuomaan esiin erilaisten verkkosivujen avulla, joissa on ammattikuvauksia sekä valmistuneiden kertomuksia omasta koulutuksesta ja työstään. Niistä monet ovat syntyneet erilaisten hankkeiden aikana. Hankkeen päätyttyä sivuston päivittäminen jää kuitenkin usein vähemmälle.

Usein ne kans niin kun hiipuu, että töissä.fi sivustoa käytetään kans. Haetaan alasta tietoa, mutta musta niinku tuntuu, että sinne ei kauheasti tule uusia kertomuksia. (Turku2, Opo1)

Töissä.fi on kahden ESR-hankkeen aikana luotu sivusto, josta löytyy tietoa millaisissa tehtävissä yliopistoissa tai ammattikorkeakouluissa opiskelleet työskentelevät. Ensimmäisessä sivusto palvelee korkeakoulussa opiskelevia, mutta opiskelijoiden työhön sijoittumisen seuranta ja erilaiset työkuvaukset palvelevat myös korkeakouluopintoja suunnittelevia opiskelijoita, ammatinvaihtajia sekä kaikkia ohjauksen parissa työskenteleviä.

Myös Opintopolku.fi palvelusta löytyy erilaisia urakuvauksia. Toisin sanoen samalla kun hakija etsii tietoa erilaisista jatko-opintomahdollisuuksista, hän voi tutustua kiinnostaviin eri koulutusaloilta oleviin urakertomuksiin. (<https://opintopolku.fi/wp/valintojen-tuki/tutustu-tarinoihin/>)

Lisäksi korkeakoulut tiedottavat ja mainostavat koulutustaan omilla sivuillaan paitsi potentiaalisille hakijoille myös erityisesti lukioyhteistyötä silmällä pitäen. Esimerkiksi Turun yliopisto on koonnut lukiolaisille oman sivuston, josta löytyy tietoa erilaisista maistiaisluennoista, tapahtumista ja vierailuista. (<https://www.utu.fi/fi/opiskelijaksi/tutustu-yliopistoon>)

Ammattikorkeakoulutuksen puolelta löytyy Suomen ammattikorkeakoulujen yhteistyössä rakentama portaali, josta löytyy kattavasti kaikkien ammattikorkeakoulun tutkintoon johtavien koulutusten tiedot ja kuvaukset siitä, mitä opiskelija koulutuksen suorittuaan osaa ja millaisiin tehtäviin ja organisaatioihin koulutuksesta sijoitutaan. (<https://www.ammattikorkeakouluun.fi/>)

Kiitosta nyt Ammattikorkeakoulu.fi sivustosta, se on nyt hyvä. Ja ennenhän oli hyvä, kun oli ne oppaat. Ammattikorkeakoululle kaikki pisteet. Ja yliopistolta toivoisi sitä samaa, sieltä on niin vaikea löytää. (Jkl1, Opo)

Opinto-ohjauksen tunneilla tutustutaan siis aktiivisesti tarjolla oleviin nettisivuihin, mutta tarkkaa tietoa haastatelluilla ei ollut siitä, kuinka paljon lukiolaiset itseksensä näitä eri palveluja hyödyntävät. Abiturienttien haastatteluista kävi kuitenkin ilmi, että he etsivät itse paljon tietoa netistä.

En tiedä kuinka aktiivisesti he itse, mutta kyllä me tunneilla käytetään ja otetaan esimerkkejä. Käydään läpi, että täällä on tällainen palvelu, että sitä me ei sit tiedetä kuinka paljon he itse seuraa ja selvittää. (Turku2, Opo1)

Vaikka netti on siis täynnä tällaisia sivustoja ja palveluja, siitä huolimatta toivottiin ”kunnon pankkia”, josta löytyisi ajantasaista ja monipuolista tietoa koulutuksista ja ammateista.

Niistä pitäisi olla jokin sellainen kunnon pankki, mistä löytyisi monenlaista ja päivitettyä uutta, että olisi sellaisia haastatteluja, mitä mahdollisimman moni voisi käyttää hyväkseen, se olisi hyvä. (Turku2, Opo2)

Siinä on parantamisen varaa korkeakoululla kyllä kertoa ja esitellä niitä. Tuo on ihan hirveätä, kun ne koulutusohjelman nimet vaihtelee pikkusen ja Opintopulussa kun tekee hakuja, niin siitä saattaa puuttua joku sana; ammattikorkeakoulun osalta päivätoteutus ja monimuotototeutus. Tavallaan sais karsia ja tulisi selkeämpiä hakuja. Saman alan koulutukset, miksi ei voi olla ne koulutuksen nimikkeet. (Jkl1, Opo)

Myös sellainen asia nousi haastatteluissa esiin, että informaatio liikkuu opettajien ja yhteistyötahojen välillä huonosti. Yhteistyökontaktien luomiseen toivottaisiinkin apuja, mutta näyttäisi siltä, että jopa kaupungin sisällä saattaa olla ongelmaa tiedon kulussa. Oheinen ryhmähaastattelun (Turku 1) keskustelu kuvaa tilannetta hyvin:

Ope1: Mutta jotenkin mä en ymmärrä, että on ihan hienoja ideoita, mutta käytännössä jotain kättä pidempää, että miten se toteutetaan, että onko se sit joku työelämä koordinaattori, joka käytännössä jeesaa meitä.

Opo2: onhan Turun lukioilla, [nimi]

Ope1: okei?

Opo2: hän on täyspäiväinen ja saa siitä ihan kuukausipalkkaa

Ope1: että meidän pitäisi ottaa häneen yhteyttä?

Opo2: olisin olettanut, että hän on ottanut teihin yhteyttä, myöskin tännepäin enemmän, mutta semmoinen tyyppi on olemassa. Toista vai kolmatta vuotta, työelämäkoordinaattori vai mikä hänen tittelinsä on.

Työelämälehtori on toiminut Turussa jo kahden vuoden ajan. Työelämälehtorin tehtäviin kuuluu koulun ja työelämän välisen vuorovaikutuksen ja yhteistyön kehittäminen, mutta ennen kaikkea oppilaiden ja opiskelijoiden innostaminen perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa teknologia-alojen, matematiikan ja luonnontieteiden opiskeluun. (https://www.turku.fi/uutinen/2017-10-12_suomen-ensimmäinen-tyoelamalehtori-aloittaa-turussa)

Onko korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöllä vaikutusta?

Vaikka lukioissa on monenlaista korkeakoulu- ja työelämäyhteistyötä, siihen osallistuu vain harvoja lukiolaisia ja heidänkin kohdallaan on vaikea sanoa, onko yhteistyöllä ollut vaikutusta jatko-opintovalintoihin. Toisaalta vierailu korkeakoulussa tai työelämässä voi herättää ajatuksia, jotka vaikuttavat sitten myöhemmässä vaiheessa – jäävät ikään kuin ”muhimaan”.

Tietysti vaikea tässä vaiheessa vaikea itse vielä sanoa, mutta kyllä se kiinnostusta herätti valtavasti ja että pitäisi saada vielä lisää tietää tästä. Oli siellä niitä, kun kyseltiin sitten, että jotka oli ajatellut alaa vähän ja lähteä opiskelemaan. Se jää varmaan muhimaankin sinne. (Jkl1, Ope2)

Osalla lukiolaisista on selkeä käsitys mihin aikovat hakea, ja päätöksiä lähdetään harvoin muuttamaan. Myös välivuoden viettäminen on osalla selkeä ja perusteltu suunnitelma, jos itse alan valinta ei ole vielä varma. Tämä tuli esille myös abiturienttien haastatteluissa. Myös lukiolaisbarometriaineistosta oli havaittavissa, että lukioissa on joukko opiskelijoita, jotka haluavat jatkaa opintojaan, mutta tarkempaa alaa ei vielä ole mietittynä (Ahola & Spoof 2019b). Yhteistyön tavoitteena olisikin saada juuri tämä porukka liikkeelle pohtimaan koulutus- ja uravalintojaan.

Haastatellut kertoivat, että nuoria kannustetaan osallistumaan mahdollisimman erilaisiin tilaisuuksiin, osallistuminen on kuitenkin usein perustunut lähinnä vapaaehtoisuuteen.

Ehkä nuorten maailmankuva on tämmöinen, kun on ajatellut, että tonne mä menen niin siitä on hirveän vaikea luopua siitä mielikuvasta. Sellainen kypsyys vielä puuttuu tossa kohtaa ehkä, että ei ole kuitenkaan kaikkien kohdalla sama tilanne. Mutta kyllä se aika lailla pitää tarjota ja kannustaa, että menkää kattoo jotain muutakin kuin ykkös- tai kakkosvaihtoehtoa mitä miettii nyt, niin aika hankalaa on. (Turku1, Opo2)

Ne jotka ei tiedä vielä on niitä aktiivisia välivuoden viettäjiä, tai ne siirtää sen mietinnän myöhäisemmäksi. Ne jotka halua jatkaa korkeakouluun niin ne olisivat kyllä kiinnostuneita mutta tuo ryhmä on kyllä aika vaikea tavoittaa. (Turku1, Opo1)

Sitten on myöskin se porukka, joka ei ehkä ole tarpeeksi kypsä nähdäkseen sitä vaivaa miettiä, että he tulee turvallisesti tänne lukioon miettimään. Se vaatii sen tietyn vaivannäön, mitä ei voi kukaan muu tehdä sen nuoren puolesta, että kaikki ei sitä [vaivaa] halua ja sit tosiaan siirretään sitä [päätöstä] ja mielellään siirretään. (Turku1, Opo2)

Yhtenä valintakoeuudistuksen seurauksena nähtiin myös se, että lukio-opintojen suorittamisaika on pidentynyt. Ylioppilaskoearvosanojen korotuskertojen lisäämisen ei myöskään yksiselitteisesti arvioitu parantavan tilannetta.

Kun todistus tulee painamaan entistä enemmän, niin minun mielestäni se näkyy nyt jo, että aletaan tehdä kolmea puolta enempi ja enempi. Aletaan hajauttaa kolmeen kertaan, että on aikaa keskittyä, että se ei ole enää sellainen kaatolukan se kolme ja puoli. Vaan sinne menee ja sitä kolmea puolta ja neljää hakee lahjakkaat, jotka haluaa saada hyvät paperit. Tähän tässä valtakunnassa pitää nyt varautua. Väittäisin, että näin on lisääntynyt. (Jkl1, Opo)

Se työ kannattaa tehdä siellä lukiossa. Koska se korotus, sitten kun lähdetään pois ja ollaan vuosi ja puoli ja puolitoistakin, niin hui hai tieto katoaa ja sivistys jää. Ei ne korotu, se työ pitäisi tehdä siellä lukiossa. Fiksut tajuaa sen. (Jk11, Opo)

Opettajat ja opinto-ohjaajat kokivat, että erilaisilla koulutusalojen esittelyillä voisi olla potentiaalista merkitystä lukiolaisten jatko-opintovalintoihin. Erityisesti kaivattiin konkreettisia kuvauksia opiskelusta ja työstä. Vaikutuksen ja alan houkuttelevuuden arveltiin kuitenkin riippuvan paljolti siitä, millaiset itse esitykset olivat ja miten kiinnostavana nuori näki alan jatkokoulutuksen kannalta. Laatu näiden esitysten välillä on kuulemma vaihdellut paljon. Korkeakouluesittelyissä on saattanut korostua lähinnä bilepuoli, mutta tällainen on haastateltavien mukaan vähentynyt.

Aina ehdottomasti tykkää siitä, kun tulee nuoria opiskelijoita. Meillä kävi viime keväänä, oli jostain syystä ihan huippuesittelytaitoinen, niin sinne lähtikin viisi meiltä edellisestä ikäluokasta. Se on niin pienestä loppujen lopuksi kiinni, mihin ne sen opiskelupaikan valitsee. Ne oli oikein sellaisia intoa puhkuvia nuoria opiskelijoita. Niitä on vuosittain. (Jk11, Ope1)

Kyllä sillä on merkitystä esim. kuinka innokkaita jonkun alan opiskelijat ovat, jotka tulee tänne esittelemään, vai onko se heille joku pakkopulla, että saa jonkun suorituksen. (Turku2, Opo1)

Toivoisin, että se esittelijä ja puhuminen olisi nuoren tasolla. Konkreettisen esimerkkien kautta ja niitten oppaitten kouluttamiseen käytettäisiin ja pohdittaisiin, että millä tavalla puhua, ja minkälaiset esimerkit, työelämä ja minkälaisiin tehtäviin. Vaikka on vaikea ennustaa, mutta jotakin mitä se opiskelu. Sillä tavalla avata sitä, ei vain sitä suunnittelu-hallinto-opetus-tutkimus-neuvonta, ja se samaa litaniaa on joka puolella, että avata enempi. (Jk11, Opo)

Kyllä luulen, että opiskelijat kaipaa ihan konkretiaa, että he hyötty opiskelijan äänen kuulemisesta, että kuulee opiskelijan arjesta amk:ssa ja yliopistossa, pystyy tekemään sitä peilaamista, onko musta tälle alalle ja tämän tyyppiseen opiskeluun. Onhan ne arvokkaita tietoja verrattuna kun me opot siellä tunneilla laajasti käydään nettisivuja läpi ja yleisesittelyjä. (Jk12, Opo)

Että jos joku on oikeasti huono, joku oppiaine-esittely esim. joku huono esittelijä niin opiskelija saattanut olla, että en mä taidakkaan hakea tonne. Vaikka se ollu vaan yksi esitys ja sen esittelijän huono ulosanti tai huono päivä, että en mä taidakkaan tonne hakea. Kauhean pienestä se saattaa olla joillakin kiinni. (Turku2, Opo2)

Toisaalta opettajat ja opinto-ohjaajat pohtivat sitä, miten saataisiin laajempi joukko opiskelijoita mukaan: onko isommalle joukolle mahdollista edes järjestää yhteistyötä. Jos kursseille ja yhteistyöhön osallistuu vain sellaisia lukiolaisia, joille jatko-opintosuunnitelmat ovat jo selkeitä, ei yhteistyön tarkoitus toimi kunnolla. Keskusteluissa nousikin esiin jonkinlaisen isomman paketin tarjoaminen eri aloista, joka olisi kaikille pakollinen.

Kyllä jos opettaja vaan haluaa, niin suhteellisen hyvin onnistuu kaiken näköinen yhteistyö, mutta sit en tiedä miten onnistuisi, jos se olisi isommassa volyymissa. Että jos se on kaikille lukioille ja kaikille tunneille niin kyllä se alkaa rasittaa myös siellä toisessa päässä. (Turku2, Ope1)

Jotenkin mä näkisin, että joko täällä käy isommalle porukalle kertomassa, mitä se on tai sitten isompi porukka menee, onko se sitten abi-päivä tai tämmöinen, että saa kierrellä ja kattella. Että siellä olisi sitten hyvät henkilöt kertomassa, mitä se niin kun on. (Turku2, Ope1)

Pakko mennä sellaiselle mistä ei ikinä ole ollut kiinnostunut ja sit olisi että aa tähän on ihan erilaista mitä olin ikinä kuvitellutkaan. (Turku2, Ope2)

Olisiko tärkeämpää, että se olisi ns. pakollisena joku kurssi, kuin käydään vaan kattelemassa ja tutustumassa. Nähdään mitä se työelämä on ja mitä ne siellä paikassa ne jatko-opinnot ovat. Ikään kuin ei tarvitsisi tehdä yhtään mitään, että saisi jonkun kurssisuorituksen, että saisi niitä omia kokemuksia, että kiinnostaako se lopulta. (Turku2, Ope1)

Tutustumisista ja kurkistamisista, mitä meillä on ollu – osin toki hyvin positiivisesti ja että tämän varjolla voin mennä tutustumaan minua kiinnostavaan alaan. Jotkut kokee sen aika kuorimittavana, meillä toki on kirje, jolla menet, ja ollaan tukena, mietitään yhdessä. Mutta on niin monia omaa aktiivisuutta vaativia kohtia, niin se voi tuntua jostakin vähän raskaalta. Hyvin vaihtelevia kokemuksia, miten he on sen kokenu. (Jkl2, Opo)

Osallistumisen lisäämisen näkökulmasta yksi keskeinen haaste on tehdä toiminta näkyvämmäksi. Lukiolaisbarometrin mukaan opiskelijoilla on vähän tietämystä lukionsa järjestämästä yhteistyötoiminnasta. Arvelimme barometriartikkelissa, että tietämättömyys kertoo osaltaan myös siitä, että lukio-opiskelu on niin monimuotoista ja hektistä erilaisine kursseineen ja valinnaisuuksineen, että yhteistyötoiminta ei erotu normaali-toiminnasta (Ahola & Spoof 2019b) Myös haastateltujen opettajien ja opinto-ohjaajien mukaan lukiolaisten tietämättömyys erilaisista yhteistyötoimista selittyy sillä, että

asiaa ei erikseen mainita tai painoteta kurssien ja muun toiminnan yhteydessä. Lisäksi korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö koettiin melko uudeksi asiaksi, jota vasta pikkuhiljaa on tulossa lisää.

Niitä ehkä nyt vasta tuloillaan enemmän, että meidänkin koulussa sitten kun te esittelette niitä niin sitten mullekin vasta selviää, että korkeakoulu yhteistyö on ollut sitä, että jollain kurssilla käydään yliopistolla ja tehdään joku juttu. Että jos he ei koe sitä korkeakoulu yhteistyöksi, että opettajat tekee omalla tahollansa ja oppilaat pääsee ehkä kerran siihen mukaan. (Turku1, Ope1)

Jos ei sitä mitenkään kerrota, että nyt tehdään yhteistyötä ja mennään sinne niin ei ne sitä mitenkään ajattele. (Turku2, Ope1)

Että jos joku vierailija tunnilla kertomassa jostain niin tässä on nyt yhteistyötä, niin ne ajattelee, että se vaan kertoo meille asioita. Että kyllä varmaan, jos mä saan jonkun kurssimerkinnän tai menen sinne oppilaitokseen ja saan hyväksi luetua niin sit ne varmaan tajuisi, että nyt tehdään yhteistyötä. (Turku2, Ope1)

Kaikkea toimintaa ei siis nähdä yhteistyöksi vaan tapahtumiksi, joita yliopisto tai AMK järjestää vuosittain, esimerkiksi abi-päivät, tai yksittäisten henkilöiden vierailuiksi. Lukiolaiselle nämä yhteistyötoimet ovat osa arkea eikä niitä nähdä erilliseksi toiminnaksi tai yhteistyöksi.

Yhteistyön yhtenä tavoitteena on, että nuoret tutustuisivat ennakkoluulottomasti eri aloihin ja että näin voitaisiin osaltaan vähentää sukupuolen mukaan eriytyneitä alavaltioita. Myös tämä teema nousi haastatteluissa esiin. Toimiiko esimerkiksi TET työmarkkinoiden sukupuolijakoja pönkittäen? Uuden opetussuunnitelman perusteiden mukaan koulutuksen tulisi myös kehittää lukiolaisen tulevaisuusajattelua ja ennakoitiosaamista (LOPS 2019, 24).

Että käytännössä viime keväänä meillä oli osa oppilaista että ei ne kauhean tulevaisuuteen suuntautuvia paikkoja valinneet vaan kauhean moni meni vaan isän tai äidin työpaikalle, että mitä hyötyä siitä sit periaatteessa on, ihan ok kyllä, mutta ei se ehkä ihan ollu sen tarkoitus sen TETin. (Turku1, Opo1)

Yritetty markkinoida nyt, että se olis astetta korkeammalle TET, että he ei menis samantyyppisiin työpaikkoihin, joissa on oltu siellä yläkoulussa vaan katse olis oikeesti sinne, semmoseen ammatteihin, mihin ehkä päädytään sitten, kun opiskeltu lukion jälkeen siellä korkeakoulussa. (Jkl2, Ope1)

Korkeakouluviikolla on mietitty sitä, minkälaisia opiskelijoita minnekin haluttais. Yritetään markkinoida villien kokeilujen viikkona, nyt sä voit kokeilla ihan rauhassa jotakin tosi erilaista, mitä et ehkä ajattelis, että lähtisit opiskelemaan. Mitä, jos käytkin kokeilemassa. On ollu paljon sitä, että tyttöjä sinne teknologia-puolelle. En tiedä, miten se sitten ottaa tulta alleen. Toivon, ainakin mahdollisuutta sinne. (Jkl2, Ope1)

Kyllä ainakin haluan uskoa siihen, että sillä on iso merkitys siihen, että ala tulee näkyvämmäksi, itse koetuksi ja kokeiluksi sitä kautta ja jäsentyy vaihtoehdoksi mahdollisista, realistiseksi vaihtoehdoksi tai sitten ei. Myös poissulkien jonkin vaihtoehdon, voi palvella jotakuta opiskelijaa. (Jkl2, Opo)

Tutustumisia ja kursseja toivottiin myös siirrettäväksi aikaisemmaksi, jo lukion alkuun. Itse suorituksia toivottiin vähemmän ja tutustumisten/kurssien haluttaisiin olevan ns. maistiaisista eri koulutusvaihtoehdoista eikä niinkään erillisiä korkeakoulutasoisia kurssisuorituksia.

Oikeastaan jos halutaan mahdollisimman aikaisin vaikuttaa nuoriin niin sit sen pitäisi olla kaikissa ykköskursseissa, että nythän meillä on enemmän se, että ne menee abivuonna tutustumaan sinne mistä ne on kiinnostuneita ja ne ovat sitten tietyllä tavalla valintoja tosi paljon jo lukion aikana tehneet. (Turku1, Opo1)

Opettajien ja opinto-ohjaajien keskustelun perusteella voidaankin miettiä, ovatko hyvin tehdyt ja ajoitetut tutustumiset ja laajat maistiaiset parempia kuin yliopiston kurssit? Kuten edellä todettiin, vaativat korkeakoulukurssit eivät välttämättä innosta osallistumaan, ja mahdollinen osallistuminen voi olla negatiivinen kokemus.

Tietenkin tossa on kans tärkeää se ajoitus eli miten kaikkia tuollaisia maistiaisluentoja ja mahdollisia yliopisto-opintoja ja tällaisia ammattikorkeajuttuja, ettei ne toimi sellaisena shokkina vaan sopivaan saumaan ne mieltii sitä uravalintakysymystä. (Turku2, Opo2)

Se on aika tärkeää että mikä se tarkoitus on opiskelijoille, että tutustutan erilaisiin aloihin, että minkälaista se opiskelu on. Että se pääjuttu ei ole siellä taas suorittaa jotain, että täällä lukiossa suoritetaan koko ajan jotain vaan se olisi sellainen positiivinen juttu, että se ei sitten käännykään nenällensä koko homma. (Turku2, Opo2)

Nykyisellään osa opiskelijoita hyödyntää haastateltujen mukaan hyvin tarjolla olevat tutustumiset juuri tiedon haun kannalta. Kuitenkin osalle lukiolaisista ne ovat vain päiviä pois koulusta.

Päästään vähän pyörimään yliopistonmäellä ja nähdään ammattikorkeakoulua, osa saa niistä paljonkin, mutta aina löytyy niitäkin jotka näkee sen vaan kivana päivänä kun ei ole koulua, että he ei sit saa. Mutta aina on niitä, jotka mieltii niitä kysymyksiä ja vähän punnitsee ja halua mennä maistelemaan sitä maailmaa, että niinhän se on koulussakin, että osa kuuntelee tunnilla ja osa ei. (Turku2, Opo2)

Toisaalta osalle opiskelijoita korkeakoulu- ja työelämänyhteistyön vaikutus jatko-opintosuunnitelmiin voi olla hyvin vähäinen, jopa olematon. Nämä opiskelijat ovat saattaneet tehdä ala valinnan jo lukioon tullessa ja olleet näin jo ennestään kiinnostuneita alasta. Heillä saattaa suunnitelmissa olla kenties jatko-opintoihin hakeminen suoravaihtolinnasta, jolloin alalle haetaan riippumatta siitä millaisille vaikutuksille he altistuvat lukion aikana. Tässäkin suhteessa hyväosaisuus tavallaan kasautuu.

[Lukion erityis]-linjassa kaikki on kiinnostunut alasta ja tietää suurin piirtein alasta esim. miten sitä voi opiskella yliopistossa, niin se on ehkä hieman eri asia kuin otetaan se keski- tai alkeisopiskelija. (Turku1, Ope2)

Siinä mielessä näen, että meidän ollaan sit [yhteistyötä] tehty sitä paljon ja meillä se sit toimii, koska se että ihmiset ei halua oikikseen tai lääkikseen tai oikeastaan halua, mutta ne on sit vaan niin hyviä, että ne vaan menee sinne. (Turku1, Ope2)

Parhaimmillaan yliopistovierailu voi kuitenkin tehdä lukiolaiseen niin suuren vaikutuksen, että päätös alan valinnasta vahvistuu vierailun aikana.

Ehdottomasti [voi vaikuttaa valintaan]. Ihan suora kommenttikin tuli kun käytiin kiihdyttimen luona, että huomasi se poika oli niin innostunut ja se sanoikin, että nyt minä taidan hakea tänne. Siinä vierailun aikana sen totesi. Kyllä aina kun ne pääsee näkemään ja loppujen lopuksi on hirveä kapee, mitä ne tietää eri aloista ja alueista tuon ikäiset. Kun pääsee pikkuisen näkemään, saattaa se kipinä syntyä (JK11, Ope1).

Kansainvälinen toiminta ja yhteistyö

Haastattelujen lopuksi keskusteltiin lukioiden kansainvälisyydestä. Kansainvälisyyttä tukevia käytäntöjä oli jonkin verran käytössä lukioissa. Kansainvälisyyden kasvattaminen opetuksessa koettiin kuitenkin lähinnä yhdeksi lisähaasteeksi kaiken muun mukana.

Haastateltavat mainitsivat erilaisia tutustumisia ja retkiä ulkomaille esim. Nordplus ohjelman puitteissa. Suurin osa kuitenkin koskettaa vain yksittäisiä opiskelijoita. Työelämäyhteistyön osalta mainittiin, että alueella on varsin kansainvälisiä yrityksiä, jolloin yhteistyö niiden kanssa tukee kansainvälistymistavoitetta. Myös se nostettiin esiin, että suurella osalla opiskelijoista on jo arkielämässään varsin hyvät kansainväliset yhteydet ja tietämys kansainvälisistä asioista.

Tulee vähän sellainen lamauttava olo, että sekin vielä, että Turun sisällä ja valtakunnallisesti niin hienoja juttuja, mutta aika kovia on nämä tavoitteet, hieno asia sinänsä, mutta miten käytännössä. (Turku2, Opo2)

Korkeakouluilla itsellään on siellä helpompi lähettää opiskelija opiskelemaan sitä omaa alaansa sit siellä, että mietin vaan että mikä se lisäarvo sit siinä olisi. (Turku2, Ope2)

Nekin koskettaa yksittäistä ihmistä ja yksittäisiä oppitunteja, joitakin oppilaita että suurta osaa se ei kosketa millään tavalla. (Turku2, Opo2)

Lukioissa myös yhdistetään kansainvälisyyttä ja työelämäyhteistyötä, mistä seuraavat esimerkkikuvaukset.

Meillä oli 15 nuorta ja kolme opettajaa Hollannista täällä viime vuonna. Sitten me tehtiin vastavierailuja ja siinä on tarkoituksena, käytiin paljon työpaikkavierailuilla ja täällä oli edustajia työpaikoilta. Tämä on hirveän hyvä ja tämä jatkuu vielä toisen vuoden. Nyt haetaan nykyisistä kakkosista sitten ja myös joitakin ykkösiä pääsee sinne. Ja taas otetaan uudet työpaikat täällä ja siellä. Sitten levitetään sitä tietoa muillekin. Meillä on tietyt aihealueet, ruoka, terveys, teknologia, biotalous ja alustatalous sellaisia, mihin me perehdytään. (Jkl1, Opo)

Jos se työelämäkuvio on kv-yrityksessä, että kyllä silloin toimii sellaisissa ympäristöissä missä on, mutta tavallaan mitä siitä tarttuu opiskelijaan niin se on eri asia, onhan tässä kansainvälisiä yrityksiä alueella. (Turku2, Opo2)

Kansainvälisyysteeman yhteydessä Jyväskylän aineiston opettajat pohtivat taloudellisten resurssien kohdentamista ja ulkomaan matkojen toteuttamiseen kytkeytyvää eriarvoisuutta lukiolaisten näkökulmasta. Yksittäisiä ulkomaan matkoja voidaan tehdä vain tiettyjen kurssien tai teemakokonaisuuksien yhteydessä ja niiden rahoittamiseen osallistuvat myös opiskelijat itse omavastuusuudella. Toisaalta tätä eriarvoisuutta voidaan vähentää sillä, että opiskelijat itse keräävät rahat matkaan.

Tämä kansainvälisyyshomma on kaikkein eniten, jos ajattelee näitä yrittäjyys- ja korkeakouluyhteistyö, niin raha on suurin kysymys. Lukiolla ei ole erillistä rahaa, se on sitä samaa rahaa, joilla maksetaan kurssit ja muut. Se on sitten arvovalintoja aina, mihin se raha käytetään. Mietti, kun lakimuutoksissa on kaikkia hie-noja, ei mahdollisuuksia suuresti toteuttaa, tai järjestelmää, joka takaa ne re-surssit. Se on aina mielenkiintoinen yhtälö. (Jkl1, Ope2)

Isossa mittakaavassa kaikille opiskelijoille, että Suomen sisällä, mutta miten kurssien yhteydessä tehdään joku retki Saksaan tai Ranskaan tai Espanjaan. Sinne on sitten vaan TIETYT, koska se on rahakysymys. Sitä mietittävä, miten kansainvälisyys tulevaisuudessa ns. realistisesti toteutuisi kaikkien osalta. Ei se aina tarkoita, että lähdettäis jonnekin. Onko se taas oppisisältöihin liittyen, onko se ainoa tapa, miten saadaan muihin kuin kieliin osallistuminen. Siinä on eriarvoistavaa vaikutusta, mitä sillä voi olla, se omavastuu liittyy. Ei ole kaikille se mahdollisuus. (Jkl2, Ope2)

Mutta, tähän on ratkaisu yrittäjämäisessä asenteessa! Elikkä rahaahan voi hankkia. Meillä on[erikois]linjalla, että porukka lähtee keväällä ulkomaille. Yks porukka, joka on menny tän läpi, eli viime keväänä oli sakki Amsterdamissa. Idea, että he itte organisoivat niin pitkälle kuin mahdollista ja itse keräävät rahat. Jäihän siinä sitä omavastuuta, mutta se jäi todella pieneksi. Se eriarvoistava osuus sitten aika pieneksi. Se tärkeää, että on mahdollisimman mahdollista kaikille. (Jkl2, Ope1)

Yksi ratkaisu tähän on myös ns. kotikansainvälistyminen, mikä voi tarkoittaa esimerkiksi kansainvälisten opettaja- ja opiskelijavieraiden vierailuja koululla ja heidän majoittamistaan lukiolaisten kotona. Myös ruotsinkielisten korkeakoulujen esittely voi auttaa lukiolaisia siinä, että he huomaavat, että ”meillä on ruotsinkielisiäkin korkeakouluja tässä maassa ja todellakin niihin voi olla helpompi päästä opiskelemaan kuin suomenkielisiin. Se voi olla joillekin kiinnostava vaihtoehto”. (Jkl2, Opo)

Uuden opetussuunnitelman perusteiden mukaan ”opiskelijaa ohjataan aktiiviseen ja suunnitelmalliseen kansainväliseen toimintaan hyödyntämällä kotikansainvälisyyttä ja kansainvälistä liikkuvuutta. Kotikansainvälisyys käsittää esimerkiksi kansainvälisiä vierailuja tai projekteja, jotka toteutetaan lukiossa, sen lähiympäristössä tai virtuaalitek-nologian avulla. Opiskelijaa kannustetaan myös osallistumaan omaehtoisesti tai lukion tarjonnan mukaisesti tutustumis- ja opintojaksoihin tai vaihto-opiskeluun ulko-mailla” (LOPS 2019, 26).

Yhteenvetoa: tavoitteet hyvät, toteutuksessa paljon haasteita

Opettajat ja opinto-ohjaajat pitävät lukiolain uudistuksen tavoitteita hyvinä, mutta näkevät samalla monia haasteita yhteistyön käytännön toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Erityisesti esiin nostettiin huoli opiskelijoiden jaksamisesta.

Tapaustutkimukseen osallistuneissa lukioissa korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö on varsin monipuolista, ja erilaiset kansainvälistymisen muodot ovat laajalti käytössä. Tämä vastaa hyvin rehtorikyselyn tuottamaa yleiskuvaa. Myös keskeiset haasteet ovat samoja, mitä rehtorikyselyssä nousi esiin: opettajien ja opinto-ohjaajien lisääntynyt työtaakka, lukiolaisten motivointi toimintaan osallistumiseen, yhteistyön järjestämiseen liittyvät käytännön aika- ja tilakysymykset sekä yhteistyön toteuttamiseen liittyvät maantieteelliset haasteet ja tähän potentiaalisesti kytkeytyvä alueellinen eriarvoisuus.

Työelämäyhteistyö koetaan jossain määrin haastavammaksi kuin korkeakoulu-yhteistyö. Tietyillä aloilla, ja varsinkin jos lukiolla on tähän liittyvä erityistehtävä, kontaktit yrityksiin ovat helpompia, kun tavallaan toimitaan samalla kentällä. Työelämäyhteistyöhön liittyvästä hanketoiminnasta, jota tällä hetkellä on käynnissä useilla paikkakunnilla, on ollut paljon apua. Tähän liittyen nostettiin kuitenkin esiin hanketoiminnasta tuttu kysymys: mitä hankkeen jälkeen?

Kansainvälinen yhteistyö painottuu erilaisiin vierailuihin ja tutustumisiin, luokkaretkiin ja opiskelijavaihtoon. Yhtenä keskeisenä haasteena mainittiin se, miten saadaan kaikki tasapuolisesti mukaan toimintaan. Positiivisena asiana puolestaan mainittiin työelämäyhteistyön yhdistäminen kansainväliseen toimintaan. Opettajien ja opinto-ohjaajien mielestä hyvä lähtökohta toiminnalle on se, että opiskelijoilla on jo paljon erilaisia kansainvälisiä kontakteja arkielämässään sekä tietämystä kansainvälisistä asioista.

Opettajat ja opinto-ohjaajat näkevät, että monen lukiolaisen kohdalla yhteistyöllä ja siitä saaduilla kokemuksilla voisi olla vaikutusta heidän koulutus- ja urasuunnitelmiinsa. Kokonaisuudessa osallistuminen on kuitenkin vähäistä, ja sen arviointi, tukisivatko vaikutukset yhteistyölle asetettuja tavoitteita, koettiin vaikeaksi. Ne, joilla ei ole selkeitä suunnitelmia, ovat yleensä myös vaikeimmin motivoitavissa, ja heillä voi olla ongelmia lukio-opinnoissa suoriutumisessa. Ne taas, joilla on selkeät jatkokoulutus-suunnitelmat, tähtäävät useimmiten yliopistojen hakupainealoille. He satsaavat määrätietoisesti ylioppilastutkintoon ja niihin aineisiin, joita arvelevat sisäänpääsyn edellyttävän, eivätkä ole kovin innostuneita ylimääräisiin suorituksiin. Tähän liittyen opettajat ja opinto-ohjaajat kritisoivat korkeakoulujen valintauudistusta, joka aiheuttaa opiskelijoille huolta ja lisäpaineista.

Uudessa lukiolaissa säädetty henkilökohtainen opintosuunnitelma (HOPS) ei noussut haastatteluissa esiin, mitä voidaan pitää hieman yllättävänä, mutta selittynee varmaan osaltaan aineiston pienuudella. Lain mukaan jokaiselle opiskelijalle tulee laatia henkilökohtainen opintosuunnitelma opintojen alussa oppilaitoksen opetus- ja ohjaushenkilöstön tuella, ja sitä tulisi päivittää säännöllisesti opintojen edetessä (SA 714/2018). Henkilökohtainen opintosuunnitelma sisältää opiskelusuunnitelman, ylioppilastutkintosuunnitelman sekä jatko-opinto- ja urasuunnitelman. Näillä on tarkoitus tukea entistä paremmin lukiolaisen opintojen etenemistä sekä jatko-opintoihin ja työelämään siirtymistä. (LOPS 2019.) Hyvin toteutettuna HOPS voisi tulevaisuudessa olla sellainen työkalu, joka jäsentää ja integroi korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön sekä kansainvälistymisen osaksi lukiolaisen opintopolkua ja sitä kautta lisää osallistumista ja parantaa yhteistyön vaikuttavuutta.

Kaiken kaikkiaan lukioissa kaivataan enemmän systemaattisuutta, koordinaatiota ja resursseja käytännön korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön organisointiin, kuten yksi opinto-ohjaaja asian ilmaisi:

Sit mistä lähdettiin liikkeelle tää korkeakoulujen ja työelämän yhteistyö niin sit nää kaikki nivoutuu yhteen nää korkeakoulujen valinta-asiat ja muut, opsin pitäisi vastata tulevaisuuden haasteisiin, että ne kaikki vähän niin kun pyörii samalla kehällä tän asian kanssa, että kun tähän saataisiin joku järkevä ratkaisu niin sillä olisi kysyntää. (Turku2, Opo2)

3.4 Abiturienttien näkemyksiä jatkokoulutukseen hakeutumisesta, lukion korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöstä ja kansainvälisestä toiminnasta

Jatkokoulutusvalinta useimmilla jo tehty

Suurin osa haastatelluista tietää, mille alalle aikovat jatkaa lukion jälkeen. Osa on tiennyt jo ennen lukiota, mutta enemmistölle lopullinen valinta on muokkautunut vasta lukion aikana. Selvä vähemmistö on niitä abiturienteja, jotka eivät vielä tienneet yhtään mihin hakevat.

Osa haastatelluista abiturienteista ei ollut vielä tehnyt valintaa, mille alalle hakeutuvat, mutta he olivat kuitenkin pyrkineet sulkemaan pois sellaisia aloja, mitkä eivät kiinnosta: *Ehkä mä osaan sulkea pois, mikä ei ainakaan kiinnosta. Mutta en sen tarkempaa kyllä tiedä. (Jkl2, T)*

Lukiolaisbarometrikyselyn mukaan vain viidenneksellä lukiolaisista on selkeät jatko-opintosuunnitelmat. Neljännes (27 %) pätkäilee vielä eri vaihtoehtojen välillä, ja 31 prosenttia käyttää juuri edellä mainittua ”poissulkemistekniikkaa”. Vain kahta prosenttia jatko-opinnot eivät kiinnosta, ja 20 prosenttia haluaisi jatkaa, mutta ei ole vielä miettinyt koulutusta kovin tarkasti (Ahola & Spooft 2019b.)

Haastateltaviksi valikoitui Turussa sellaisia opiskelijoita, joilla on jo varsin selkeät suunnitelmat lukion jälkeen, mutta Jyväskylän abiturienteista (8 haastatteluihin osallistunutta) puolet tiesi mille alalle hakeutuu ja toinen puoli oli vasta sulkenut pois aloja. Tämä on syytä pitää mielessä, kun tarkastellaan yhteistyöhön osallistumista ja sen vaikuttavuutta.

Tiesin jo tarkkaan mihin haluan lukion jälkeen hakea, lääkkiseen. Jo lukion alussa tiesin että joko lääkis tai biologia. (Turku1, T)

Aion hakea lääkkiseen. Olen tiennyt tämän jo yläasteelta lähtien ja se on vahvistunut entisestään lukion aikana. (Turku1, P)

Yliopisto kiinnostaa enemmän. Lääketiede. Mulla se on ollu varmaan jo viisivuotiaasta asti. (Jkl1, T)

Olen tiennyt jo yläasteella, että haluan johonkin yhteiskunnalliselle alalle ja lukiossa tämä on tarkentunut. (Turku1, T)

Olen tiennyt jo lukion alussa minne aion hakea. Vaihtoehtona ollut muutama tietty ala ja niistä on sitten muokkautunut se lopullinen valinta lukion aikana. (Turku1, T)

Ei ole vielä tarkempaa käsitystä siitä mitä teen lukion jälkeen, muutamaa alaa olen miettinyt. (Turku1, P)

Enemmistö haastatelluista aikoo jatkaa opintojaan yliopistossa. Vain muutama mainitsi harkitsevansa myös ammattikorkeakoulua vaihtoehtona. Aineistossa näkyy se, että suurin osa tietää, mihin aikoo lukion jälkeen hakea, ja nämä suunnitelmat painotuvat ennen kaikkea hakupainealoille: lääketieteeseen, kauppatieteisiin ja oikeustieteelliseen. Tosin näiden kesken oli päätös kuitenkin saattanut muuttua lukion aikana,

kuten yksi abiturientti kuvasi: *Mulla oli ennen kuin lukioon lähti, niin oli enemmän oikeustieteen puolelle, mutta kääntynyt sinne kaupalliselle puolelle. Ihan hyvä, kun on päässy tutustumaan niihin, vähän muuttunu mielipiteet. (Jkl1, P)* Tätä valintaa tukemaan kyseinen lukiolainen oli ilmoittautunut Avoimen yliopiston *'Haluatko kauppatieteilijäksi'* – kurssille, mutta ei ollut kuitenkaan aloittanut sitä.

Opiskelualan valintaan vaikuttavat monet tekijät

Lukiolaisbarometrin mukaan lukiolaisten jatkokoulutusvalintojen selkeyteen näyttäisi vaikuttavan vanhempien koulutus ja peruskoulumenestys. Ne, joiden suunnitelmat olivat selkeät, aikoivat useimmin hakea yliopistoon ja hakupainealoille (Ahola & Spooft 2019b). Myös muissa tutkimuksissa on todettu sama, koulutukseen valikoitumiseen liittyvä säännönmukaisuus. Vanhempien koulutus ja sosiaalinen asema ovat jo osaltaan vaikuttaneet siihen, että nuori on päätenyt lukioon, ja ne vaikuttavat edelleen siihen, miten korkeakoulutukseen valikoidutaan (esim. Ahola & Nurmi 1995; Nori 2011; Ahola & Tolonen 2013).

Haastattelujen mukaan jatkokoulutusalan valintaan ovat jonkin verran vaikuttaneet kaverit, vanhemmat ja opinto-ohjaaja. Oma kiinnostus ja menestyminen tiettyissä oppiaineissa lukion aikana on kuitenkin ollut tärkeä peruste valittaessa lopullista koulutusala, ja pääsääntöisesti abiturientit ovat itse aktiivisesti etsineet tietoa eri koulutusmahdollisuuksista ja -vaihtoehdoista. Joillakin opiskelijoilla myös vapaa-ajan harrastuksilla tai työkokemuksella on ollut merkitystä opiskelupaikan valintaan. Tämä vastaa hyvin tutkimusten antamaa kuvaa lukiolaisten koulutusvalinnoista (esim. Heinonen 2014; Kärkkäinen & Niskanen 2009; Kosola 2008).

Itse olen tehnyt päätöksen jatko-opintoalasta. Kaverit on vaikuttaneet jonkin verran, mutta ei vanhemmat. (Turku1, P, lääketiede)

Olen itse tehnyt päätöksen jatko-opintoalasta. Muiden vaikutuksella ollut todella vähän merkitystä. (Turku1, T, kauppatiede)

Mulla on ainakin vaikuttanut se, että olen pärjännyt hyvin matikassa ja fysiikassa sekä iskä vähän potkinut takapuoleen niin sanotusti. (Turku2, P, diplomi-insinööri)

Lukion aikana päädyin tiettyihin oppiaineisiin, koska olen kokenut, että olen niissä hyvä. Siksi erityisesti kaupallinen ala kiinnostaa. Mä olen itse etsinyt näistä tietoa ja käynyt tutustumassa kyseisten alojen esittelyyn. (Turku1, P, kauppatiede)

Mulla opo vaikuttanut paljon, että jos ei ole ite jaksanut etsii tietoa niin opo on kertonut. (Turku2, P, diplomi-insinööri)

Mulla ainakin toi terveystieto kiinnostaa ja olen ollut töissä vanhainkodissa niin siellä se on vahvistunut. (Turku2, T, sairaanhoitaja)

Opinto-ohjauksella voisi olla enemmän vaikutusta, jos sen painopistettä siirrettäisiin heti lukio-opintojen alusta vähän myöhempään ajankohtaan.

Mulla oli ainakin ykkösellä, aivan hirveitä ne opon tunnit, kun oli just päässy lukioon. Nyt mä meen lukioon, saa aikaa miettiä sitte, siellä ruvetaan syksyllä pommittaa, että teillä on muuten kirjutukset, mitä kirjatatte, minne meette. Että mitä? (Jkl2, T)

Ykkösvuonna oli vähän kaukanen ajatus, niin vois siirtää vähän myöhemmäks. Oli vähän, kohta pitäs tietää ihan oikeesti. (Jkl2, T)

Käsitykset yhteistyöstä, osallistuminen ja vaikuttavuus

Korkeakoulu- ja työelämäyhteistyötä haastatellut abiturientit tunnistivat melko huonosti omassa lukiossaan. Osallistuminen on painottunut enemmän erilaisiin esittelyihin ja abi-päivä tyyppisiin tapahtumiin. Yhteistyökursseihin osallistuminen näyttäisi olevan vähäistä.

Eikö meillä ollu joku [lukion erityistehtävään painottuva] fysiikan kurssi joka oli jollain tavalla yhteydessä siihen korkeakouluun. Aalto yliopistosta tuli professori juttelemaan meidän kanssa. (Turku2, P)

Maantiedossa ollaan käyty, mutta se oli vaan sellainen esittelyjuttu. (Turku2, T)

On meillä sit kans opossa ollut just jotain esittelyistä ammattikorkeakouluista sun muista. (Turku2, T)

Olen osallistunut lukion aikana erilaisiin tutustumisiin ja TET:iin, mutta en oikein muuhun. (Turku1, P)

Yksi lukiolainen esitti toiveen, mikä näyttäisi toteutuvan jo lähitulevaisuudessa: *Musta tuntuu, että korkeakoulu yhteistyötä vois olla enemmän. Mahdollisuuksia. Eilen kuulin, että keväällä on tulossa korkeakouluviikko, kakkoset on siellä viikon. Mun mielestä se kuulosti kiinnostavalta. Sais vielä paremman käsityksen opiskelusta siellä. (Jkl2, T).*

Aineiston löydökset tukevat lukiolaisbarometrin tuloksia siitä, että nuorten osallistuminen yhteistyöhön on abi-päivien tyyppisiä tutustumisia lukuun ottamatta vähäistä. Kyselyn mukaan osallistumiseen näyttäisi vaikuttavan eniten se, kuinka paljon ja mitä yhteistyötä lukio tarjoaa. Toisaalta kaikki osallistuminen ei todennäköisesti tule barometrikyselyssä ilmi, koska niin moni ei tunnista yhteistyötä (Ahola & Spoofo 2019b). Koska molempien tapaustutkimusten lukioissa yhteistyö näyttäisi olevan varsin vilkasta, on osallistuminenkin todennäköisesti laajempaa, kuin mitä valikoitunut haastatelujoukko antaa ymmärtää.

Vaikka haastateltujen osallistuminen yhteistyöhön painottui lähinnä esittelyihin ja tutustumisiin, toivoivat he lisää juuri tämän tyyppistä toimintaa. Enemmän toivottiin käytännön näkökulmaa, eli millaista se korkeakouluopiskelu oikeasti on korkeakouluopiskelijoiden itsensä kertomana.

Olen osallistunut erilaisiin korkeakoulujen tutustumisiin. Yhteistyötä voisi kyllä olla lisää, juuri ihan käytännön juttuja. Näkisi paremmin millaista se opiskelu on. Nyt kun on tiettyä mieltä että voisiko se sitten ajan myötä muuttuakin, kun näkisi mitä se opiskelu on. (Turku1, T)

Sellainen mikä konkreettisesti kertoisi, mitä se opiskelu on, tai millaista se työ on, että ei mitään sellaista esitelmää, että tulkaa tänne meidän kouluun, että täällä on tosi kivaa. Vaan oikeasti kerrottaisiin millaista se on. (Turku2, P)

On sillein konkreettisempaa kun kertoo, mitä oikeasti tekee siellä, minkälaisia päivät on. (Jkl2, T)

On se eri asia, kun sellainen, joka itse opiskelee kertoo kuin tavallaan ulkopuolinen kertoo. (Jkl1, P)

Se mitä niissä esittelyissä on ollut, tai mitä mä olen kokenut, niin aika samoista perustietoa, mitä sä löydät netistäkin. Musta olisi hyvä jos niissä olisi enemmän sellaista mitä ei netistä löydä, jotain sellaista mikä kertoisi enemmän siitä millaista se opiskelu on. (Turku2, P)

Tiedon puute korkeakoulujen opiskelukäytänteistä vaikeuttaa omien korkeakouluvalmiuksien arvioimista. Toisaalta lukio-opiskelu oli koettu jo niin vaativaksi, että osa lukiolaisista arvioi pärjäävänsä siltä pohjalta myös korkeakouluopinnoissa.

Tosi vaikea sanoa [valmiuksista], kun ei tiedä mitä vaaditaan. Ehkä kuitenkin se, kun ei hirveesti tiedä, kuinka hyvin ite pärjäis siellä. Kyllä lukiossa pärjänny ihan

hyvin. Kun ei tiedä, miten paljon vaatimustaso nousee. Tosi vaikea arvioida. (Jkl2, T)

Kun yläasteelta tuli lukioon, niin kyllähän jonkin verran muuttu työskentelytavat ja muut. Mutta sitten kun korkeakouluun jatkaa, ei se ole sen isompi se harppaus siihen. On varmaan silleen eteenpäin menny. (Jkl2, T)

Haastateltavat kokivat, että erilaiset tutustumiset ovat ihan riittäviä. Yhteistyökurssien pelättiin tuovan vaan lisää työtä, vaikkakin ne nähtiin hyvänä ratkaisuna joillekin opiskelijoille. Toisaalta muutama abiturientti nosti myös esiin sen, että oikeanlaisella kursilla tai tutustumisella voisi hyvinkin olla vaikutusta omiin valintoihin. Jos taas oma valinta on jo tehty, yhteistyötoimintaan osallistumisella ei koeta olevan suurta merkitystä.

Yhteistyön osalta erilaiset tutustumiset ihan riittäviä. Kurssit liian vaativia. Varsinkin kun monella fysiikkaa, kemiaa ja matikkaa, eli aika tiivis opiskeluaikataulu niin siihen lisäksi kaikki muut niin aika raskasta. (Turku1, T)

Tutustumiset olisi paremmat, koska kurssi eli erillinen suoritus veisi liikaa aikaa, jota lukiolaisella vähän, kun täytyy tehdä muu opiskelu ja [viittaa erityislukion aktiviteetteihin] vielä. (Turku1, T)

Sellainen kurssi voisi olla ihan hyvä, toki se vie aikaa mutta se voisi olla ihan hyvä kokeilla, saisi enemmän alasta irti. (Turku2, P)

Sit jos sen saisi ite valita sen kurssin niin sit voisi mennä just sellaiseen mikä kiinnostaa, että jos se on tavallaan joku semmoinen esittely niin se ei ole välttämättä yhtään sellainen mitä ite haluu, niin ei se sit ole myöskään antoisa. (Turku2, T)

En ole osallistunut yhteistyöhön muuta kuin lyhyeen vierailuun kurssin aikana, mutta voisi sitä olla lisää lukion aikana. Ehkä voisi helpottaa valintaa jatkosuunnitelmien osalta. (Turku1, P)

Omalla kohdalla yhteistyöjutuilla ei ole ollu suurta vaikutusta, koska olen tiennyt jo mihin aion hakea mutta muilla voisi olla hyötyä pidemmästäkin tutustumiskurssista. (Turku1, T)

Ne, jotka eivät olleet vielä varmoja oman alansa valinnasta olivat kuitenkin hyötäneet korkeakoulu yhteistyöstä siten, että esimerkiksi valinta yliopiston ja ammattikorkeakoulun kesken oli selkiytynyt: [Vierailuista ja tutustumisista korkeakouluissa saa] tietoa,

kuinka paljon ylipäättään on vaihtoehtoja. Yleensä yliopisto vai amkki, mitä siellä on. Siihen ehkä selkeyttä. (Jkl2, T)

Erilaisilla yhteistyömuodoilla on ollut siis lopulta melko vähän vaikutusta haastateltavien jatko-opintovalintoihin. Tämä vastaa hyvin lukiobarometrin tuloksia. Moni abiturientti on jo tehnyt päätöksensä mihin suuntaa lukion jälkeen, ja tähän päätökseen ei yhteistyötoiminnasta saaduilla kokemuksilla voida enää kovinkaan paljon vaikuttaa. Tämä puoltaa myös opettajien ja opinto-ohjaajien näkemyksiä yhteistyön aikaistamisesta jo aivan lukion alkuun.

Abiturienttien mielestä työelämästä oli lukion aikana ollut aika vähän tietoa. Vaikka työelämään liittyvät asiat kiinnostavat, eräs haastateltava pohti, että korkeakouluyhteistyöstä on enemmän hyötyä kuin työelämäyhteistyöstä.

Ehkä työelämän kanssa voisi olla lisää. Itekin, jos menee yliopistoon opiskelemaan, niin se on silleen vähän outoo ettei hirveästi tiedä mihin voisi työllistyä. (Turku2, T)

Työelämän kanssa tehtävää yhteistyötä ollut vähän, mutta toisaalta se ei niin hyödyllistä kuin korkeakouluyhteistyö. (Turku1, T)

Niin se työllistyminen ja vielä, mitä siitä maksetaan. (Jkl1, P)

Joo kyllä se vaikuttaa, tai ei sitä lähde välttämättä tietoisesti sinne alalle, missä ei ole töitä tarjolla. (Jkl1, T)

Kansainvälisiin matkoihin ja vierailuihin oli lukioissa saattanut sisältyä myös työelämä-aspekti ja yritysvierailua, mikä osoitti, että joissakin lukioissa pyritään tavoitteellisesti yhdistämään erilaisia yhteistyömuotoja.

No ehkä siinä [kansainvälisessä vierailussa] mun mielestä oli tärkeitä pari yritysvierailua ja sai vähän kontaktia ulkomaille ja uskalsi puhua englantia. (Jkl1, P)

Siinä [vierailussa] oli pääpointtina tavallaan se tulevaisuuden työelämä. (Jkl1, T)

Kansainvälisyyden toteuttamisen haasteet

Abiturienttien kokemukset kansainvälisyydestä ja sen toteutusmuodoista vaihtelevat paljon eri lukioissa ja opiskelijaryhmissä. Moni abiturientti ilmaisi olevansa kiinnostu-

nut erilaista kansainvälisistä opiskelu- ja työmahdollisuuksista. Niistä oli kuitenkin lukion aikana kerrottu melko vähän. Joillakin kursseilla oli lähdetty ulkomaan matkalle sekä jonkin verran lukioissa oli ollut vaihto-opiskelua.

On meillä ollut vaihtareita ja meiltä lähtenyt vaihtoon porukkaa, mutta jos se ei ole sun omaa kaveriporukkaa joka lähtee tai tulee vaihtoon niin ei se silleen kosketa sua mitenkään. (Turku2, T)

On täällä kans ollu jotain kursseja, missä mennään Roomaan tai jotain sellaisia matkoja on ollut (Turku2, T)

Voisi olla lisääkin. Se voisi olla ihan kivaa, että saisi sit kans lisää tietoa just opiskelumahdollisuuksista ulkomailla. (Turku2, T)

Kansainvälisyys kiinnostaa kyllä ja voisi olla enemmänkin osa lukion opetusta, mutta ei ehkä erillisenä suoritteena vaan osana kursseja. (Turku1, T)

Kyllä tosi paljon on. Saa valita vähän mihin haluaa lähtee, on Espanjaa, Ranskaa, Saksaa. (Jkl2, T)

Tosi paljon on, että kerätään rahaa, osa on omakustanteisia. Porukalla tulee halvempia reissuja. Tosi hyvä valikoima, ihan kaikkea mahdollista. (Jkl2, T)

Lukiolaisilla oli kokemusta myös kotikansainvälistymisen yhdestä muodosta, tässä tapauksessa vierailusta ruotsinkielisessä lukiossa.

Minä olin siellä Kruunupyysä. Se tuntu kuin olisi ollut ulkomailla. Siellä puhu ruotsia koko ajan. Aina välillä havahtu ajatteleen, että me ollaan kuitenkin Suomessa ja kyllä siinä se kielitaito kehitty niitten muutaman päivän aikana. Se sitten, että oikeasti tuli käytettyä sitä ruotsinkieltä. Kun ei sitä täällä tarvii. (Jkl1, T)

Vaikka kiinnostusta opiskelua kohtaan ulkomailla oli vierailujen aikana herännyt, niin opiskelupaikan hakeminen ulkomailta oli sitten osoittautunut luultua hankalammaksi.

Ulkomailla opiskelusta on aika heikosti tietoo annettu, että ei niistä oikein ole kerrottu, jos et sä ite ole ottanut selvää, että saisi olla lisää. (Turku2, P)

Oli puhetta siellä, mutta siinä vaiheessa kun keskusteltiin hinnoista ja sisäänpääsyprosenteista, juu ei ehkä ollukaan mulle. (Jkl2, T)

Kun viime vuonna kävi abien päivässä, niin oli just kansainvälistymisestä, mielummin just menee Suomen korkeakoulun kautta kuin että hakee suoraan ulkomaille. On niin hyvät mahdollisuudet siitäkkin lähtee. (Jkl2, T)

Opiskelijavalintauudistus herättää paljon kysymyksiä

Toisin kuin opettajien ja opinto-ohjaajien haastatteluissa, joissa korkeakoulujen opiskelijavalintauudistus nousi spontaanisti esiin, kysyttiin abiturienttien mielipidettä asiaan erikseen. Tällä hetkellä abivuottaan viettävät lukiolaiset ovat osuneet keskelle opiskelijavalintojen muutosta. Tietoa on saatu aika vähän ja uudistukset aiheuttavat paljon epätietoisuutta.

Musta tuntuu, että meille kans kerrottiin siitä liian myöhään, että mä en ainakaan muista, että meille ykkösellä olisi siitä sanottu mitään. Mä olisin voinut tehdä valintoja sen mukaan, että nyt mulla jää kirjoittamatta joitain aineita, koska ne eivät enää mahdu. (Turku2, T)

Moni abiturientti kokikin, että uusi todistusvalinta lisää paineita ja valinnat jatko-opiskelusta pitää tehdä todella aikaisin. Toisaalta oltiin hieman epävarmoja siitä, miten vuoden 2020 keväällä voimaan tuleva uusi valintajärjestelmä todella toimii. Asiasta on ollut paljon ristiriitaista ja väärää informaatiota, kuten opettajien ja opinto-ohjaajien haastatteluissa kävi ilmi.

Todistusvalinta on omalla kohdalla vaikuttanut kurssivalintoihin ja toisaalta lisännyt myös paineita ylioppilaskirjoituksissa pärjäämiseen. (Turku1, T)

Se lisää painetta ylioppilaskevääseen ja -syksyyn, että jos sä et silloin onnistu niin se saattaa kaataa sun opiskelupaikan. (Turku2, T)

Se pitää suunnitella niin aikaisin ja se on tosi tärkeää, ja ehkä pitää tietää tosi aikaisin mihin hakee, jos haluaa päästä todistusvalinnalla sisään. (Turku2, T)

Kun viime vuonna, että ai ihan oikeesti, pitää ruveta opiskelemaan niihin. Kun mulla esimerkiksi oli, että kun ei tienny mille alalle, mietin mitä aineita kannattaa kirjoittaa, sitten oli tosi vaikea ettiä ne aineet, mistä saisi mahdollisimman hyvät arvosanat. Sinällään kuulostaa ihan kivalta, jos saa hyvät tulokset yo-kirjoituksista. (Jkl2, T)

Kuten opettajien ja opinto-ohjaajien haastatteluissa, esiin nousi lukion rooli yleissivistävänä oppilaitoksena. Jos jo alusta alkaen pitää tietää, minne aikoo hakea ja keskittyä vain tiettyihin aineisiin, yleissivistys kärsii.

Sit se vie kans pois sitä lukion yleissivistävyyttä, kun sun pitää oikeasti jo ykkösellä tietää mihin sä aiot hakea ja mihin sä aiot suuntautua lukiossa ja mitä aineista sä haluat opiskella, että sä ehdit sit kans kirjoittaa ne. (Turku2, T)

Ylioppilastodistuksen pisteytys ja paljon julkisuudessaakin keskustelua aiheuttanut ajatus, että jatkossa korkeakouluun pääsyyn vaadittaisiin monen L:n todistus, aiheutti myös huolta abiturienteissa. Moni toi esiin, että todistusvalinta on hyvä asia lahjakkaille opiskelijoille, mutta huono juttu niille, jotka eivät ylioppilaskirjoituksissa menesty.

Sit se on vähän tyhmää, kun jos sä haet vaikka yliopistoon opiskelemaan historiaa, niin sit sinne pääsee jotain jengiä, joka kirjoittanut fysiikan, kemian ja pitkän matematiikan lukiossa, vaikka sulla olisi enemmän tietoa siitä alasta, mitä sä haluisit opiskella. (Turku2, P)

Ja kun tähän mennessä ne arvosanat on kaikki ollu jotain L tai E, että ei vaan kaikki kirjoita niin hyvin, niin pystyykö sit edes hakee mihinkään papereilla, jos ei saa L tai E:tä ylioppilaskokeista. (Turku2, T)

Hyvä asia fiksuille ja hyvän todistuksen saaville, mutta muille huono juttu. Jos halua keskittyä [viittaa lukion erityislukion aktiviteettiin] niin pakko silti änkeä 16 pitkän matikan kurssia ohjelmaan, koska muuten ei mitään mahiksia hakea. Esim. valtio-oppi mihin olen hakemassa, että ei siellä tarvitsisi niin vahvasti osata matikkaa. (Turku1, T)

Osa sanoi suoraan, että todistusvalinta hyödyttää omaa pääsemistään korkeakouluun. Hekin kuitenkin ymmärsivät, että uusi valintatapa ei suosi kaikkia.

Todistusvalinta ihan hyvä juttu. Itsellä hyvä todistus, että siinä mielessä voi jopa helpottaa ja nopeuttaa siirtymistä, mutta jos kauhean huono niin sit tosi vaikeaa. (Turku1, T)

On se ainakin positiivinen asia, että tuntuu siltä, että ei kirjoituksia turhaan käy tekemässä ja on oikeasti iloa (Jkl1, P).

Mulla siitä olisi taas hyötyä, koska just ne aineet mistä saa paljon pisteitä, niin mä just tykkään niistä aineista ja kirjoitan niitä aineita. Mutta ei se kaikille ole sama, että ei se kaikki hyödytä. (Turku2, P)

Julkisuudessa on paljon käyty kriittistä keskustelua ylioppilaskirjoitusten aineiden pisteytyksestä ja niiden vaikutuksesta sisäänpääsymahdollisuuksiin. Niin ministeriön

edustajat kuin lukiotoimijatkin ovat pyrkineet hälventämään tähän liittyviä väärinkäsityksiä (esim. Aamulehti 12.6.2019; Helsingin Sanomat 14.8.2019). Myös opetushallinnon tilastopalvelu Vipuseen on tulossa erityinen visualisointityökalu, josta voi nähdä korkeakoulupaikan vastaanottaneiden ylioppilastutkinnon arvosanojen jakauman (ks. <https://vipunen.fi/fi-fi/kkyhteiset/Sivut/Haku-ja-valinta.aspx>). On selvää, että monenkaan L:n tai E:n kirjoittajat eivät riitä täyttämään kaikkia todistusvalinnan kiintiöitä edes pahimmilla hakupainealoilla vaan ”tavallisillekin kirjoittajille” riittää paikkoja. Uuden järjestelmän epätietoisuus lisää kuitenkin hakijoiden paineita menestyä ylioppilaskirjoituksissa.

Abiturientit pohtivat myös koko valintauudistusta. Haastattelussa nousi esiin eri kiintiöiden painotukset, pääsykokeiden rooli sekä olisiko hyvä säilyttää edelleen yhteispistekiintiöt, jotka poistuivat uudistuksen myötä. Yksi abiturientti on myös huomannut, että uudessa valintasysteemissä monella alalla pelkällä pääsykokeella valittavien osuus tulee itse asiassa kasvamaan, ja se todennäköisesti parantaa niiden asemaa, jotka eivät tule todistuksella valituksi (vrt. Ahola & Spoofo 2019a).

Musta on ihan hyvä pitää molemmat, mutta musta pienempi paino sille todistusvalinnalle, koska fakta on se, että pienempi osa on niitä, jotka kirjoittaa täyden L:n paperit. (Turku2, T)

Mutta siinä mielessä, mikä merkitys ylioppilaskirjoituksilla on enää, jos pääsee vaan pääsykokeilla. Täytyisi löytää tasapaino todistusvalinnan ja pääsykokeen perusteella valituille. (Turku2, P)

Sit toisaalta ne L:n kirjoittaneet, jotka menee sillä todistuksella, niin ne on sit pois sieltä pääsykokeesta. En sit tiedä helpottaisiko se sitä, mutta olisi ainakin sit sitä kautta vähän parempi. (Turku2, T)

Toisaalta yhteispisteet voisi olla, kun sä luet ylioppilaskokeisiin ja menestyt niissä, niin sulla on jo tietty taito, millä voi sit menestyä myös pääsykokeissa. (Turku2, T)

Jotkut eivät olleet niin huolissaan todistusvalinnan merkityksen kasvusta, koska pääsykoevaihtoehto on aina olemassa. Kuten edellä mainittiin, opiskelijavalintojen uudistuksessa pelkällä pääsykokeella valittavien osuus tulee kasvamaan.

Musta tuntu, että mun todistuksen, tai ainakaan ne kirjoitustulokset ei riitä yliopistoon ja sillä ei ole mitään väliä, että pitää päästä pääsykokeisiin. (Jkl2, T)

Ehkä sekin kuulostaa aluksi, että voi että nyt pitää saada hyvät numerot. Mutta nyt kun kuullu enemmän, ei se maailmaa kaada vaikka et saa hyviä numeroita ja pääsis suoraan hyvillä numeroilla, onhan siinä ne pääsykokeet kumminkin. Ehkä avaa joillekin paremmin menestyneille oven. Ihan samalla tavalla pysyy, vaikka saat vähän heikommat arvosanat. (Jkl2, T)

Suunnitelma välivuoden pitämisestä ylioppilaskirjoitusten jälkeen näyttää selvitysten mukaan yleistyvän (OKM 2017; TK 2018). Erityisesti Jyväskylän haastatteluissa lukiolaiset toivat esille välivuoden viettämisen tarpeen eri näkökulmista.

Aika moni mun kavereista pohtii sitä, että haluais sitten tehdä vaikka töitä ja reissata. On lukion jälkeen aika puhki. Tosi harvalla on on ees pientä suuntaa. (Jkl2, T)

Ainakin ite mietin, että voisin tehdä välivuoden tai sitten jotain ihan muuta, ettei ainakaan ihan perään mihinkään korkeakouluun. (Jkl2, T)

Kyllä mäkin olen aika monelta kuullu, että vois pitää välivuoden. Sitten tiedän niitä, jotka halua kouluun ihan heti. Ite, jos nyt löytyy vielä, mihin oikeesti ite halua, olis valmis menemään. Mutta voin välivuoden pitää. (Jkl2, T)

Ylioppilaskirjoituksen jakaminen useaan kirjoituskertaan on yleistynyt. Osa abiturienteista haluaa jo syksyllä kokeilla joidenkin oppiaineiden kirjoittamista, kirjoittaa pois alta mieluisimpia aineita tai itselleen helpoimmiksi arvioimiaan aineita tai ylipäänsä jaksaa lukutaakkaa useampaan kirjoituskertaan. Jakaminen antaa myös mahdollisuuden korottaa arvosanoja jo lukio-opintojen aikana.

Niin ja pystyy korottaa keväällä, jos haluaa. (Jkl1, P)

Mä teen 3,5 vuoteen, nyt tein vasta terveystiedon. Se oli rennompaa kuin mä aattelin. Se koko tilanne, kuitenkin. Sitä oli ehkä enempi peloteltu. - Kun mullakin oli vaan yks reaaliaine, se meni ihan köykäsesti opiskelun ohessa. Kun keväällä on pitkää matikkaa ja muuta, niin vaan pystyis mitenkään. Lukuloma on ihan eho-ton. (Jkl2, T)

Syksyllä mulla oli lyhyt espanja ja yhteiskuntaoppi. Ihan odotettua paremmin meni. Ei se ollu niin paha, kuin mitä peloteltiin. (Jkl2, T)

Todistusvalintauudistuksen myötä poistettiin myös ylioppilaskirjoitusten arvosanojen korottamisrajoitus tutkinnon jo suorittaneilta (SA 502/2019, 16§). Eräs abiturientti poh-

tikin, miten rajaton korotusmahdollisuus vaikuttaa jatko-opintoihin hakevien toimintaan. Lisääkö uudistus kenties korottajien määrää? Entä kannattaako korottaa itselle kiinnostavaa ainetta, jos siitä saa kuitenkin valinnassa vähemmän pisteitä?

[Valintauudistus] lisää välivuoden viettävien halua korottaa arvosanoja ja siihen saattaa silti mennä monta vuotta. Ja just miten niitä aineita on painotettu, että voisi saada paremmat arvosanat jostain mielenkiintoisemmasta aineesta, mutta siitä saa sitten vähemmän pisteitä. (Turku1, T)

Ensimmäiset uuden järjestelmän mukaiset ylioppilastutkinnon arvosanojen korotukset oli mahdollista suorittaa syksyllä 2019. YTL:n mukaan hyväksytyt kokeen uusimisista 32–50 prosenttia on johtanut aiempaa parempaan arvosanaan. Syksyisin onnistumisprosentti on ollut matalampi kuin keväisin. Lakimuutoksen myötä kynnys hyväksytyt kokeen uusimiseen voi madaltua. Lopullisia johtopäätöksiä voidaan kuitenkin tehdä vasta myöhemmin, kun uudistus on ollut pidempään voimassa. (YTL 2019.)

Yhteenveto: abeilla paljon huolta mutta myös kiinnostusta

Abiturienttien haastattelut kertovat, että lukioissa on tällä hetkellä käynnissä monta eri muutosta, jotka aiheuttavat huolta ja ahdistusta sekä lisäävät epätietoisuutta. Tietoa muutoksista ja niiden todellisista vaikutuksista ei ole riittävästi ja se tulee abiturientin näkökulmasta liian myöhäisessä vaiheessa.

Eryteisesti korkeakoulujen opiskelijavalintauudistus aiheuttaa opiskelijoissa huolta ja luo paineita ylioppilaskokeissa menestymiseen. Tämä saattaa joissain tapauksissa toimia vastoin yhteistyön lisäämiselle asetettuja tavoitteita, esimerkiksi vähentäen osallistumista, minkä myös opettajat ja opinto-ohjaajat mainitsivat.

Abiturienttien jatkokoulutus suunnitelmat ovat osalla vaiheessa, ja suunnitelmien kirjo vastaa hyvin lukiolaisbarometrin tuloksia. Tässä katsannossa yhteistyöllä ja siitä saaduilla kokemuksilla voisi olla monen kohdalla vaikutusta. Toimintaan osallistumisessa on kuitenkin monia sekä tarjontaan että lukiolaisiin itseensä liittyviä esteitä. Korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön tulisi olla anniltaan hyvin konkreettista ja sopia lukiolaisen arkeen. Osallistumismahdollisuuksia parantaisi, jos kurssi- ja muu yhteistyötoiminta nivoutuisi mahdollisimman saumattomasti normaaleihin lukio-opintoihin. Yhteistyö tulisi toteuttaa niin, ettei se entisestään kuormita jo muutoinkin stressistä kärsiviä lukiolaisia (vrt. TAT 2019).

Abiturientit olivat varsin kiinnostuneita kansainvälisistä asioista ja lukion tarjoamista kansainvälistymisen mahdollisuuksista. Nykyistä enemmän tietoa he olisivat kaivan-

neet kansainvälisistä opiskelu- ja työmahdollisuuksista. Kuten opettajien ja opinto-ohjaajien haastatteluissa, hyvänä toimintamallina esiin nousi työelämäyhteistyö kansainvälisessä kontekstissa.

Jatkossa keskeinen haaste on, että koko systeemistä saadaan toimiva ja selkeä. Tätä hän viittasi myös edellä (s. 60) siteeraamamme rehtori kommentoidessaan uudistuksen haasteita. Avain-asemassa tulee olemaan uusi opetussuunnitelman perusteet, jossa hyvinvointiosaaminen on nostettu yhdeksi laaja-alaisen osaamisen alueista, sekä se, miten suunnitelman korkeakoulu- ja työelämäyhteistyötä koskevat tavoitteet jalkautetaan paikallisiin opetussuunnitelmiin (LOPS 2019).

4 YHTEENVETO JA POLITIIKKAJOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän VN-TEAS -hankkeen tavoitteena on ollut selvittää lukioiden tämänhetkistä työelämä- ja korkeakouluyhteistyötä sekä kansainvälisyyttä. Tähän lukuun on vedetty yhteen hankkeen keskeisimmät tulokset ja havainnot lukiokyselystä ja tapaustutkimuksista. Näiden ja muun arvioinnin ja pohdinnan myötä esitämme suosituksia lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöhön sekä kansainväliseen toimintaan.

Yhteistyön nykytila ja kehittäminen

Rehtorikyselyn perusteella lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö sekä kansainvälinen toiminta ja yhteistyö on laajaa ja monimuotoista. Vain muutama lukio ilmoitti, ettei tee lainkaan yhteistyötä. Toisaalta melkein puolessa vastanneista lukioista korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö on enemmänkin satunnaista. Yhteistyön satunnaisuus näyttäisi olevan erityisesti pienten lukioitten ongelma. Sama pätee kansainväliseen toimintaan, mutta se on kuitenkin kaiken kaikkiaan selvästi säännöllisemmällä pohjalla kuin korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö. Lukioilla on myös käytössä toimintamalleja, joissa korkeakoulu- ja työelämäyhteistyötä tehdään kansainvälistymisen kontekstissa.

Sekä korkeakoulu- että työelämäyhteistyö painottuu erilaisiin vierailuihin ja tutustumiisiin. Yhteistyössä toteutetut lukion kurssit sen sijaan ovat toistaiseksi harvinaisempia. Valtaosassa lukioista on kuitenkin jo käytössä jokin sellaisen yhteistyön muoto, jossa opiskelijan on mahdollista saada kurssisuoritus tai merkintä päättötodistukseen. Yhteistyössä oppiaineista korostuvat opinto-ohjaus ja matemaattis-luonnontieteelliset aiheet. Suurissa lukioissa erilaisia yhteistyön muotoja on enemmän käytössä kuin pienissä. Yhteistyömahdollisuudet ja niiden käyttö vaihtelevat myös alueittain.

Vaikka yhteistyö on suhteellisen laajaa ja monimuotoista, se on toisaalta jossain määrin epäsystemaattista ja perustuu pitkälti yksittäisten toimijoiden ja oppilaitosten väliin kontakteihin. Pieni osa lukioista on vasta etsimässä sopivia yhteistyömuotoja. Ehdotuksina ja malleina toiminnan systematisoimiseksi ja koordinoimiseksi esitettiin erilaisten yhteistyöverkoston kehittämistä ja laajentamista, jotka voivat rakentua lukioiden keskinäiselle, paikalliselle ja alueelliselle yhteistyölle. Toisin kuin lukioille, yhteistyö ei ole korkeakouluille lakisääteistä. Yhteistyön kehittämisessä tulisikin painottaa siitä korkeakouluille koituvia hyötyjä ajatellen erityisesti ikäluokkien pienenemistä ja opiskelijoista käytävän kilpailun kiristymistä.

Johtopäätökset ja suositukset:

- yhteistyön systemaattisuutta ja koordinointia tulee kehittää
- erityistä tukea tulee kohdentaa niille, joilla toiminta on vasta aluillaan
- yhteistyöhankkeissa on hyviä käytänteitä, joita tulee jakaa, myös hyödyntämällä digitaalisia välineitä, esimerkiksi kehittämällä ja hyödyntämällä OPH:n LOPS-työkalua ja ePerusteet- sivustoa
- OPH:n LOPS2021 opetussuunnitelmatyön tuen yhtenä keskeisenä teeman tulisi olla lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö sekä kansainvälistyminen, ja siinä yhteydessä voisi kerätä ja levittää lukioiden omia hyviä ja toimivia yhteistyökäytänteitä
- lukioissa tulee kiinnittää huomiota myös niihin oppiaineisiin, joissa ei vielä tehdä tai tehdään vain vähän yhteistyötä korkeakoulujen, työelämän tai kansainvälisten toimijoiden kanssa. Tämä vahvistaa myös opettajien keskinäistä yhteistyötä.
- yhteistyön kehittämisessä ja toteuttamisessa tulee lisätä kansainvälistymiseen liittyvien näkökulmien huomioon ottamista
- kotikansainvälistymistä tulisi hyödyntää nykyistä enemmän uusien opetussuunnitelman perusteiden suuntaviivojen mukaisesti

Lukiolaisten osallistuminen yhteistyöhön

Lukiolaisten osallistuminen yhteistyöhön näyttäisi olevan sekä rehtorikyselyn että tapaustutkimusten perusteella toistaiseksi keskimäärin melko vähäistä. Rehtoreiden arvioissa osallistumismääristä oli kuitenkin melko suurta vaihtelua, eivätkä kaikki osanneet vastata kysymykseen lainkaan. Monissa lukioissa, varsinkin kun lukio sijaitsee korkeakoulupaikkakunnalla, suurin osa opiskelijoista osallistuu erilaisiin tutustumisiin. Yhteistyössä toteutetuille kursseille osallistuminen sen sijaan on rehtoreiden arvioiden mukaan keskimäärin aika vähäistä.

Selvityksen antamaa kuvaa osallistumisesta tukee myös tuore lukiolaisbarometri, jonka mukaan vain joka neljäs lukiolainen oli osallistunut tai aikoo osallistua lukionsa tarjoamaan korkeakoulu- tai työelämäyhteistyöhön. Barometrin mukaan lukiolaiset tuntevat tai tunnistavat huonosti lukionsa tarjoamaa yhteistyötä, mikä tarkoittaa, että todellisuudessa osallistuminen voi olla havaittua laajempaa. Haastatellut opettajat ja opinto-ohjaajat allekirjoittavat tämän havainnon. Yhteistyö ei välttämättä erotu lukiolaisen arjessa tai he eivät miellä toimintaa erityiseksi yhteistyötoiminnaksi. Tämä ei välttämättä ole huono asia, mutta yhteistyön systematisoinnin ohella toimintaa on syytä tehdä entistä näkyvämmäksi.

Sekä rehtorikyselyssä että tapaustutkimusten haastatteluissa nousi esiin useita tekijöitä, jotka vähentävät lukiolaisten intoa osallistua yhteistyötoimintaan. Yksi keskeinen

on lukio-opintojen vaativuus ja raskaus. Monella on vaikeuksia selviytyä opinnoistaan, ja osa uupuu ja kokee ahdistusta. Korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistus, jossa suoran todistusvalinnan merkitys kasvaa, saa lukiolaiset tähtäämään entistä määrätietoemmin ylioppilaskirjoituksiin ja satsaamaan vain niihin aineisiin, joita pitävät oman korkeakoulutukseen hakeutumisensa kannalta tarpeellisina. Tässä tilanteessa monet yhteistyömuodot ja -opinnot koetaan ylimääräiseksi työksi, johon ei haluta tarttua. Esimerkiksi korkeakoulujen tarjoamat kurssit koetaan liian laajoiksi ja raskaiksi, eivätkä ne aina sovi lukiolaisen päivärytmiin. Kurssien tarjoaminen verkossa ei myöskään ole aina mikään patenttiratkaisu.

Johtopäätökset ja suositukset:

- yhteistyö tulee integroida selkeästi lukio-opintoihin
- lukiolaisten jaksamisesta ja hyvinvoinnista tulee huolehtia
- yhteistyön tavoitteet ja perustelut sekä hyödyt tulee kertoa selkeämmin lukiolaisille
- yhteistyön suunnittelua ja kehittämistä tulee tehdä opettajien, opinto-ohjaajien ja lukiolaisten yhteistyönä
- korkeakouluopinnoista koostuvan opintotarjottimen suunnitteluun tulee luoda yhtenäinen malli
- opetustarjonnan ja siihen liittyvien digitaalisten mallien suunnittelun tueksi olisi syytä perustaa erityinen lukioiden ja korkeakoulutuksen toimijat yhdistävä koordinoiva hanke, joka on syytä linkittää korkeakoulujen digivisioon, joka on osa Korkeakoulutus ja tutkimus 2030 -vision tiekarttaa
- yhteistyön ja siihen osallistumisen tilastointia tulee kehittää osana viranomaisten ja Tilastokeskuksen lukiokoulutukseen liittyvää tiedonkeruuta

Yhteistyön vaikuttavuus

Kyselyn mukaan rehtorit uskovat melko yksimielisesti, että yhteistyöllä voidaan vaikuttaa lukiolaisten koulutus- ja urasuunnitelmiin. Haastatellut opettajat ja opinto-ohjaajat sekä abiturientit itse eivät olleet niinkään vakuuttuneita asiasta. Varsin harvalla lukiolaisella on kuitenkin selkeät ja lukkoon lyödyt koulutussuunnitelmat, joten periaatteessa yhteistyöllä ja siitä saaduilla kokemuksilla voi olla oleellista vaikutusta nuoren valintoihin. On kuitenkin vaikea arvioida, olisivatko vaikutukset sellaisia, että ne tukevat yhteistyölle asetettuja politiikkatavoitteita, vai vahvistaako toiminta jo olemassa olevia koulutukseen hakeutumisen rakenteita. Kun rehtorikyselyn mukaan eniten korkeakoulu yhteistyötä tehdään matemaattis-luonnontieteellisten aineiden parissa, voi olla, että aloista jo alun perin kiinnostuneet ovat niitä, jotka osallistuvat yhteistyössä toteutetuille kursseille.

Ne, joilla ei ole selkeitä suunnitelmia, ovat yleensä myös vaikeimmin motivoitavissa. Lisäksi heillä voi olla erilaisia ongelmia lukio-opinnoissa suoriutumisessa. Ne taas, joilla on selkeät jatkokoulutussuunnitelmat, tähtäävät useimmiten yliopistojen hakupaikalle. He satsaavat määrätietoisesti ylioppilastutkintoon ja niihin aineisiin, joita arvelevat sisään pääsyn edellyttävän, eivätkä ole kovin innostuneita ylimääräisiin suoriutuksiin.

Yhteistyön politiikkatavoitteiden mukaan vaikutusten tulisi olla myös sen suuntaisia, että lukiolaisten koulutus- ja uravalinnat suuntautuisivat nykyistä laajemmin ja ennakkoluulottomimmin eri aloille ja vähentäisivät myös vahvasti sukupuolittuneita valintoja. Varsin harva rehtori kuitenkin uskoi, että yhteistyöllä voitaisiin vaikuttaa tämän tapaisiin asioihin, jotka koettiin vahvasti yhteiskunnan ja koulutusjärjestelmän rakenteelliseksi ongelmiksi.

Yhteistyön vaikutukset lukiolaisten koulutusvalintoihin näkyvät vasta pidemmällä aikavälillä, mutta vain yleisellä tasolla Opetushallinnon tietopalvelun (Vipunen) koulutukseen hakeutumisesta ja pääsyä koskevissa tilastoissa. Vaikuttavuuden arvioiminen edellyttää lisäksi systemaattista tiedonkeruun ja tilastoinnin kehittämistä yhteistyön laadullisesta ja määrällisestä toteuttamisesta.

Johtopäätökset ja suositukset:

- kehitetään opinto-ohjausta tunnistamaan entistä paremmin lukiolaisten koulutussuunnitelmien kehitysvaiheet ja kohdennetaan toimenpiteitä niiden mukaisesti
- erityistä huomiota ja tukea tulee kohdistaa niihin, joiden jatkokoulutussuunnitelmat ovat auki vielä lukion päättövaiheessa
- otetaan uusi HOPS-työkalu käyttöön tukemaan yhteistyölle asetettujen tavoitteiden saavuttamista
- kehitetään erilaisia yhteistyömuotoja niin, että ne ovat helposti lukiolaisen saavutettavissa
- kehitetään opinto-ohjausta tunnistamaan myös sukupuoleen liittyviä ennakkosenteita koskien koulutusta ja työelämää
- sukupuolittain eriytyneiden koulutus- ja uravalintojen vähentämisessä tulee ottaa huomioon ”purkutalkoot” hankkeen johtopäätökset ja suositukset liittyen erityisesti:
 - monipuolisten ja stereotyyppisten vapaiden esikuvien ja roolimallien tarjoamiseen, mikä tässä yhteydessä tarkoittaa asian huomioimista työelämävierailuissa sekä TET-jaksojen järjestämisessä, sekä
 - tasa-arvoon oppilaitoksissa, tässä tapauksessa vahvaa, opiskelijalle näkyvää ja heidät osallistavaa tasa-arvotyötä lukioissa
- kehitetään tiedonkeruuta ja tilastointia yhteistyön toteuttamisesta

Yhteistyön järjestäminen ja kehittäminen

Rehtoreiden ja haastateltujen opettajien, opinto-ohjaajien ja opiskelijoiden mukaan yhteistyön järjestämiseen ja kehittämiseen liittyy monia haasteita, joiden ratkaiseminen edellyttää haasteiden tunnistamista ja pitkälti paikallisia ratkaisuja. Alla olevassa taulukossa on esitetty haasteisiin liittyvät suositukset, joista osa on jo ollut esillä yllä käsiteltyjen teemojen yhteydessä.

Haasteet	Suosituks
Toimintaan osallistumisesta lukiolaiselle aiheutuva lisäkuormitus	<ul style="list-style-type: none"> hyvinvointiosaamisen huomioiminen lukion opetussuunnitelmassa ja opinnoissa sovelletaan malleja, joissa yhteistyöopinnot integroidaan lukio-opintoihin
Yhteistyön aikataulutus, esimerkiksi kurssien sijoittaminen opinto-ohjelmaan	<ul style="list-style-type: none"> yhteistyöopinnojen integroinnin, koordinoinnin ja suunnittelun tehostaminen korkeakoulujen ja työelämän kanssa
Yhteistyön maantieteellinen toteuttaminen	<ul style="list-style-type: none"> varmistetaan yhteistyön alueellinen kattavuus ja tasa-arvo
Lukiokoulutuksen järjestäjän taloudelliset mahdollisuudet ja yhteistyön resursointi	<ul style="list-style-type: none"> varmistetaan riittävä toiminnan tuki ja rahoitus yhteistyö ei voi perustua pääasiallisesti hanketoimintaan ja -rahoitukseen
Lukion opettajien/opojen lisääntyvä työtaakka	<ul style="list-style-type: none"> yhteistyöstä tulee tehdä koko lukion koordinoitua toimintaa, osa lukion toimintakulttuuria
Lukiolaisten motivointi osallistua yhteistyöhön	<ul style="list-style-type: none"> yhteistyöstä tulee tehdä luonteva osa koko lukion toimintaa yhteistyön tavoitteet, perustelut sekä hyödyt tulee kertoa selkeästi tulee luoda yhteistyömalleja, jotka eivät kuormita lukiolaisia
Yhteistyön järjestämisen henkilösidonaisuus	<ul style="list-style-type: none"> lukion henkilökunnan yhteistyö, tiedon kulun ja kollegiaalisen tuen varmistaminen, kokemusten ja kontaktien jakaminen
Työelämätoimijoiden motivointi osallistua yhteistyöhön	<ul style="list-style-type: none"> luodaan verkostopohjaisia yhteistyömalleja lukioiden ja työelämän toimijoiden kesken tuodaan työelämän toimijoille selkeästi esiin yhteistyöstä heille koituvat hyödyt

Lopuksi voidaan vielä nostaa esiin se, että kysyttäessä uuden lukiolain lukioille aiheuttamia haasteita, yli puolet rehtoreista oli sitä mieltä, että valmiudet ovat hyvät, ja vain alle kymmenes vastasi, että valmiudet ovat heikot. Valmiuksia jatko-ohjauksen antamiseen kysyttiin erikseen ja siinä tilanne oli vielä parempi. Vaikka itse yhteistyöhön ja sen käytännön järjestelyyn liittyy monia haasteita ja ongelmia, nykytilanne näyttäisi siis kuitenkin täyttävän lainsäädännön edellyttämän tason melko hyvin. Opetushallituksen on kuitenkin syytä seurata jatko-ohjausvelvoitteen toteutumista ja vaikutuksia.

Yhteistyön kehittämisen keskeinen haaste voidaan tiivistää seuraavasti: Miten yhteistyöstä tehdään systemaattista, koordinoitua, kaikki lukiot ja lukiolaiset tasavertaisesti

tavoittavaa ja vaikuttavaa toimintaa? Tähän liittyvä jo edellä siteerattu rehtorin kommentti sietää tulla toistetuksi:

Uusi toimintakulttuuri ei synny hetkessä. Opettajia pitää kouluttaa ja näille asioille on annettava aikaa. On hyvä, että laki on muuttunut, yhteistyö on tähänkin asti ollut mahdollista ja toimivaa innokkaiden toimesta. Nyt koko kouluyhteisön on tartuttava toimeen. Vaatii johtamista, kokeiluja ja aikaa.

Liitteet

Liite 1. Webropol-kyselylomake

A. PERUSTIEDOT

1.

Lukion nimi

Sijaintikunta

Koulutuksen järjestäjä

2. Onko lukiollanne lukiolain mukaista erityistehtävää

- kyllä, mikä? _____
- ei

3. Koulutuksen järjestäjän omistajatyyppi

- kunta
- kuntayhtymä
- yksityinen
- valtio

4. Mikä on lukionne pääopetuskieli?

- suomi
- ruotsi
- muu, mikä? _____

5. Mikä on lukionne opiskelijamäärä?

- alle 50
- 50–99
- 100–299
- 300–499
- 500–699
- 700 tai enemmän

B. YHTEISTYÖTÄ KOSKEVAT KYSYMYKSET:

6. Minkä tahojen kanssa lukionne tekee tällä hetkellä yhteistyötä?

1. vakiintunut/pysyvä yhteistyö, 2. satunnainen yhteistyö, 3. ei yhteistyötä

Kotimaiset tahot

- yliopisto
- ammattikorkeakoulu
- ammatillinen oppilaitos
- toinen lukio

- joku muu koulutusinstituutio (esim. kesäyliopisto, täydennyskoulutuskeskus, kansanopisto), mikä? ____
- työelämä (julkinen sektori, yritykset, kolmannen sektorin toimijat)
- joku muu taho, mikä? ____

Kansainväliset tahot

- kansainväliset korkeakoulut
- muut kansainväliset oppilaitokset
- kansainväliset työelämän toimijat
- joku muu kansainvälinen taho, mikä? ____

Lukio-korkeakoulu yhteistyö

7. Millaisia yhteistyömuotoja lukiollanne on korkeakoulujen (yliopistot ja ammattikorkeakoulut) kanssa?

(voit valita useamman vaihtoehdon)

- Korkeakoulun kanssa toteutettava lukion kurssi
- Korkeakoulun kanssa toteutettava opintojakso, joka on osa lukion kurssia
- Orientaatiokurssi, kurkistuskurssi, tutustumiskurssi tai vastaava, joka
 - on osa lukion kurssia
 - ei ole osa lukion kurssia
- Vierailut ja tapahtumat
 - abi-päivät, uraohjauspäivät tai vastaavat
 - muut vierailut kampuksella (esim. vierailut luennoilla)
 - korkeakouluopiskelijoiden vierailut lukioon
 - korkeakouluopettajien tai muun henkilökunnan vierailut lukioon
 - lukion opettajien/opojen vierailut korkeakouluun
 - alumnien vierailut lukiossa
 - muu tapahtuma tai vierailu, millainen? ____
- Avoimen yliopiston / ammattikorkeakoulun kurssi
 - josta saa korkeakoulun opintopisteitä
 - joka voidaan hyväksyä lukion kurssiksi tai osaksi sitä
- Yhteiset projektit tai opintojaksot korkeakoulun tai korkeakouluopiskelijoiden kanssa (esim. lukiolaisten osallistuminen AMK:n TKI-toimintaan)
- Henkilöstön kehittäminen yhteistyössä korkeakoulun kanssa (esim. koulutukset, yhteiskehittämistapaamiset, tietojen vaihto yms.)
- Muunlainen yhteistyö, millainen? _____

8. Millaisia yhteistyön toteutustapoja lukiollanne on korkeakoulujen kanssa?

(voit valita useamman vaihtoehdon)

- Lukion kurssi tai sen osa, jossa hyödynnetään korkeakoulun tiloja (esim. laboratorio) ja opetuksesta vastaa
 - korkeakoulun opettaja tai opettajat (tai opiskelija/t tai alumni/t)
 - lukion opettaja tai opettajat
 - sekä lukion että korkeakoulun opettajat yhteistyössä
- Lukion kurssi tai sen osa, joka järjestetään lukion tiloissa ja opetuksesta vastaa
 - korkeakoulun opettaja tai opettajat (tai opiskelija/t tai alumni/t)
 - sekä lukion että korkeakoulun opettajat yhteistyössä
- Lukion itsensä toteuttama kurssi, jossa hyödynnetään korkeakoulun oppimateriaaleja
- Lukion kurssi tai sen osa, joka toteutetaan yhdessä korkeakoulun kanssa verkko-opintoina
- Onko teillä muunlaisia korkeakouluyhteistyön toteutustapoja, millaisia? _____

9. Kuvaa jokin lukionne toimiva/onnistunut korkeakouluyhteistyön muoto, jota voitaisiin levittää valtakunnallisesti ja josta muut lukiot voisivat hyötyä. _____

Työelämäyhteistyö

10. Millaisia yhteistyön tapoja lukiollanne on työelämän kanssa?

(voit valita useamman vaihtoehdon)

- Lukion kurssi tai sen osa, jonka toteuttamiseen työelämän toimijat osallistuvat
- Työelämään tutustuminen
 - lukio-TET opiskelijoille
 - opettaja-TET
 - opo-TET
 - rehtori-TET
 - muu lukiolaisten tutustuminen työpaikoilla
 - muu opettajien/opojen tutustuminen työpaikoilla
- Työelämän toimijoiden vierailut lukiossa
- Yhteistyötä työnantajien kanssa opiskelijoiden kesätyöpaikkojen hankinnassa
- Erilaiset työelämä- ja yrittäjyysprojektit, mainitse muutamia esimerkkejä
 - _____
- Henkilöstön kehittäminen yhteistyössä työelämän toimijoiden kanssa (esim. koulutukset, yhteiskehittämistapaamiset, tietojen vaihto yms.)
- Onko teillä muunlaisia työelämäyhteistyön toteutustapoja, millaista?

11. Onko opiskelijoiden mahdollista saada työelämän kanssa yhteistyönä toteutetuista opinnoista ja/tai muusta yhteistyöstä lukion kurssisuoritus tai esim. merkintä päättötodistukseen? KYLLÄ/EI
12. Kuvaa jokin lukionne toimiva/onnistunut työelämäyhteistyön muoto, jota voitaisiin levittää valtakunnallisesti ja josta muut lukiot voisivat hyötyä.
- _____

Kansainvälistyminen ja siihen liittyvä yhteistyö

13. Millaista kansainvälisyyttä tukevaa toimintaa lukiollanne on?
(voit valita useamman vaihtoehdon)

- lukion opiskelijoiden vaihto-opiskelu ulkomailla
- ulkomaisten opiskelijoiden vaihto-opiskelu omassa lukiossa
- opettaja-/opovaihto tai osallistuminen kansainväliseen liikkuvuushankkeeseen (esim. Erasmus+, Pohjola Norden -vaihdot yms.)
- ulkomaisia opettajien/opojen vaihdossa omassa lukiossa
- lukiolaisen kansainvälinen työharjoittelu
- lähialueen yritysten kansainvälisyyteen tutustuminen
- korkeakoulun kansainväliseen toimintaan tutustuminen
- lukion kurssi tai sen osa, joka toteutetaan ulkomailla
- omassa lukiossa toteutettu kurssi tai sen osa, jonka opetuksesta vastaa kansainvälinen opettaja tai opettajat
- ystävyyslukio ulkomailla
- yhteistyö ulkomaalaisten lukioiden kanssa verkko-opintoja hyväksi käyttäen
- lukion opettajien/opojen henkilökohtaiset kontaktit toisiin kansainväliisiin opettajiin/opoihin tai lukioihin (muu kuin kansainvälinen vaihto)
- opiskelijoiden ja/tai opettajien/opojen muut ulkomaan matkat (esim. tutustuminen paikalliseen kouluun ja kulttuuriin)
- muu yhteistyö, millainen? _____

14. Kuvaa jokin lukionne toimiva/onnistunut kansainvälisyyteen liittyvä yhteistyömuoto, jota voitaisiin levittää valtakunnallisesti ja josta muut lukiot voisivat hyötyä. _____

YHTEISTYÖN LAAJUUS 1/2

15. Kuinka pitkään lukiollanne on ollut yhteistyötä **korkeakoulu(je)n** kanssa?

- säännöllistä korkeakoulu yhteistyötä vuodesta _____
- korkeakoulu yhteistyö on ollut satunnaista
- ei korkeakoulu yhteistyötä

16. Kuinka pitkään lukiollanne on ollut yhteistyötä **työelämän** kanssa?

- säännöllistä työelämäyhteistyötä vuodesta _____
- työelämäyhteistyö on ollut satunnaista
- ei työelämäyhteistyötä

17. Miten säännöllistä ja vakiintunutta **kansainvälisyys** ja siihen liittyvä yhteistyö lukiossanne on?

- säännöllistä ja vakiintunutta yhteistyötä vuodesta _____
- yhteistyö on ollut satunnaista
- ei kansainvälistä yhteistyötä

YHTEISTYÖN LAAJUUS 2/2

18. Kuinka suuri osa lukionne opiskelijoista osallistuu lukuvuodessa yhteistyössä korkeakoulun ja/tai työelämän kanssa toteutettaville **kursseille**?

(ilmoita prosenttiluku ilman %-merkkiä)

- korkeakoulun kanssa toteutettaville kursseille osallistuu (%) _____
- työelämän kanssa toteutettaville kursseille osallistuu (%) _____

19. Kuinka suuri osa lukionne opiskelijoista osallistuu lukuvuodessa **muuhun yhteistyöhön** korkeakoulun ja/tai työelämän kanssa (esim. tutustumiset, vierailut tms.)

(ilmoita prosenttiluku ilman %-merkkiä)

- korkeakoulun kanssa toteutettavaan muuhun yhteistyöhön osallistuu (%) _____
- työelämän kanssa toteutettavaan muuhun yhteistyöhön osallistuu (%) _____

20. Kuinka suuri osa lukionne **opettajista/opoista** osallistuu yhteistyössä korkeakoulun ja/tai työelämän kanssa toteutettavaan toimintaan?

(ilmoita prosenttiluku ilman %-merkkiä)

- korkeakouluyhteistyöhön osallistuu (%) _____
- työelämäyhteistyöhön osallistuu (%) _____

21. Jos lukionne tekee sellaista yhteistyötä, josta lukiolainen saa joko kokonaisen tai osan lukion kurssisuorituksesta, kuinka paljon tällaisia kursseja lukiossanne lukuvuoden aikana suunnilleen kertyy?

- lukuvuoden aikana kursseja suoritetaan arviolta noin _____

OPPIAINEET

22. Minkä oppiaineiden alueella yhteistyötä tehdään lukiossanne?

(voit valita useamman vaihtoehdon)

	KORKEAKOULU	TYÖELÄMÄ
☐ Äidinkieli ja kirjallisuus	☒	☒
☐ Muut kielet		

- Matematiikka
 - pitkä
 - lyhyt
- Ympäristö- ja luonnontieteet
 - biologia
 - maantiede
 - fysiikka
 - kemia
- Humanistis-yhteiskunnalliset tieteet
 - filosofia
 - psykologia
 - historia
 - yhteiskuntaoppi
 - uskonto
 - elämäkatsomustieto
 - terveystieto
- Taito- ja taideaineet
 - liikunta
 - musiikki
 - kuvataide
- Opinto-ohjaus
- Teemaopinnot
- Muu, mikä? _____

23. Mainitse kolme oppiainetta, joissa yhteistyötä tehdään tiiviimmin.

- korkeakoulun kanssa
 - ---
 - ---
 - ---
- työelämän kanssa
 - ---
 - ---
 - ---
- kansainvälisten toimijoiden kanssa tai yhteistyö, jossa on vahva kansainvälinen ulottuvuus
 - ---
 - ---
 - ---

KUSTANNUSTEN JAKO

24. Miten **korkeakouluyhteistyön** kustannukset jakautuvat?
(voit valita useamman vaihtoehdon)

- lukio ja korkeakoulut toteuttavat molemmat yhteistyötä omalla rahoituksellaan, rahaa ei siirry osallistujalta toiselle
- lukio ostaa koulutusta korkeakoululta
- lukiolainen maksaa itse esim. avoimen korkeakoulun opintomaksun
- lukio palauttaa opiskelijalle suorituksen jälkeen esim. avoimen korkeakoulun opintomaksun
- yhteistyön kustannukset katetaan kokonaan tai osittain ulkopuolisen hankerahoituksen turvin (esim. ESR-hankkeet tai kansainväliset vaihto-ohjelmat) kautta
- lukio itse kerää rahoituksen tai tuen muualta, mistä? _____

25. Miten **työelämäyhteistyön** kustannukset jakautuvat?
(voit valita useamman vaihtoehdon)

- lukio toteuttaa työelämäyhteistyötä omalla rahoituksellaan
- työelämän toimijat sponsoroivat yhteistyötä, miten? _____
- yhteistyön kustannukset katetaan kokonaan tai osittain ulkopuolisen hankerahoituksen turvin (esim. ESR-hankkeet)
- lukio itse kerää rahoituksen tai tuen muualta, mistä? _____

SOPIMUKSET

26. Millaisia sopimuksia lukiollanne on yhteistyön käytännön toteutuksesta?

KORKEAKOULU TYÖELÄMÄ

- kirjallinen sopimus
- suullinen sopimus
- ei erityistä sopimusta, toiminta perustuu normaaleihin käytäntöihin (esim. yksittäisten henkilöiden väliseen yhteistyöhön)

C. YHTEISTYÖSTÄ SAADUT KOKEMUKSET

KOKEMUKSET 1/2

27. Onko lukionne/koulutuksen järjestäjä asettanut määrällisiä tavoitteita korkeakoulu- ja työelämäyhteistyölle?

- kyllä, millaisia? _____
- ei

28. Mikäli määrällisiä tavoitteita on asetettu, miten hyvin ne on saavutettu
(1=erittäin heikosti, 5=erittäin hyvin)

- 1 2 3 4 5

KOKEMUKSET 2/2

29. Missä määrin teidän lukiossanne toteutettava yhteistyö tukee seuraavia tavoitteita?

(1=erittäin heikosti, 5=erittäin hyvin)

Korkeakouluyhteistyö

- selkiyttää lukiolaisen käsityksiä omista vahvuuksista ja kiinnostuksen kohteista
- lukiolainen tutustuu korkeakouluun ja korkeakoulussa opiskeluun
- herättää lukiolaisen kiinnostuksen ja motivaation jatko-opintoihin
- vahvistaa lukiolaisen valmiuksia tehdä jatko-opintosuunnitelmia
- tukee lukiolaista jatko-opintoihin liittyvässä päätöksenteossa
- antaa lukiolaiselle mahdollisuuden osallistua korkeakouluyhteistyön suunnitteluun ja toteutukseen
- sujuvoittaa ja nopeuttaa lukiolaisen siirtymistä jatko-opintoihin
- auttaa lukiolaista hahmottamaan tieteellisen tiedon ominaispiirteitä
- lieventää lukiolaisen käsityksiä sukupuolen mukaan eriytyneistä koulutuslavalainnoista
- lisää lukion opettajien/opojen tietoja korkeakouluissa käytetyistä opetus- ja tutkimusmenetelmistä.
- lisää lukion opettajien/opojen tietoja korkeakouluissa vaadittavista opiskeluvahvuuksista
- edesauttaa lukion ja korkeakoulun henkilöstön välisen ammatillisen ja ajankohtaisen tiedon vaihtoa

työelämäyhteistyö

- selkiyttää lukiolaisen käsityksiä omista vahvuuksista ja kiinnostuksen kohteista
- lukiolainen tutustuu työelämään ja sen toimintoihin
- lukiolainen tutustuu erilaisiin työpaikkoihin
- antaa malleja erilaisista työurista
- vahvistaa lukiolaisen valmiuksia tehdä urasuunnitelmia
- herättää lukiolaisen kiinnostusta erilaisiin työtehtäviin
- sujuvoittaa ja nopeuttaa myöhempää työelämään siirtymistä
- lieventää lukiolaisen käsityksiä sukupuolen mukaan eriytyneistä työmarkkinoista
- lisää lukion opettajien/opojen tietoja työelämässä tarvittavista tiedoista ja taidoista

kansainvälistyminen

- lukiolainen tutustuu kansainvälisiin opiskelijoihin ja opettajiin
- lukiolainen tutustuu kansainvälisiin ilmiöihin ja ajankohtaisiin kysymyksiin
- herättää kiinnostuksen kansainvälisiin jatko-opintoihin
- herättää kiinnostuksen kansainvälisiin työtehtäviin
- lukion opettaja/opo saa kansainvälisiä kontakteja
- lisää lukion opettajien/opojen mahdollisuuksia saada tietoa kansainvälisistä ilmiöistä ja ajankohtaisista kysymyksistä

30. Mitä muita tärkeitä tavoitteita ja/tai mahdollisuuksia näette lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöllä sekä kansainvälisellä yhteistyöllä olevan?

VAIKUTUKSET

31. Miten paljon lukioiden **korkeakoulu**yhteistyöllä voidaan mielestäsi vaikuttaa seuraaviin asioihin?

(1=ei voida lainkaan vaikuttaa... 5=voidaan vaikuttaa paljon)

- lukiolaisten koulutussuunnitelmiin
- lukiolaisten jatko-opintovalintoihin
- korkeakoulutukseen sijoittumiseen
- lukiolaisten urasuunnitelmiin ja -valintoihin
- ylioppilastutkintomenestykseen
- eri alojen hakupaineen tasaantumiseen
- sukupuolen mukaan eriytyneiden koulutuslavalintojen tasaantumiseen
- lukion opettajien/opojen korkeakoulutietämyksen paranemiseen

32. Miten paljon lukioiden **työelämä**yhteistyöllä voidaan mielestäsi vaikuttaa seuraaviin asioihin?

(1=ei voida lainkaan vaikuttaa ... 5=voidaan vaikuttaa paljon)

- lukiolaisten koulutussuunnitelmiin
- lukiolaisten jatko-opintovalintoihin
- korkeakoulutukseen sijoittumiseen
- lukiolaisten urasuunnitelmiin ja -valintoihin
- ylioppilastutkintomenestykseen
- eri alojen hakupaineen tasaantumiseen
- sukupuolen mukaan eriytyneiden koulutuslavalintojen tasaantumiseen
- lukion opettajien/opojen työelämätietämyksen paranemiseen

D. UUSI LUKIOLAKI JA SEN HAASTEET 1/2

Uudistettu lukiolaki edellyttää entistä tiiviimpää yhteistyötä korkeakoulujen sekä työelämän kanssa. Lain 13 pykälän mukaan osa lukiokoulutuksen oppimäärästä on järjestettävä yhteistyössä yhden tai useamman korkeakoulun kanssa.

33. Millaiset valmiudet näette lukiollanne olevan vastata uuden lain vaatimuksiin?
1=erittäin heikot... 5=erittäin hyvät

Uuden lukiolain 25 pykälän mukaan myös lukiokoulutuksen jo suorittaneella opiskelijalla on oikeus saada opintoihin hakeutumiseen ja urasuunnitelmiin liittyvää ohjausta

lukion oppimäärän suorittamisvuotta seuraavan vuoden aikana (niin kutsuttu jatko-ohjaus). Lain mukaan vastuu ohjauksen antamisesta on koulutuksen järjestäjällä, jonka oppilaitoksessa opiskelija on lukion oppimäärän suorittanut.

34. Millaiset valmiudet lukiollanne on tarjota ohjausta niille lukiolaisille, jotka eivät saa jatko-opintopaikkaa heti lukiosta valmistuttuaan?

1=erittäin heikot... 5=erittäin hyvät

35. Seurataanko lukiossanne ylioppilaiden jatko-opintoihin sijoittumista?

- kyllä, miten? _____
- ei

36. Tarjoaako lukionne ylioppilastutkinnon suorittaneille jatko-opinto- ja uraohjausta?

- kyllä, miten jatko-ohjaus on toteutettu? _____
- ei

D. UUSI LUKIOLAKI JA SEN HAASTEET 2/2

37. Miten haastavina pidätte seuraavia korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöhön sekä niiden järjestämiseen liittyviä seikkoja?

(1=ei lainkaan haastavina ... 5=erittäin haastavina)

- yhteistyön aikataulutus esim. kurssien sijoittaminen opinto-ohjelmaan
- yhteistyön maantieteelliseen toteuttamiseen liittyvät seikat (esim. etäisyydet korkeakouluun, matkojen järjestäminen)
- toimintaan osallistumisesta lukiolaiselle aiheutuva lisäkuormitus (esim. päivien piteneminen)
- lukio- ja korkeakouluopintojen erilaiset vaatimukset
- korkeakoulun tarjoamien sisältöjen soveltuvuus lukiolaisille
- yhteistyötahojen tavoitteiden erilaisuus (lukio/korkeakoulu/työelämä)
- yhteistyön resursointi (kustannukset, opettajien riittävyys, tarvittavat opetustilat ym.)
- lukiolaisten motivointi osallistumaan yhteistyöhön
- lukiolaisten riittämättömät lähtötiedot ja -taidot
- lukion opettajien/opojen lisääntyvä työtaakka
- lukion opettajien/opojen halukkuus osallistua yhteistyöhön
- korkeakoulun opettajien/henkilökunnan halukkuus osallistua yhteistyöhön
- lukion opettajien/opojen riittämätön työelämä tietämys
- lukion opettajien/opojen riittämätön korkeakoulutuksen käytäntöjen tuntemus
- korkeakoulun opettajien/henkilökunnan riittämätön tietämys lukion toiminnasta

- työelämäntoimijoiden motivointi osallistumaan yhteistyöhön
- lukiokoulutuksen järjestäjän taloudelliset mahdollisuudet
- yhteistyön sopimiseen liittyvät seikat
- yhteistyön järjestämisen henkilösidonaisuus
- opintohallintoon liittyvät kysymykset (kirjautuminen sähköisiin järjestelmiin, kurssijärjestelyt, suoritusmerkinnät jne.)

38. Mitä muita erityisiä haasteita näette yhteistyöllä (korkeakoulu, työelämä- ja kansainvälinen yhteistyö) ja sen järjestämisellä olevan? _____

E. KEHITYSNÄKYMÄT

39. Miten aiotte jatkossa kehittää yhteistyötä **korkeakoulujen** kanssa? _____

40. Miten aiotte jatkossa kehittää yhteistyötä **työelämän toimijoiden** kanssa?

41. Miten aiotte jatkossa kehittää yhteistyötä **kansainvälisten toimijoiden** kanssa tai muuta **kansainvälistymiseen liittyvää** yhteistyötä? _____

F. SANA ON VAPAA!

42. Miten muuten haluaisitte kommentoida lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön sekä kansainvälistymisen kehittämiseen liittyviä asioita?

Liite 2. Liitetaulukot ja -kuviot

Liitetaulukko 1. Yhteistyön muodot lukion koon mukaan tarkasteltuna.

KORKEAKOULU	vastannut kyllä		
	pienet (49)	keskisuuret (84)	suuret (26)
korkeakoulun kanssa toteutettava lukion kurssi	32,7	31	61,5
korkeakoulun kanssa toteutettava opintojakso, joka on osa lukion kurssia	28,6	31	42,3
orientaatiokurssi/kurkistuskurssi, joka osa lukion kurssia	18,4	21,4	38,5
orientaatiokurssi/kurkistuskurssi, joka ei osa lukion kurssia	18,4	31	19,2
abi-päivä, uraohjauspäivä tai vastaava	98	96,4	96,2
muu vierailu kampuksella (esim. vierailut luennolla)	63,3	77,4	88,5
korkeakouluopiskelijoiden vierailut lukioon	95,9	95,2	100
korkeakouluopettajien tai muun henkilökunnan vierailut lukioon	36,7	57,1	65,4
lukion opettajien/opojen vierailut korkeakouluun	57,1	83,3	96,2
alumnien vierailut lukiossa	46,9	51,2	76,9
muu kk tapahtuma tai vierailu	2	13,1	19,2
avoimen yliopiston/amk kurssi, josta saa opintopisteitä	22,4	27,4	46,2
avoimen yliopiston/amk kurssi, joka voidaan hyväksyä kurssiksi tai osaksi sitä	32,7	40,5	50
yhteiset projektit tai opintojaksot kk tai kk-opiskelijoiden kanssa	8,2	17,9	42,3
henkilöstön kehittäminen kk kanssa (esim. koulutukset, yhteiskehittämistapaamiset yms.)	30,6	36,9	46,2
muunlainen kk yhteistyö	10,2	3,6	3,8

TYÖELÄMÄ	vastannut kyllä		
	pienet (45)	keskisuuret (80)	suuret (26)
lukion kurssi tai sen osa, jonka toteuttamiseen osallistuvat työelämän toimijat	20	47,5	76,9
lukio-TET opiskelijoille	40	50	53,8
opettaja-TET	2,2	11,3	19,2
opo-TET	2,2	12,5	19,2
rehtori-TET	2,2	5	19,2
muu lukiolaisten tutustuminen työpaikoilla	66,7	61,3	69,2
muu opettajien/opojen tutustuminen työpaikoilla	20	35	42,3
työelämän toimijoiden vierailut lukiossa	80	83,8	96,2
yhteistyötä työntajien kanssa opiskelijoiden kesätyöpaikkojen hankinnassa	48,9	45	46,2
erilaiset työelämä- ja yrittäjyysprojektit	35,6	50	50
henkilöstön kehittäminen yhteistyössä työelämän toimijoiden kanssa	15,6	28,7	23,1
muunlainen työelämäyhteistyön toteutustapa	8,9	20	34,6

KANSAINVÄLISYYS	vastannut kyllä		
	pienet (48)	keskisuuret (84)	suuret (26)
lukio-opiskelijoiden vaihto-opiskelu ulkomailla	60,4	85,7	92,3
ulkomaalaisten opiskelijoiden vaihto-opiskelu omassa lukiossa	64,6	86,9	92,3
opettaja-/opovaihto tai osallistuminen kansainväliseen liikkuvuushankkeeseen	35,4	71,4	76,9
ulkomaalaisia opettajia/opoja vaihdossa omassa lukiossa	12,5	34,5	23,1
lukiolaisten kv työharjoittelu	2,1	4,8	0
lähialueen yritysten kv tutustuminen	12,5	21,4	30,8
korkeakoulun kv toimintaan tutustuminen	2,1	14,3	42,3
lukion kurssi, joka toteutetaan ulkomailla	52,1	63,1	73,1
omassa lukiossa toteutettu kurssi, jonka opetuksesta vastaa kv opettaja	10,4	7,1	3,8
ystävyysslukio ulkomailla	35,4	54,8	76,9
yhteistyö kv lukioiden kanssa verkko-opintojen avulla	2,1	15,5	7,7
lukion opettajien/opojen henkilökohtaiset kontaktit toisiin kv opettajiin tai lukioihin	27,1	54,8	57,7
opiskelijoiden/opettajien muut ulkomaan matkat (esim. paikalliseen kulttuuriin tutustuminen)	52,1	71,4	80,8
muu kansainvälinen yhteistyö	2,1	13,1	3,8

Liitetaulukko 2. Yhteistyön muodot tarkasteltuna lukion sijaintialueen mukaan.

KORKEAKOULU	vastannut kyllä					
	Etelä (41)	Lounais (29)	Itä (26)	Länsi/Sisä (38)	Pohjois (16)	Lappi (9)
korkeakoulun kanssa toteutettava lukion kurssi	46,3	41,4	11,5	44,7	12,5	55,6
korkeakoulun kanssa toteutettava opintojakso, joka on osa lukion kurssia	31,7	41,4	23,1	42,1	25	0
orientaatiokurssi/kurkistuskurssi, joka osa lukion kurssia	22	41,4	11,5	23,7	12,5	22,2
orientaatiokurssi/kurkistuskurssi, joka ei osa lukion kurssia	12,2	17,2	26,9	44,7	18,8	33,3
abi-päivä, uraohjauspäivä tai vastaava	92,7	96,6	96,2	100	100	100
muu vierailu kampuksella (esim. vierailut luennolla)	87,8	72,4	69,2	65,8	81,3	66,7
korkeakouluopiskelijoiden vierailut lukioon	92,7	93,1	100	100	100	88,9
korkeakouluopettajien tai muun henkilökunnan vierailut lukioon	56,1	69	42,3	52,6	31,3	44,4
lukion opettajien/opojen vierailut korkeakouluun	80,5	79,3	61,5	84,2	87,5	55,6
alumnien vierailut lukiossa	70,7	44,8	76,9	39,5	31,3	44,4
muu kk tapahtuma tai vierailu	12,2	0	11,5	15,8	6,3	22,2
avoimen yliopiston/amk kurssi, josta saa opintopisteitä	29,3	27,6	34,6	31,6	12,5	33,3
avoimen yliopiston/amk kurssi, joka voidaan hyväksyä kurssiksi tai osaksi sitä	34,1	31	53,8	52,6	18,8	33,3
yhteiset projektit tai opintojaksot kk tai kk-opiskelijoiden kanssa	19,5	24,1	19,2	15,8	18,8	11,1
henkilöstön kehittäminen kk kanssa (esim. koulutukset, yhteiskehittämistapaamiset yms.)	36,6	34,5	30,8	42,1	37,5	33,3
muunlainen kk yhteistyö	4,9	0	3,8	2,6	6,3	44,4

TYÖELÄMÄ	vastannut kyllä					
	Etelä (39)	Lounais (28)	Itä (26)	Länsi/Sisä (38)	Pohjois (14)	Lappi (6)
lukion kurssi tai sen osa, jonka toteuttamiseen osallistuvat työelämän toimijat	56,4	42,9	30,8	42,1	50	33,3
lukio-TET opiskelijoille	46,2	50	26,9	57,9	50	66,7
opettaja-TET	20,5	7,1	3,8	10,5	0	0
opo-TET	12,8	14,3	3,8	13,2	7,1	0
rehtori-TET	15,4	3,6	3,8	5,3	0	0
muu lukiolaisten tutustuminen työpaikoilla	66,7	53,6	69,2	63,2	64,3	83,3
muu opettajien/opojen tutustuminen työpaikoilla	38,5	28,6	46,2	23,7	14,3	33,3
työelämän toimijoiden vierailut lukiossa	82,1	82,1	92,3	86,8	78,6	83,3
yhteistyötä työntajien kanssa opiskelijoiden kesätyöpaikkojen hankinnassa	38,5	39,3	46,2	52,6	64,3	50
erilaiset työelämä- ja yrittäjyysprojektit	46,2	53,6	46,2	39,5	50	33,3
henkilöstön kehittäminen yhteistyössä työelämän toimijoiden kanssa	25,6	17,9	34,6	26,3	7,1	16,7
muunlainen työelämäyhteistyön toteutustapa	15,4	14,3	15,4	23,7	35,7	16,7

KANSAINVÄLISYYS	vastannut kyllä					
	Etelä (41)	Lounais (29)	Itä (26)	Länsi/Sisä (37)	Pohjois (16)	Lappi (9)
lukio-opiskelijoiden vaihto-opiskelu ulkomailla	90,2	72,4	43,1	81,1	75	66,7
ulkomaalaisten opiskelijoiden vaihto-opiskelu omassa lukiossa	92,7	72,4	46,9	86,5	81,3	44,4
opettaja-/opovaihto tai osallistuminen kansainväliseen liikkuvuushankkeeseen	70,7	62,1	69,2	51,4	62,5	33,3
ulkomaalaisia opettajia/opoja vaihdossa omassa lukiossa	22	24,1	30,8	29,7	25	22,2
lukiolaisten kv työharjoittelu	2,4	3,4	0	5,4	6,3	0
lähialueen yritysten kv tutustuminen	24,4	24,1	15,4	24,3	0	22,2
korkeakoulun kv toimintaan tutustuminen	17,1	17,2	11,5	21,6	0	11,1
lukion kurssi, joka toteutetaan ulkomailla	75,6	58,6	53,8	70,3	37,5	33,3
omassa lukiossa toteutettu kurssi, jonka opetuksesta vastaa kv opettaja	4,9	0	15,4	10,8	6,3	11,1
ystävyysslukio ulkomailla	68,3	48,3	46,2	51,4	37,5	44,4
yhteistyö kv lukioden kanssa verkko-opintojen avulla	2,4	17,2	15,4	10,8	6,3	11,1
lukion opettajien/opojen henkilökohtaiset kontaktit toisiin kv opettajiin tai lukioihin	56,1	48,3	50	43,2	37,5	22,2
opiskelijoiden/opettajien muut ulkomaan matkat (esim. paikalliseen kulttuuriin tutustuminen)	92,7	65,5	65,4	51,4	62,5	33,3
muu kansainvälinen yhteistyö	4,9	13,8	0	10,8	6,3	22,2

Liitetaulukko 3a. Opiskelijoiden ja opettajien/opojen osallistuminen yhteistyöhön lukion sijaintialueen ja koon mukaan tarkasteltuna (osallistujamääräarvioiden keskiarvo).

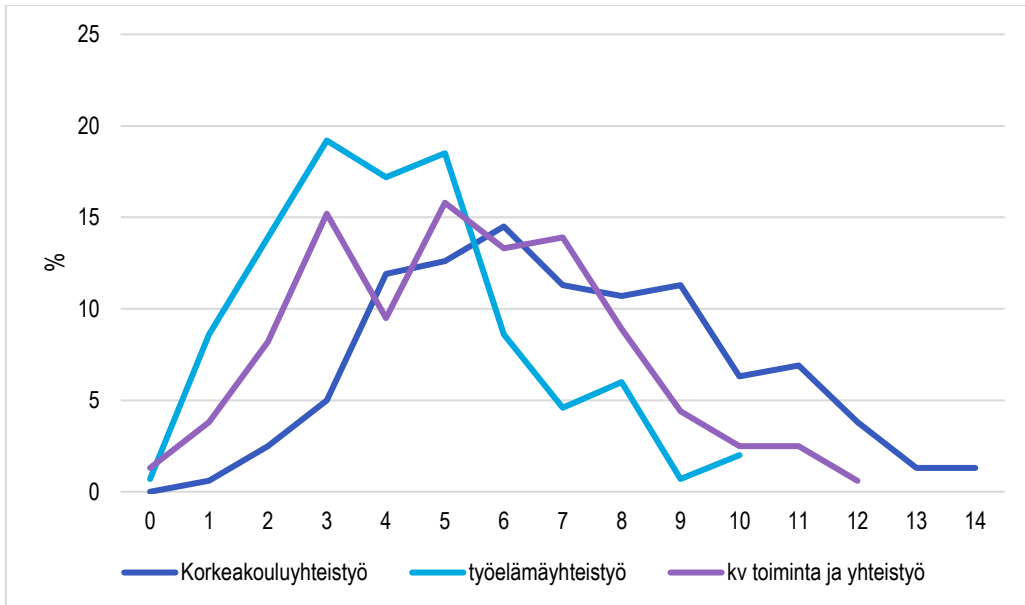
	AVI							Lukion koko		
	Etelä	Lounais	Itä	Länsi/ Sisä	Pohjois	Lappi	Yht. (ka)	Alle 100	100-499	500->
Korkeakoulun kanssa toteutettaville kurseille opiskelijoista osallistuu	14,0	9,7	9,9	9,7	4,3	18,0	10,7	13,4	9,0	11,7
Korkeakoulun kanssa toteutettavaan muuhun yhteistyöhön opiskelijoista osallistuu	56,8	61,0	74,0	59,1	76,5	91,6	65,0	75,0	61,5	57,0
Korkeakoulun kanssa toteutettavaan toimintaan opettajista/opoista osallistuu	30,9	31,7	23,8	24,4	28,3	34,3	28,3	27,0	25,4	40,3
Työelämän kanssa toteutettaville kursseille opiskelijoista osallistuu	33,1	18,5	16,8	18,0	10,5	56,8	22,8	26,9	19,6	28,5
Työelämän kanssa toteutettavaan muuhun yhteistyöhön opiskelijoista osallistuu	49,3	62,5	56,2	57,7	50,6	86,7	57,0	66,0	55,5	47,2
Työelämän kanssa toteutettavaan toimintaan opettajista/opoista osallistuu	24,7	29,7	27,3	27,9	32,0	50,0	28,6	26,4	27,6	34,5

Liitetaulukko 3b. Opiskelijoiden ja opettajien/opojen osallistuminen yhteistyöhön osallistuja-määräarvioluokittain.

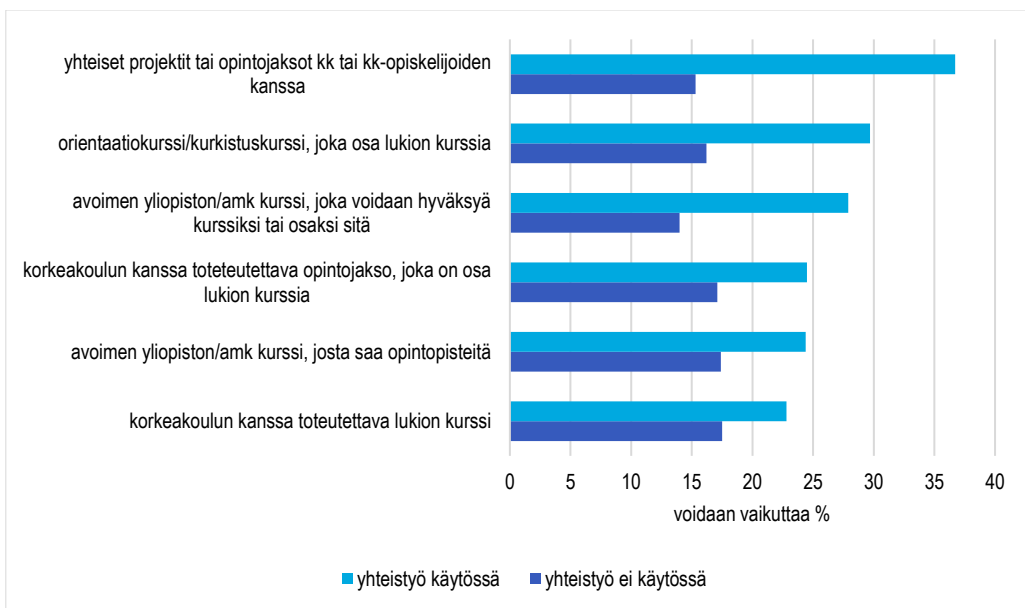
Osallistuja-määräarvio	Vastaajista (%)					
	Korkeakoulun kanssa toteutettaville kurseille opiskelijoista osallistuu (n=104)	Korkeakoulun kanssa toteutettavaan muuhun yhteistyöhön opiskelijoista osallistuu (n=140)	Korkeakoulun kanssa toteutettavaan toimintaan opettajista/ opoista osallistuu (n=132)	Työelämän kanssa toteutettaville kurseille opiskelijoista osallistuu (n=82)	Työelämän kanssa toteutettavaan muuhun yhteistyöhön opiskelijoista osallistuu (n=115)	Työelämän kanssa toteutettavaan toimintaan opettajista/ opoista osallistuu (n=119)
0-5 %	47	3	6	29	4	12
6-10 %	23	4	29	26	8	20
11-20 %	19	2	21	10	10	26
21-30 %	7	9	19	12	10	18
31-50 %	3	23	14	12	22	11
51-99 %	1	30	5	7	19	5
100 %	0	29	6	4	27	8

Liitetaulukko 4. Korkeakoulu-, työelämä- ja kansainvälinen yhteistyö eri oppiaineissa (3 oppiainetta, joissa tiiviimpää yhteistyötä, kyselyn kysymys 23).

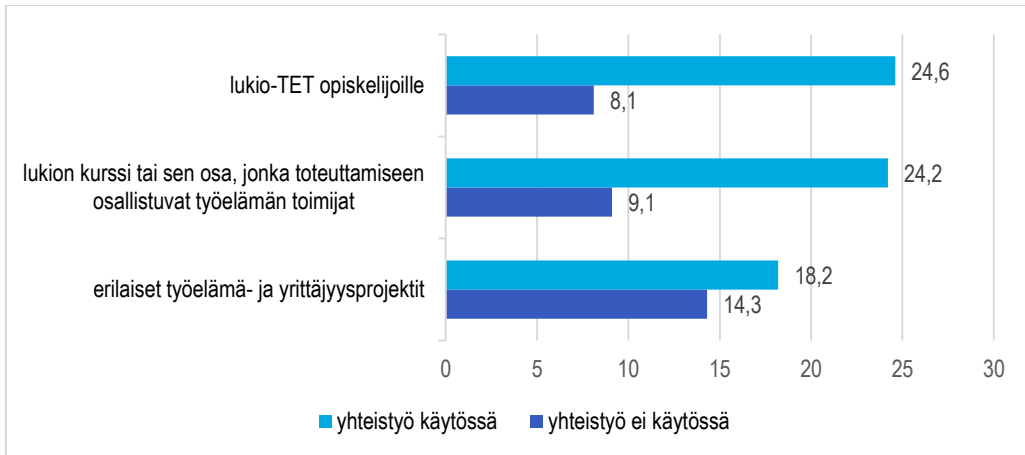
Oppiaine	K23_KK_oppiaine A	K23_KK_oppiaine B	K23_KK_oppiaine C	K23_KK_ABC_YHT	K23_tyo_oppiaine A	K23_tyo_oppiaine B	K23_tyo_oppiaine C	K23_tyo_ABC_YHT	K23_kv_oppiaine A	K23_kv_oppiaine B	K23_kv_oppiaine C	K23_kv_ABC_YHT
opinto-ohjaus	53	6	3	62	83	7	4	94	1		4	5
fysiikka	17	22	13	52	4	11	3	18	3	5	3	11
kemia	15	18	11	44	2	10	6	18		3	1	4
biologia	9	15	13	37	3		2	5	3	1		4
äidinkieli	6		2	8	1	4	4	9	1	1	2	4
kielet	2	2	2	6		3	4	7	62	35	16	113
matematiikka	6	8	7	21		3	1	4		3	2	5
psykologia	4		2	6	1	2	3	6	1		1	2
tietotekniikka (ja ohjelmointi)	3	9	1	13	1	1	1	3			1	1
yhteiskuntaoppi	3	2	6	11	9	27	13	49	4	5	7	16
historia	2	2	2	6	1		2	3	8	5	2	15
kuvataide	2		2	4	1	1	1	3	1	2	1	4
filosofia	1			1				0		1		1
kotitalous	1			1				0				0
terveystieto	1	1		2	1	3	3	7		1		1
teemaopinnot	1	4	3	8	3	6	3	12	9	3	3	15
maantiede		4	6	10		1	1	2	2		2	4
musiikki		1	2	3	4	4	3	11	2	3	1	6
uskonto		1	1	2	1		1	2		2		2
yrittäjyys		2		2	5	4	2	11	2			2
liikunta		1	1	2	1			1	3	2	1	6
kasvatustieteet		1		1				0				0
logistiikkakurssit		1		1			1	1				0
kaikki oppiaineet vaihtelevasti		1	1	2		1	1	2		1	1	2
arkkitehtuuri			1	1				0				0
hoiva-ala			1	1				0				0
kansainvälinen liiketoiminta					1			1	1			1
kansainvälisyys									3			3
ilmailu										1		1
reaalit										1	1	2
rotary/AFS										1	1	2
Muu: celtis-gymnasium, Saksa; StÄT									1		1	2
YHTEENSÄ (mainintoja)	126	101	80	307	122	88	59	269	107	76	51	234

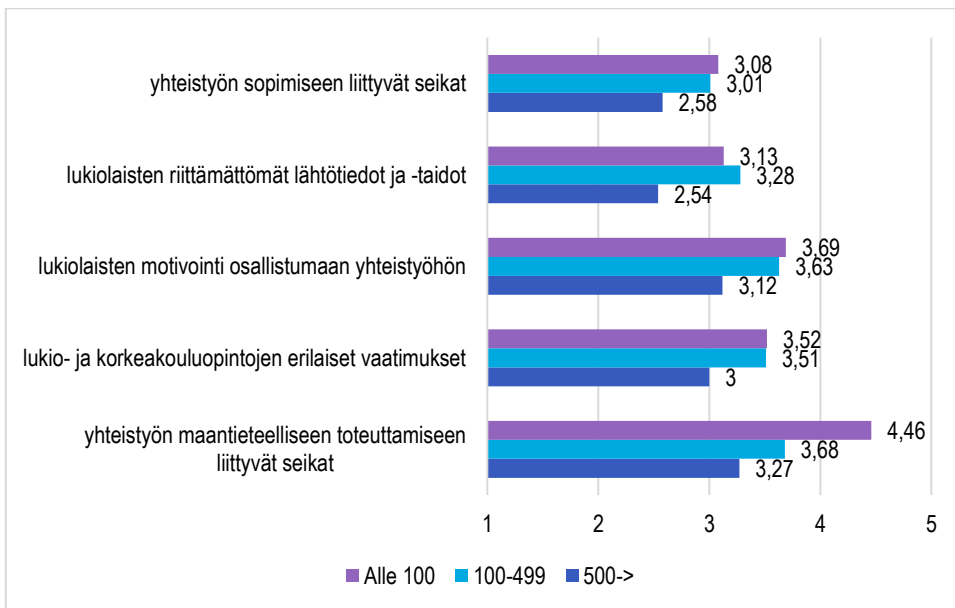
Liitekuvio 1. Eri yhteistyöalueiden monivalintakysymyksistä muodostettujen summamuuttujien jakaumat.

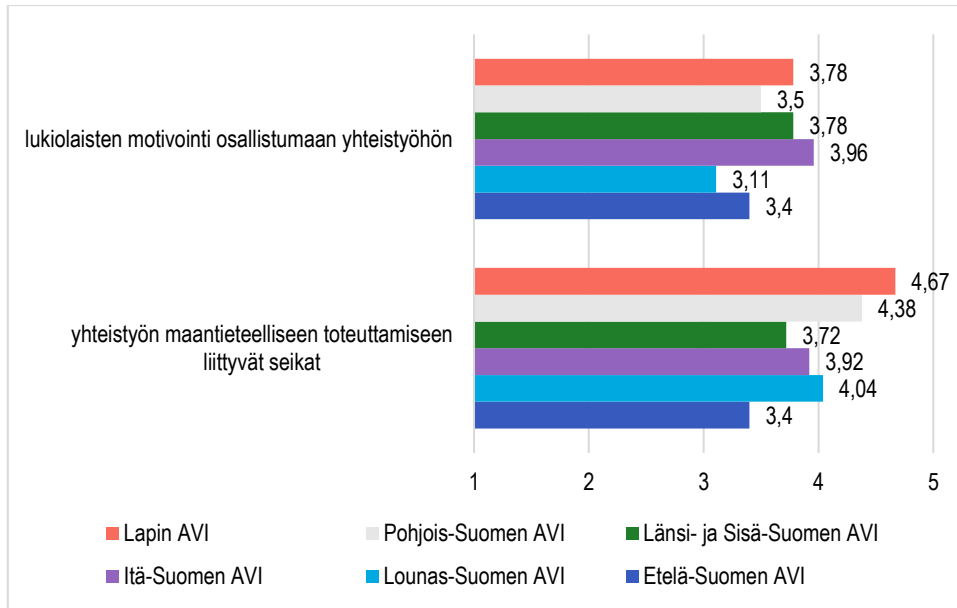
Liitekuvio 2. Lukioissa käytössä olevien korkeakouluysteistyön muotojen yhteys rehtorien arvioon siitä, voidaan sukupuolen mukaan eriytyneisiin koulutusvalintoihin vaikuttaa.

Liitekuvio 3. Lukiossa käytössä olevien työelämäyhteistyön muotojen yhteys rehtorien arvioon siitä, voidaanko sukupuolen mukaan eriytyneisiin koulutusvalintoihin vaikuttaa.

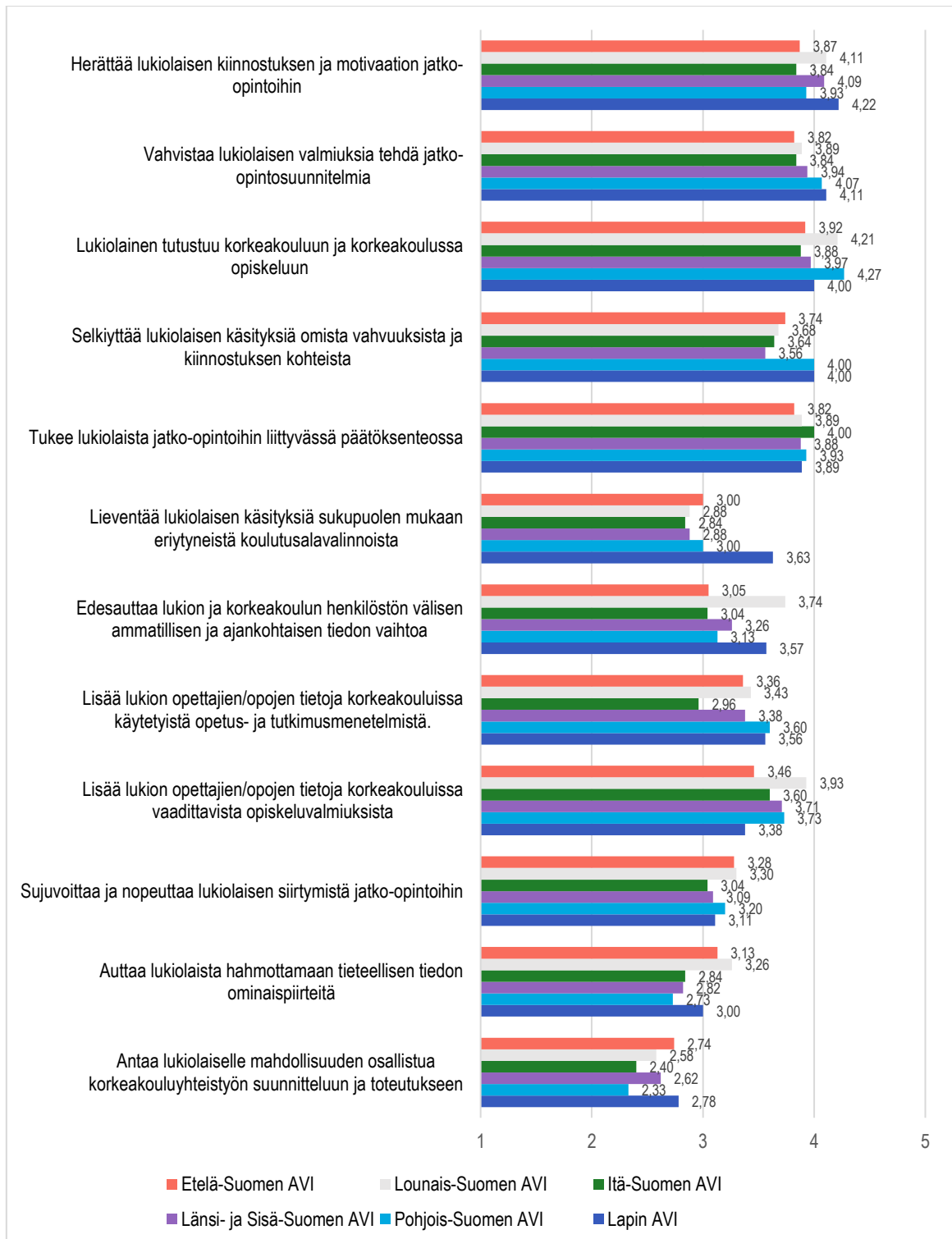
Liitekuvio 4. Yhteistyön koettuja haasteita lukion koon mukaan.

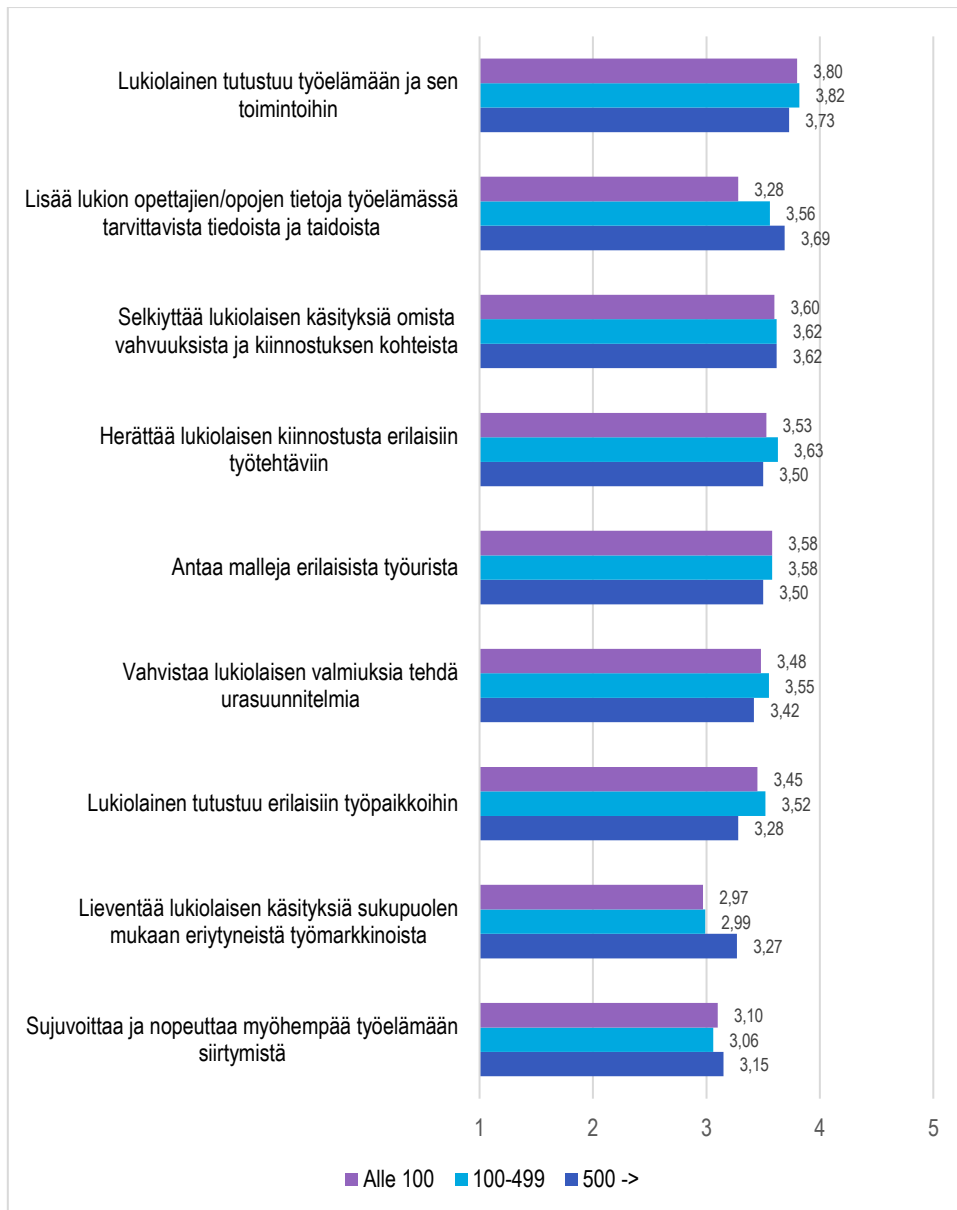
Liitekuvio 5. Yhteistyön haasteita lukion sijaintialueen mukaan.

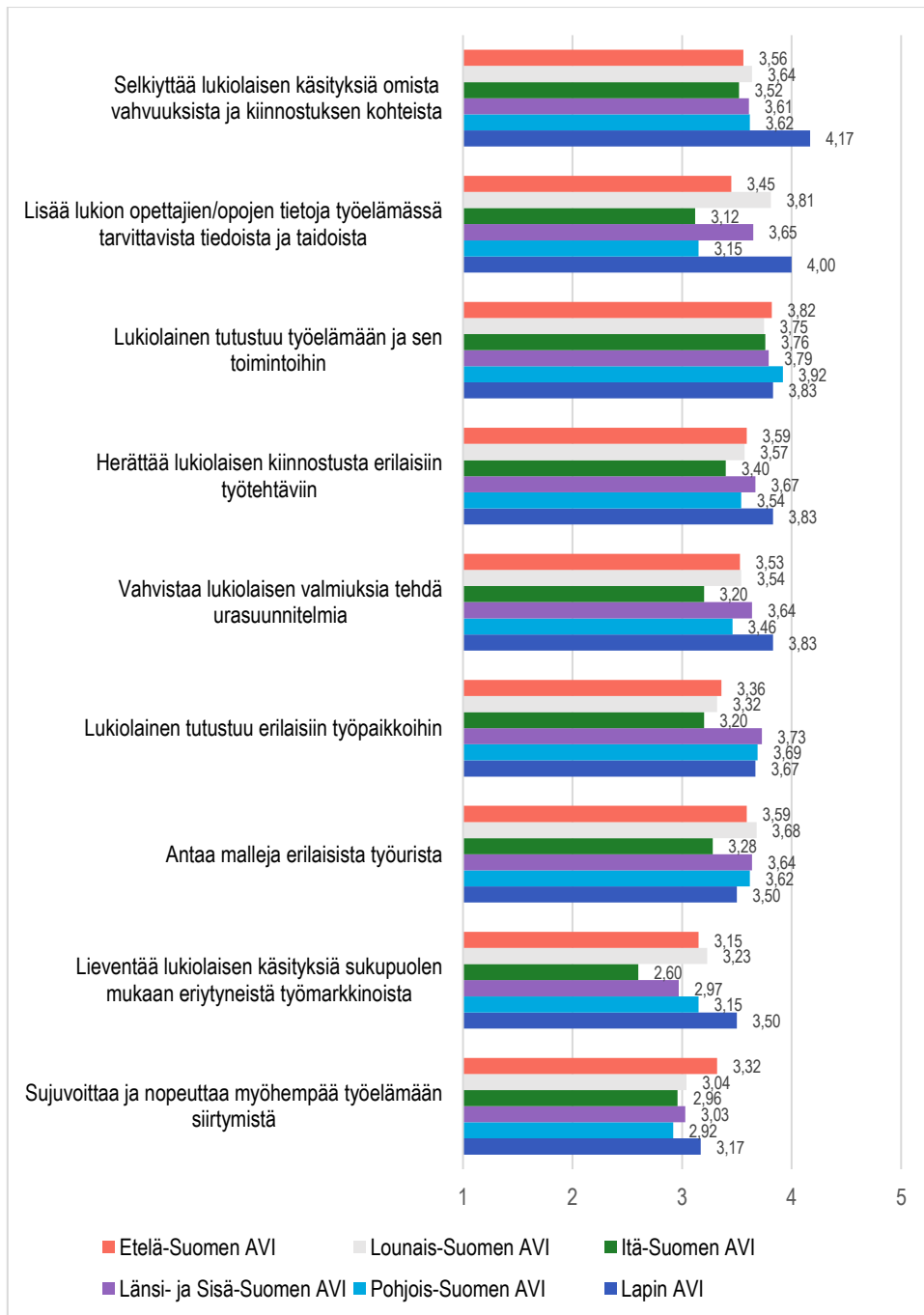
Liitekuvio 6. Miten hyvin lukiossa toteutettu korkeakoulu yhteistyö tukee seuraavia tavoitteita? Keskiarvot esitetty lukion koon mukaan.

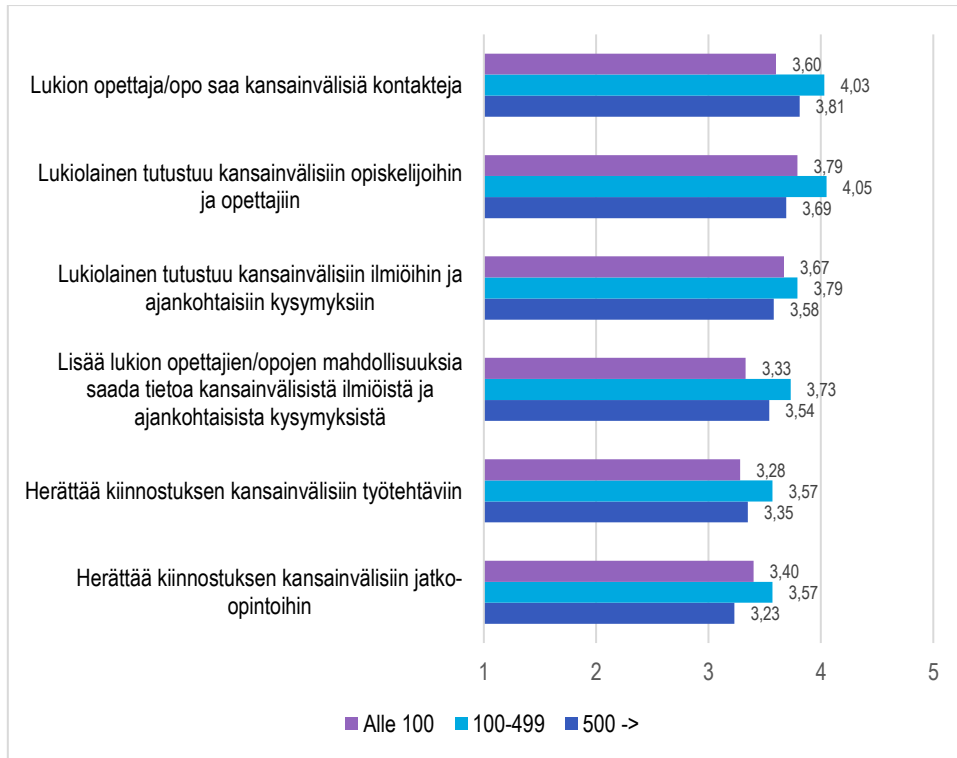
Liitekuvio 7. Miten hyvin lukiossa toteutettu korkeakoulu yhteistyö tukee seuraavia tavoitteita? Keskiarvot esitetty lukion sijaintialueen mukaan.

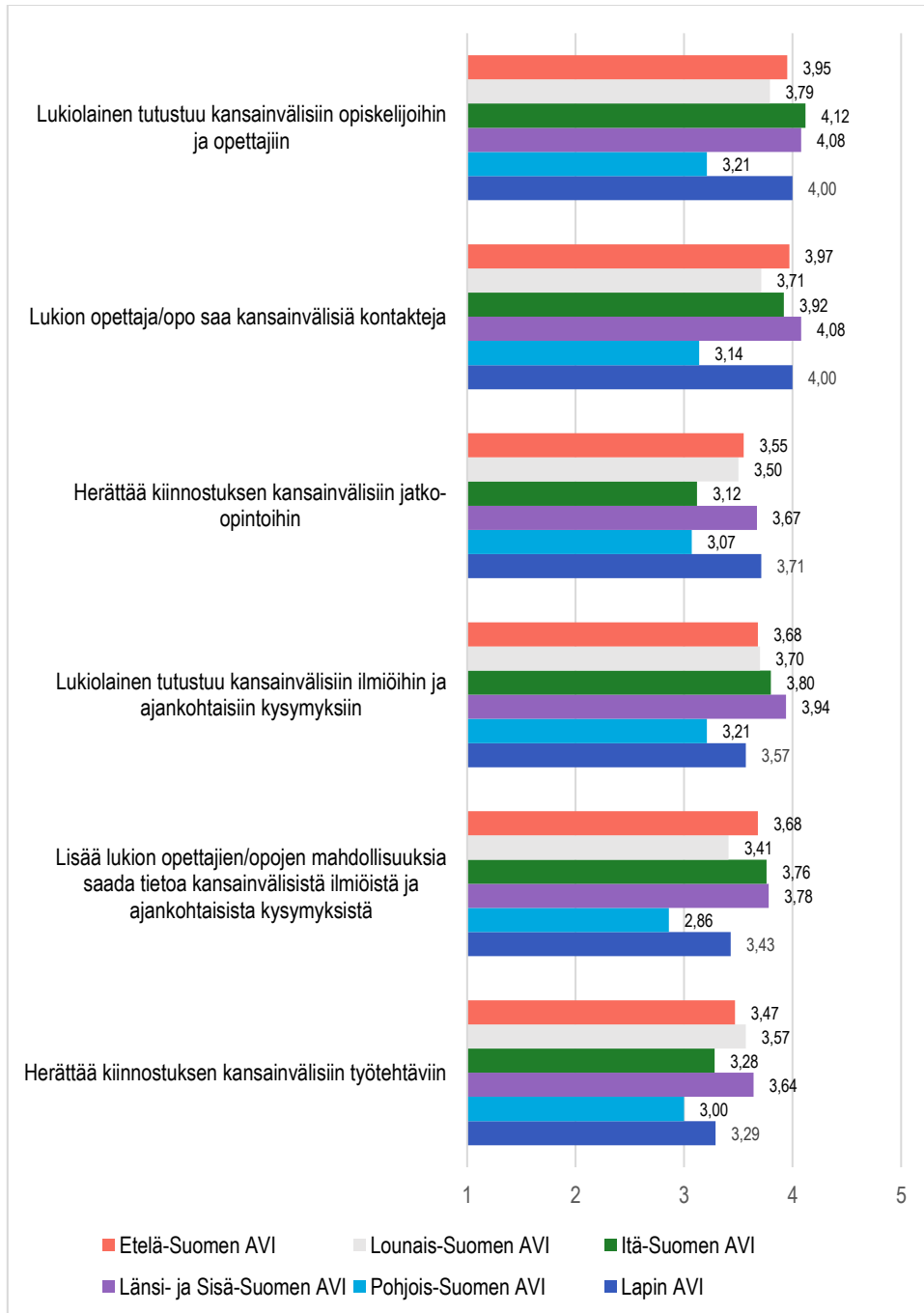
Liitekuvio 8. Miten hyvin lukiossa toteutettu *työelämäyhteistyö* tukee seuraavia tavoitteita? Keskiarvot esitetty lukion koon mukaan.

Liitekuvio 9. Miten hyvin lukiossa toteutettu työelämäyhteistyö tukee seuraavia tavoitteita? Keskiarvot esitetty lukion sijaintialueen mukaan.

Liitekuvio 10. Miten hyvin lukiossa toteutettu *kansainvälistyminen* tukee seuraavia tavoitteita? Keskiarvot esitetty lukion koon mukaan.

Liitekuvio 11. Miten hyvin lukiossa toteutettu *kansainvälistyminen* tukee seuraavia tavoitteita? Keskiarvot esitetty lukion sijaintialueen mukaan.

Lähteet

Aamulehti 12.6.2019. Lukiolainen, huolettaako opiskelupaikka? Etkö saanut kymmentä laudaturia? Älä huoli – Korkeakouluun pääsevät myös muut kuin matikkanerot, lupaa lukiosta kaiken tietävä Jorma Suonio. <https://www.aamulehti.fi/a/2569732b-2fed-42e3-ac1c-8c54a8d65385>

ACER (Australian Council for Educational Research). 2011. The Benefits of school-business relationships. Department of Education, Employment and Workplace Relations.

Ahola, S. 2020. Yliopistojen (tuntemattomat?) opiskelijavalinnat – politiikkaa toiveiden ja todellisuuden välimaastossa. Teoksessa J. Ursin & R. Muhonen (toim.) Tuntematon korkeakoulutus. Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen XIII kansallisesta symposiumista 31.8.–1.9.2017. Jyväskylän yliopisto.

Ahola, S., Asplund, R. & Vanhala, P. 2018. Opiskelijavalinnat ja korkeakouluopintojen nopeuttaminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 25/2018.

Ahola, S. & Mikkola, J. 2004. Opinto-ohjaus, muutos ja epävarmuus. Turun yläasteiden ja lukioiden opinto-ohjaajien näkemyksiä ohjauksesta ja oman työnsä lähtökohdista. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 62. Turun yliopisto.

Ahola, S. & Nurmi, J. 1995. Kilpahaku korkeakoulutukseen. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 31. Turku: Turun yliopisto.

Ahola, S. & Spoof, J. 2019a. Todistusvalinnat ja opintojen nopeuttamispolitiikka – tapaus kauppatiede. Tiedepolitiikka 44 (1): 7–22.

Ahola, S. & Spoof, J. 2019b. Lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyö -osallistuminen ja vaikuttavuus. <https://www.otus.fi/hanke/lukiolaisbarometri/>

Ahola, S. & Tolonen, J. 2013. Katsaus koulutusalan periytymiseen suomalaisilla yliopisto-opiskelijoilla. Tiedepolitiikka 38 (3), 47–56.

Badgett, K. 2016. School-Business Partnerships: Understanding Business Perspectives. USA: School Community Journal 26 (2), 83–105.

Burchell, B., Hardy, V., Rubery, J. & Smith, M. 2014. A new method to understand occupational gender segregation in European labour markets. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2f6938c9-86ac-11e5-b8b7-01aa75ed71a1>

- Catelli, L.A. 2006. School-university partnerships for closing the achievement gap: ethical concerns. *International Journal of Educational Management* 20 (3), 183–194.
- Essex, N.L. 2001. Effective school-college partnerships, a key to educational renewal and instructional improvement. *Education* 121 (4), 732–736.
- Galli, L. & Ahola, S. 2011. Opiskelijänäkökulma tutkinno uudistukseen. Koulutus-sosiologian tutkimuskeskuksen raportti 77. Turku: Turun yliopisto.
- Hallitusohjelma 2015. Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf
- Handscomb, G., Qing, G. & Varley, M. 2014. School-University Partnerships: Fulfilling the Potential. Literature Review. London Centre for Leadership in Learning, UCL Institute of Education. UK: London.
- Hargreaves, D.H. 2011. Leading a self-improving school system. UK: National College for School Leadership.
- Hautamäki, J., Säkkinen, T., Tenhunen, M.-J., Ursin, J., Vuorinen, J., Kamppi, P., Knubb-Manninen, G. 2012. Lukion tuottamat jatkokoulutusvalmiudet korkeakoulutuksen näkökulmasta. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 59. Jyväskylä.
- HE 41/2018. Hallituksen esitys eduskunnalle lukiolaiksi sekä laeiksi ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain ja opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2018/20180041.pdf>
- Heinonen, V. 2014. Lukiolaisten jatkokoulutus- ja uravalinnat. Pro gradu –tutkielma. Kasvatustiede. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- HS 14.8.2019 Ylioppilaskokeen voi jatkossa uusia vaikka 20 vuotta lakkiaisten jälkeen: ovatko arvosanat entistä tiukemmassa, jos tuhannet uusivat? <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006203570.html>
- Kangas, M., Lamminsivu-Risku, L. & Pylvänäinen, K. (toim.) 2013. Lukiosta työelämään 2. Malleja lukion työelämäyhteistyöhön ja esimerkkejä työelämäpedagogiikasta. Jyväskylä: Keski-Suomen lukiohanke.

KESU 2004. Koulutus ja tutkimus 2003–2008. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 2004:6. Helsinki. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2004/liitteet/opm_190_opm06.pdf.

KESU 2008. Koulutus ja tutkimus vuosina 2007–2012. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 2008:9. Helsinki. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm09.pdf>

Kiviniemi, K. 2015. ”Työelämään me jokainen pyrimme”. Kokkolan lukiot opiskelijoiden työelämäorientaation kehittäjinä. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Kokkola.

Kosola, A-M. 2008. Nuorten koulutusvalinnat - abiturienttien käsityksiä ja kokemuksia koulutusvalinnasta. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustiede. Tampere: Tampereen yliopisto.

Krahn, H., Lowe, G.S. & Lehmann, W. 2002. Acquisition of Employability Skills by High School Students. *Canadian Public Policy / Analyse de Politiques* 28 (2), 275–296.

Kupiainen, S., Marjanen, J. & Ouakrim-Soivio, N. 2018. Ylioppilas valintojen pyörteessä. Lukio-opinnot, ylioppilastutkinto ja korkeakoulujen opiskelijavalinta. Suomen ainedidaktisen tutkimusseuran julkaisuja. Ainedidaktisia tutkimuksia 14. Tampere: Suomen ainedidaktinen tutkimusseura.

Kärkkäinen, M. & Niskanen, K. 2009. ”Kun lukio loppuu, niin sitten ei oo tavallaan mitään varmaa eessä päin” Abiturienttien kokemuksia koulutussuunnitelmista. Pro gradu –tutkielma. Kasvatustiede. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Käsikirja lukion kansainvälisyyteen 2014. https://static.secure.website/wscfus/8595229/uploads/K%C3%A4sikirja_liitteineen_1_3_2014__2_.pdf

Lahtinen, J. (toim.) 2019. ”Mikä ois mun juttu” – nuorten koulutusvalinnat sosiaalisuomaisemien kehyksissä. Purkutalkoot -hankkeen loppuraportti. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 68/2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-805-2>

Lieberman, A. 1992. The meaning of scholarly activity and the building of community. *Educational Researcher* 21 (6), 5–12.

Lieberman, J.E. 2004. The Early College High School Concept: Requisites for Success. The Early Collage High School Initiative. Jobs for the future, 1–6.

Lukion suunta 2009. https://lukio.fi/lukio.fi/wp-content/uploads/2015/04/lukion_suunta_2009.pdf

Lukiosta korkeakouluun LUKKO-hanke 2018–2019. <https://www.lapinamk.fi/fi/Yrityksille-ja-yhteisöille/Tutkimus,-kehitys-ja-innovaatiot/Ammattikorkeakoulun-yhteiset/LUKKO>

LukioTeko-hanke 2016–2018. Lukion työelämäyhtesityön kehittäminen. <http://www.koulutustakuu.fi/hankkeet/lukioteko/>

LOPS 2019. Lukion opetussuunnitelman perusteet. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2019:2a. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.pdf

Nilssen, M. 2008. University-School collaboration based on complementary needs. Journal of Educational change 9(4), 349–356.

Nori, H. 2011. Keille yliopiston portit avautuvat? Tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteen-aloille valikoitumisesta 2000-luvun alussa. Turku: Turun yliopiston julkaisuja C:309.

OKM 2016. Valmiina valintoihin. Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 37. Helsinki.

OKM 2017. Lukioselvitys. Kooste lukion nykytilaa ja kehittämistarpeita koskevista selvityksistä ja tutkimuksista. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:49

OKM 2019a. Katse korkealle. Näkökulmia lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyöhön. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:6.

OKM 2019b. Jokaiselle mahdollisuus kansainvälistymiseen. Selvityshenkilön raportti kansainvälisen liikkuvuuden kaksinkertaistamisesta koulutuksessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:15. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-637-9>

Omalle polulle korkeakouluun (2015–2018). (<https://verkkolehdet.jamk.fi/omapolku/>; <https://fi-fi.facebook.com/OmallePolulleKorkeakouluun/>); <https://youtu.be/wbLV6grhULM>)

OPH 2013. Kotikansainvälisyys: Kansainvälisyystaitoja kaikille. Kansainvälisen toiminnan laatusuositus. Helsinki: Opetushallitus.

OPH 2018a. Faktaa express: Vierailulla, vaihto-oppilaana ja oppimassa ulkomaisella työpaikalla. Tilastoja lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien kansainvälisestä liikkuvuudesta 2017. Helsinki: Opetushallitus.

OPH 2018b. Uutta lukiota rakentamassa. Lukioiden kehittämisverkoston julkaisu #1 <https://opetushallitus.mobiezine.fi/zine/2/cover>

OPM 1999. Lukioiden ja korkeakoulujen välinen yhteistyö. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1: 1999. Helsinki.

OPM 2002. Lukiokoulutuksen kehittämistyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita 9: 2009. Helsinki.

Peel, H.A., Peel, B.B. & Baker, M.E. 2002. School/university partnerships: a viable model. *International Journal of Educational Management* 16 (7), 319–325.

Potentiaali – Stereotyyppioita purkavan ohjauksen kehittämishanke 2019-2021. <https://www.otus.fi/hanke/potentiaali-stereotyyppioita-purkavan-ohjauksen-kehittamishanke/>

Raab, J., Knoben, J., Aurfurth, L. & Kaashoek, B. 2018. Going the distance: The effects of university – secondary school collaboration on student migration. *Papers in Regional Science* 97 (4), 1131–1149.

Rantala, J. & Van den Berg, M. 2013. Lukiolaisten historian tekstitaidot arvioitavana. *Kasvatus* 44(4), 394–407.

Reynolds, D., Nichol, J., la Velle, L., Gunraj, J., Goulbourn, J., Iji, N., Parkinson, G., Sutton, C., MacLeod, I. & Koshy, V. 2010. Aiming Higher: The Plymouth and Peninsula Tri-Level Model (PPM) for School/HE Links. Putting the University into School and Community. University of Plymouth, Faculty of Education.

SA 502/2019. Laki ylioppilastutkinnosta. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190502>

SA 629/1998. Lukiolaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980629>

SA 714/2018. Suomen säädöskokoelma. Lukiolaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180714>

Saukkonen, S. 2013. No sellaista se työelämä oikeasti on. Työelämäyhteistyön kehittäminen Keski-Suomen lukiohankkeessa. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 49. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

SEGLI - Tasa-arvon edistäminen ja segregaaion lieventäminen koulutuksessa ja työelämässä -kehittämishanke 2016–2019. <https://www.kaikkien-duuni.fi/news/2019/4/29/segli-hanke-pttyi-lue-kertomus-hankkeen-toiminnasta>

TAT (Taloudellinen tiedotustoimisto) 2018. Kun koulu loppuu. https://www.kunkoulu-loppuu.fi/assets/uploads/2018/05/KKL2018_Nuorten_tulevaisuusraportti_tiivistelm%C3%A4-1.pdf

TAT (Talous ja nuoret) 2019. Kun koulu loppuu. Nuorten tulevaisuusraportti 2019. <https://www.kunkoulu-loppuu.fi/assets/uploads/2019/05/Nuorten-tulevaisuusraportti-2019-tiivistelm%C3%A4.pdf>

TK 2018. Koulutukseen hakeutuminen 2017. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/khak/2017/khak_2017_2018-12-13_fi.pdf

Valtiontalouden tarkastusvirasto. 2015. Yhteistyö opintojen ohjauksessa ja uraohjauksessa. Tuloksellisuustarkastuskertomus. 5/2015.

Vipunen. Opetushallinnon tilastopalvelu. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://vipunen.fi/fi-fi>

Välijärvi, J., Huotari, N., Iivonen, P., Kulp, M., Lehtonen, T., Rönholm, H., Knubb-Manninen, G., Mehtäläinen, J. & Ohranen, S. 2009. Lukiopedagogiikka. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 40. Jyväskylä.

Wilo, M. & Suomen Lukiolaisten liitto. 2012. Jännän äärellä: Selvitys abiturienttien jatko-opintoihin ohjauksesta. <https://lukio.fi/lukio.fi/wp-content/uploads/2015/04/sll-jannan-aaella-web.pdf>

YTL (Ylioppilastutkintolautakunta) 2019. Uusimismäärissä jonkin verran kasvua. https://www.ylioppilastutkinto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/792-uusimismaarissa_jonkin_verran_kasvua

Zieliński, K., Czekierda, Ł., Malawski, F., Straś, R. & Zieliński, S. 2017. Recognizing value of educational collaboration between high schools and universities facilitated by modern ICT. *Journal of Computer Assisted Learning* 33(6), 63f3–648.

TIETOKAYTTOON.FI

